Algemeen ambtsbericht Kosovo 2005

april 2005

Directie Personenverkeer, Migratie- en Vreemdelingenzaken

afdeling Asiel- en Migratiezaken

Inhoudsopgave

Pagina

1	**Inleiding**	**4**
2	**Landeninformatie**	**6**
2.1	Basisinformatie	6
2.1.1	Gebied en volk	6
2.1.2	Geschiedenis	11
2.1.3	Bestuurlijk kader	13
2.2	Politieke ontwikkelingen	18
2.3	Veiligheidssituatie	23
2.3.1	KFOR	28
2.3.2	Politie	29
2.3.3	Kosovo Beschermingskorps (TMK)	30
2.4	Sociaal-economische situatie	32
2.5	Documenten	37
3	**Mensenrechten**	**40**
3.1	Juridische context	40
3.1.1	Verdragen en protocollen	41
3.1.2	‘Nationale’ wetgeving	42
3.2	Toezicht	44
3.2.1	Internationaal toezicht	44
3.2.2	Lokaal toezicht	45
3.2.3	Ombudspersoon	45
3.3	Naleving en schendingen	47
3.3.1	Vrijheid van meningsuiting	47
3.3.2	Vrijheid van vereniging	49
3.3.3	Vrijheid van vergadering	50
3.3.4	Vrijheid van godsdienst	50
3.3.5	Bewegingsvrijheid	50
3.3.6	Rechtsgang	52
3.3.7	Arrestaties en detenties	54
3.3.8	Mishandeling en foltering	55
3.3.9	Vermissingen, verdwijningen en ontvoeringen	55
3.3.10	Mensenhandel en mensensmokkel	55
3.3.11	Moorden	57
3.3.12	Doodstraf	58
3.4	Positie van specifieke groepen	59
3.4.1	Serviërs	59
3.4.2	Roma	62
3.4.3	Slavische moslims	64
3.4.4	Gorani	64
3.4.5	Turken	65
3.4.6	Kroaten	66

3.4.7	Albanezen	66
3.4.8	Vrouwen	68
3.4.9	Gemengd gehuwden en personen van gemengde etniciteit	72
3.4.10	Homoseksuelen en transseksuelen	72
4	**Migratie**	**74**
4.1	Migratiestromen en motieven	74
4.2	Opvang van binnenlands ontheemden	75
4.3	Minderjarigen	76
4.4	Activiteiten van internationale organisaties	78
4.4.1	Activiteiten van UNHCR voor terugkerende asielzoekers uit Kosovo	78
4.4.2	Standpunt van UNHCR over terugkerende asielzoekers uit Kosovo	78
4.4.3	Activiteiten van OCHA en andere noodhulporganisaties	81
4.5	Beleid van andere Europese landen	82
4.5.1	België	82
4.5.2	Zwitserland	82
4.5.3	Verenigd Koninkrijk	82
4.5.4	Denemarken	83
5	**Samenvatting**	**84**
	Bijlage(n)	**87**
I	Lijst van geraadpleegde bronnen	87
II	Lijst van gebruikte afkortingen	103

1 Inleiding

In dit algemeen ambtsbericht wordt de huidige situatie in Kosovo beschreven voorzover deze van belang is voor de beoordeling van asielverzoeken van personen die afkomstig zijn uit Kosovo en voor besluitvorming over de terugkeer van afgewezen asielzoekers uit Kosovo. Dit ambtsbericht is een actualisering van eerdere algemene ambtsberichten over de situatie in Kosovo (laatstelijk in oktober 2003). Dit algemeen ambtsbericht beslaat de periode van september 2003 tot en met maart 2005.

Dit ambtsbericht is deels gebaseerd op informatie uit openbare bronnen. Bij de opstelling is gebruik gemaakt van informatie van verschillende organisaties van de Verenigde Naties, verschillende niet-gouvernementele organisaties, vakliteratuur en berichtgeving in de media. Een overzicht van de geraadpleegde openbare bronnen is opgenomen in de literatuurlijst. Bovendien liggen bevindingen ter plaatse en vertrouwelijke rapportages van Nederlandse vertegenwoordigingen, Europese Unie (EU), de Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE), de Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO) en andere landen aan dit algemeen ambtsbericht ten grondslag.

In dit algemeen ambtsbericht wordt veelvuldig verwezen naar geraadpleegde openbare bronnen. Daar waar dergelijke bronnen zijn vermeld, is de tekst in veel gevallen eveneens gebaseerd op informatie die op vertrouwelijke basis is ingewonnen.

In hoofdstuk twee van dit ambtsbericht wordt ingegaan op de recente ontwikkelingen op politiek, veiligheids- en sociaal-economisch gebied. Deze beschrijving wordt voorafgegaan door een overzicht van de geschiedenis van Kosovo. Ook is een korte passage over geografie en bevolking van Kosovo opgenomen.

In hoofdstuk drie wordt de mensenrechtensituatie in Kosovo geschetst. Na een beschrijving van wettelijke garanties en internationale verdragen die op Kosovo van toepassing zijn, komen mogelijkheden van toezicht aan de orde. In hoofdstuk drie volgt de eigenlijke beschrijving van de mensenrechtensituatie. Bovendien wordt in dit hoofdstuk de positie van specifieke groepen belicht.

In hoofdstuk vier komen de opvang van binnenlands ontheemden en vluchtelingen, de minderjarigen, het beleid van een aantal andere Europese landen inzake asielzoekers uit Kosovo en activiteiten van internationale organisaties aan de orde.

Een algehele samenvatting volgt in hoofdstuk vijf.
Voor een beschrijving van de situatie in de overige delen van Servië en Montenegro wordt verwezen naar het recentste algemene ambtsbericht ter zake, namelijk van maart 2004.

In dit ambtsbericht wordt voor de aanduiding van plaatsten in Kosovo, in navolging van het advies van de *United Nations Interim Administration Mission in Kosovo* (UNMIK) en de OVSE, eerst de plaatsnaam in het Albanees genoemd, gevolgd door de plaatsnaam in het Servo-Kroatisch. De in dit ambtsbericht gebruikte spelling van Albanese en Servische plaatsnamen volgt de spelling van de *United States Board on Geographic Names*.[1]

[1] United States Board on Geographic Names, Kosovo and Environs Geographic Names Index, december 1998.

2 Landeninformatie

2.1 Basisinformatie

In dit hoofdstuk wordt algemene informatie gegeven over Kosovo. Allereerst zal enige informatie over het gebied Kosovo, zijn inwoners en zijn geschiedenis worden verstrekt. Daarna zal achtereenvolgens worden ingegaan op het bestuurlijke kader van Kosovo, de politieke situatie, de veiligheidssituatie, de sociaal-economische situatie en de stand van zaken met betrekking tot de door UNMIK afgegeven documenten.

2.1.1 Gebied en volk

Gebied
Kosovo ligt in het zuiden van de statenunie Servië en Montenegro. Servië en Montenegro is de staatkundige opvolger van de Federale Republiek Joegoslavië die op haar beurt één van de vijf opvolgersstaten van de voormalige Socialistische Federatieve Republiek Joegoslavië (SFRJ) was. Kosovo is formeel een provincie van Servië, maar wordt sinds juni 1999 op basis van VN resolutie 1244 bestuurd door de *United Nations Interim Administration Mission in Kosovo* (UNMIK).

Met een oppervlakte van 10.908 vierkante kilometer is Kosovo ongeveer een kwart van de oppervlakte van Nederland. In het noorden grenst Kosovo aan het overige deel van Servië en Montenegro. In het westen en zuiden grenst Kosovo respectievelijk aan Albanië en Macedonië.

Kosovo is verdeeld in vijf regio's, en verder onderverdeeld in dertig gemeenten.

Volk
Het totale inwonertal van Kosovo bedraagt bij benadering twee miljoen, van wie circa 300.000 in de hoofdstad Prishtinë/Priština wonen. Meer dan de helft van de inwoners van Kosovo is jonger dan 25 jaar. Etnische Albanezen maken ongeveer 88% van de totale Kosovaarse bevolking uit. Ongeveer 7% van de Kosovaarse bevolking bestaat uit etnische Serviërs.[2] Andere etnische minderheden maken ongeveer 5% van de Kosovaarse bevolking uit (Slavische moslims 1,9%, Roma 1,7% en Turken 1%).[3]

---

[2] Statistical Office of Kosovo, Kosovo Demographic and Health Survey 2003, Preliminary Results, maart 2004. Een officiële volkstelling werd in Kosovo voor het laatst in 1991 uitgevoerd.

[3] In 1991 woonden circa 20.000 Montenegrijnen en circa 1.000 Macedoniërs in Kosovo; zie bijvoorbeeld IWPR, Belgrade Plan unworkable, Balkan Crisis Report No 522, 20 oktober 2004 of http://kosovo.szm.sk [laatst geraadpleegd op 22 december 2004]. In latere rapporten

Albanezen
Etnische Albanezen zijn de grootste etnische groep in Kosovo. Zij spreken de Albanese taal en zijn overwegend moslim. Er bestaat een kleine groep etnische Albanezen die het katholicisme belijden. Met uitzondering van de gemeenten in het noorden van Kosovo[4] alsmede de gemeente Shtërpcë/Štrpce in het zuidoosten van Kosovo, vormen de etnische Albanezen een etnische meerderheid in Kosovo.

Serviërs
Het aantal etnische Serviërs in Kosovo is in vergelijking met de periode vóór de Kosovo-crisis van 1999 gedaald naar een derde van het oorspronkelijke aantal. Veel Serviërs zijn in de maanden volgend op maart 1999 naar Servië gevlucht uit angst voor wraakacties van de etnische Albanezen. In maart 2004 heeft een verdere verdrijving van Serviërs plaatsgevonden, waarvan het grootste deel naar andere Servische enclaves in Kosovo. De thans nog in Kosovo verblijvende etnische Serviërs kunnen in twee groepen worden onderverdeeld:
1) zij die in het aan Servië grenzende, en vrijwel uitsluitend door etnische Serviërs bewoonde, noorden van Kosovo wonen;
2) zij die in kleine tot grote enclaves wonen in de rest van Kosovo.[5]

De etnische Serviërs die behoren tot de eerste groep, vormen in hun directe omgeving een etnische meerderheid. De etnische Serviërs die tot de tweede groep behoren, vormen in hun directe leefomgeving een etnische minderheid.

Etnische Serviërs in Kosovo spreken de Servo-Kroatische taal en hangen over het algemeen het Servisch-orthodoxe geloof aan.

Roma
De Roma in Kosovo vormen geenszins een homogene groep.[6] Een globale onderverdeling van de Roma in Kosovo ziet er als volgt uit:
1) De zogenaamde etnische Roma zien zichzelf duidelijk als “de Roma” en hebben het Romani als moedertaal, ofschoon zij ook, in verschillende mate, het Albanees en/of Servo-Kroatisch spreken. Zij hebben een traditierijke cultuur en onderhouden contacten met Roma-gemeenschappen in andere

---

worden dezen groepen niet meer apart genoemd. Het woord ‘Roma’ doelt in dit geval op alle Roma-groepen (zie paragraaf 3.4.2).

4 Het betreft hier de gemeenten Leposaviq/Leposavić, Zveçan/Zvečan en Zubin Potok alsmede een deel van de gemeente Mitrovicë/Kosovska Mitrovica.

5 Buiten de gebieden in het noorden van Kosovo, is de grootste concentratie van Serviërs te vinden in de gemeente Shtërpcë/Štrpce in het zuidoosten van Kosovo, waar circa 9.900 etnische Serviërs wonen. In deze gemeente vormen de Serviërs een etnische meerderheid. Echter, omdat het gebied niet direct aan de overige delen van Servië grenst, is hun situatie vergelijkbaar met de situatie van etnische Serviërs in (grote) enclaves.

6 In dit ambtsbericht wordt het begrip ‘Roma’ dan ook als verzamelnaam gebruikt. In sommige bronnen wordt gesproken over de zogenaamde RAE-gemeenschap (Roma, Ashkali, Egyptenaren).

landen. De meeste Roma zijn moslim. De zogenaamde 'Cergari Roma', daarentegen, spreken overwegend de Servo-Kroatische taal en/of Romani (sommige Cergari Roma spreken daarnaast ook het Albanees) en hangen het Servisch-orthodoxe geloof aan. Daarnaast is er een kleine katholieke Roma-gemeenschap. De thans in Kosovo verblijvende Roma wonen in kleine tot middelgrote gemeenschappen verspreid over heel Kosovo.

2) De Ashkali hebben het Albanees als moedertaal, hoewel het niet ongebruikelijk is dat zij tevens in verschillende mate het Servo-Kroatisch beheersen. Zij zijn moslim. De Ashkali hebben zich door de eeuwen heen als groep aangepast aan de Albanese meerderheid. De Ashkali wonen verspreid over heel Kosovo. Er bestaan geen Ashkali enclaves.
3) De zogenaamde Egyptenaren spreken de Albanese taal en zijn moslim. Deze groep identificeert zich in grote mate met de Albanese bevolking; zij noemen zichzelf ook wel 'Albanese Egyptenaren'. Hoewel de Egyptenaren door sommige waarnemers gelijkgesteld worden aan de Ashkali, beschouwen zij zichzelf als een aparte groep. Zij beweren oorspronkelijk afkomstig te zijn uit Egypte. Er bestaan geen enclaves van Egyptenaren. Zij wonen met name in het westen van Kosovo in en rondom Pejë/Peć.[7]

De scheiding tussen de genoemde groepen is niet vast. De gemeenschappen gaan ook veel met elkaar om. Het komt voor dat, afhankelijk van externe omstandigheden, individuen zich met een andere etnische groep gaan identificeren. De meeste Roma in Kosovo hebben een vaste verblijfplaats en trekken niet door het land.

Slavische moslims

De aanduiding 'Slavische moslims' staat niet voor een homogene groep, maar is een verzamelnaam voor moslims die een Slavische taal, doorgaans het Servo-Kroatisch, spreken en de islam aanhangen. Voorheen werden zij geassocieerd met een aparte 'moslim nationaliteit' waarin de voormalige SFRJ voorzag.[8] Slavische moslims worden ook 'Bosniërs', 'Bosniaks', 'Bosniakken' of kortweg 'moslims' genoemd.[9] Tot de groep van 'Slavische moslims' worden tevens de 'Torbesh' of

---

7 Zie bijvoorbeel: Bundesamt für Migration und Flüchlinge, Kosovo: Roma – Ashkali – Ägypter, Der Einzelentscheider-Brief, januari 2000; Arbeitskreis Asyl Baden-Württemberg e.V., Rückkehr der Flüchtlinge aus dem Kosovo; Hinweise zur Feststellung der nich-albanischen Volkszugehörigkeit, aktuelle Informationen, juli, augustus, september 2000; UNCHR / OVSE, Assessment of the Situation of Ethnic Minorities in Kosovo (Period covering November 1999 through January 2000), 11 februari 2000.

8 Met het woord "nationaliteit" wordt in deze context niet de juridische band tussen de staat en individu in de zin van "staatsburgerschap" bedoeld. De SFRJ kende "nationaliteit" als een separaat rechtsfiguur waarmee de etnische afkomst werd bedoeld.

9 Het woord 'Bosniak' kan, afhankelijk van de context, een pejoratieve betekenis hebben. Soms duiden Slavische moslims zich aan als Sandjak moslims. De Sandjak moslims behoren tot de Slavische moslims; deze term duidt op hun gebied van herkomst, de Sandjak. Voor de

'Torbesi' gerekend. Deze groep, bestaande uit oorspronkelijk uit Macedonië afkomstige moslims, woont in en rondom Prizren/Prizren en Rahovec/Orahovac.[10]

De grootste gemeenschap van Slavische moslims (circa 25.000 personen) bevindt zich in Prizren/Prizren en omgeving. Daarnaast zijn er kleine gemeenschappen in de steden Prishtinë/Priština, Istog/Istok en Gjakovë/Đakovica. Deze gemeenschappen zijn afkomstig uit verschillende regio's van het voormalige Joegoslavië, waaronder Bosnië en Herzegovina en de Sandjak.[11] Het totale aantal van Slavische moslims in Kosovo wordt geschat op circa 35.000 personen.[12]

Gorani
De Gorani behoren eigenlijk tot de Slavische moslims, maar worden als een aparte gemeenschap beschouwd wegens hun specifieke dialect dat verwant is aan de Servo-Kroatisch taal, en doordat zij grotendeels woonachtig zijn in een geografisch duidelijk afgebakend gebied.

De meeste Gorani zijn woonachtig in de gemeente Dragash/Dragaš (in het Servisch ook *Gora* genoemd), waar zij een etnische meerderheid vormen.[13] Een groep van ongeveer 1.500 personen woont in de stad Dragash/Dragaš zelf. De rest is verspreid over 18 verschillende dorpen in de gemeente Dragash/Dragaš. Kleine aantallen Gorani wonen in de stad Mitrovicë/Kosovska Mitrovica (circa 120 personen), en de gemeenten Kamenicë/ Kosovska Kamenica en Gjilan/Gnjilane (niet meer dan 200 personen) en in Prishtinë/Priština en omgeving. Het totale aantal van Gorani in Kosovo wordt geschat op circa 10.000-12.000 personen.[14]

Turken
In Kosovo wonen circa 15.000 etnische Turken. Zij gebruiken het Turks als moedertaal, maar de meeste leden van de Turkse gemeenschap spreken daarnaast het Albanees of het Servo-Kroatisch. Kosovaarse Turken zijn moslim. De meeste van hen (circa 12.000) wonen in de gemeente Prizren/Prizren. Kleinere aantallen zijn woonachtig in de gemeente Gjilan/Gnjilane (circa 2.000) alsmede in de steden

---

situatie van Slavisch moslims in de Sandjak wordt verwezen naar het algemeen ambtsbericht Servië en Montenegro (exclusief Kosovo).

10 De 'Torbesh' worden door sommige bronnen ook tot de 'Gorani' gerekend.

11 Sandjak ('Sandžak' in het Servo-Kroatisch en 'Sandxhaku' in het Albanees) is een regio in Servië en Montenegro aan de grens met Kosovo, met de stad Novi Pazar als cultureel en economisch centrum.

12 Home Office, United Kingdom, Country Information & Policy Unit, Immigration & Nationality Department, Serbia and Montenegro (including Kosovo) Country Report, oktober 2004.

13 Zie www.osce.org/kosovo [laatst geraadpleegd op 2 februari 2005].

14 Home Office, United Kingdom, Country Information & Policy Unit, Immigration & Nationality Department, Serbia and Montenegro (including Kosovo) Country Report, oktober 2004.

Mitrovicë/Kosovska Mitrovica, Vushtrri/Vučitrn, Prishtinë/Priština en Fushë Kosovë/Kosovo Polje.

Kroaten
Kosovo kent van oudsher een kleine etnisch Kroatische gemeenschap. Vóór 1999 woonden zij voornamelijk in de gemeente Viti/Vitina. Velen van hen zijn echter in oktober 1999 naar Kroatië vertrokken, na een aantal gewelddadige incidenten jegens de etnische Kroatische bevolking van de zijde van etnische Albanezen. Thans wonen in Kosovo slechts circa 340 Kroaten in het dorp Janjevë/Janjevo (gemeente Lipjan/Lipljan) en circa 60 Kroaten in en nabij het dorp Letnicë/Letnica (gemeente Viti/Vitina).[15] Beide dorpen zijn etnisch gemengd. De Kroaten spreken de Kroatische taal en zijn rooms-katholiek.

Officiële talen
De officiële talen in Kosovo zijn Albanees en Servisch.[16] In gemeenten waar de Turkse minderheid een groot deel van de lokale bevolking uitmaakt, is het Turks eveneens een officiële taal.[17]

Na de afschaffing van de autonomie van Kosovo werd onderwijs in het Albanees op alle niveaus officieel verboden.[18] Dit verbod heeft in de jaren negentig geleid tot een bijna algehele scheiding binnen het onderwijs langs de etnische lijnen en de ontwikkeling van het officieuze Albanese parallelle onderwijssysteem. Tegenwoordig wordt onderwijs in Kosovo doorgaans in het Albanees gegeven, en in de gebieden waar Serviërs in de meerderheid zijn alsmede in de Servische enclaves in het Servisch, vaak via parallel onderwijs dat door Belgrado wordt ondersteund. Het Kosovaarse ministerie van Onderwijs is momenteel bezig met het incorporeren van het Servisch als tweede officiële taal in het curriculum, zoals bepaald door het *Standards Implementation Plan* (zie paragraaf 2.2). Daarnaast bepaalt het plan dat andere minderheidsgroepen, bijvoorbeeld Roma, onderwijs in hun eigen taal moeten kunnen krijgen, indien daar voldoende belangstelling voor

---

15 Home Office, United Kingdom, Country Information & Policy Unit, Immigration & Nationality Department, Serbia and Montenegro (including Kosovo) Country Report, oktober 2004.

16 De officiële talen van het bestuur zijn het Albanees en Servisch. Alle wetten dienen in de volgende talen te worden gepubliceerd: Albanees, Bosnisch, Engels, Servisch en Turks (zie respectievelijk artikel 9.3.17 en artikel 9.1.51 van het *Constitutional Framework for Provisional Self-Government in Kosovo*). Op centraal niveau worden in de prakijkt alleen het Engels (vanwege de internationale presentie) en het Albanees, en in veel mindere mate het Servisch, gebruikt.

17 De grootste Turkse gemeenschap in Kosovo (circa 12.000 personen) woont in de gemeente Prizren/Prizren.

18 European Centre for Minority Issues, The situation of minorities in the Federal Republic of Yugoslavia; Towards an Implementation of the Framework Convention for the Protection of Minorities, juni 2001.

is. Hiervoor worden speciale leerkrachten aangetrokken en de leerboeken aangepast. Voor minderheidsgroepen is het tevens mogelijk, maar niet verplicht, om naast hun moedertaal op de lagere school introductiecursussen te volgen in het Albanees.

Geld
Het officiële betaalmiddel in Kosovo is de Euro. Sinds juni 1999 was dat de Duitse mark, die per 1 januari 2002 door de Euro werd vervangen.[19] In de gebieden waar etnische Serviërs de meerderheid vormen, wordt in de praktijk vooral met Servische dinars betaald, maar wordt de Euro eveneens geaccepteerd.[20]

2.1.2 Geschiedenis[21]

In de vroege Middeleeuwen vormde Kosovo het hart van het Servische koninkrijk. Na een reeks militaire nederlagen van Serviërs, waaronder de slag op het Merelveld in Kosovo op 28 juni 1389 maakte het Servische koninkrijk uiteindelijk plaats voor een nieuwe macht, het Ottomaanse rijk. In de daaropvolgende jaren trokken grote groepen Serviërs weg uit Kosovo als gevolg van (periodieke) onderdrukking van de christelijke bevolking. Etnische Albanezen vestigden zich in de vrijgekomen gebieden.

In 1913, het jaar waarop de onafhankelijke staat Albanië werd gecreëerd, werd Kosovo verdeeld tussen het koninkrijk Servië en het koninkrijk Montenegro.[22] Na de eerste wereldoorlog maakte Kosovo deel uit van het nieuwe Koninkrijk Joegoslavië.[23] Tussen 1941 en 1945 werd het huidige Kosovo wederom verdeeld.[24]

---

19 UNMIK-verordening 1999/4 van 2 september 1999, UNMIK-aanwijzing 1999/2 van 4 oktober 1999 (gebruik van Duitse mark) en UNMIK-aanwijzing 2001/24 van 21 december 2001 (gebruik van Euro).

20 Het betreft met name gebieden ten noorden van de rivier Ibar.

21 Malcolm, N., Kosovo, A Short History, 1998; Vickers, M., Between Serb and Albanian, A History of Kosovo, 1998; Sobociński, S., Konflikt albańsko-serbski o Kosowo 1989-1999 (do rozmów pokojowych w Rambouillet) – na podstawie polskiej prasy, 30 maart 1999.

22 De oostelijke helft van Kosovo maakte deel uit van het koninkrijk Servië. Het westelijke deel van Kosovo (door de Serviërs ook wel 'Metohija' genoemd) maakte deel uit van het koninkrijk Montenegro.

23 Het land heette oorspronkelijk het 'Koninkrijk van Serviërs, Kroaten en Slovenen'. Deze naam werd in 1928 veranderd in 'Koninkrijk Joegoslavië'.

24 Regio's Mitrovicë/Kosovska Mitrovica en Vushtrri/Vučitrn werden, samen met Novi Pazar (Servië) samengevoegd tot een nieuw bestuurlijk gewest Kosovo, dat direct door de Duitsers bezet en bestuurd werd. Regio's Gjilan/Gnjilane, Viti/Vitina en Kaçanik/Kačanik in het oosten van Kosovo werden door Bulgarije bezet. Overige delen van Kosovo werden ingelijfd bij Groot-Albanië, dat een protectoraat van Italië was geworden.

In 1945 werd de Socialistische Federatieve Republiek Joegoslavië (SFRJ) opgericht,[25] waartoe ook Kosovo behoorde. Onder de grondwetten van de SFRJ van 1963 en 1974 verkreeg Kosovo de status van autonome provincie van Servië, die vrijwel gelijk was aan die van de deelrepublieken.[26] Etnische Albanezen namen in die periode belangrijke machtsposities in en domineerden het sociale leven van Kosovo. De maatschappelijke positie van de etnische Serviërs kwam in die periode in toenemende mate onder druk te staan.

In 1990 trad een nieuwe Servische grondwet in werking, waarmee de autonomie van Kosovo feitelijk werd opgeheven. In navolging hierop werden etnische Albanezen in Kosovo massaal ontslagen uit overheidsfuncties en vervangen door etnische Serviërs. Elke vorm van vreedzaam protest werd hardhandig neergeslagen. In de jaren negentig ontwikkelden de etnische Albanezen een 'parallelle maatschappij' (geheel buiten de Servische machtshebbers om) met eigen structuren op politiek en sociaal gebied.[27] In de tweede helft van de jaren negentig begon de onvrede onder de etnisch Albanese bevolking te groeien en onstonden er groeperingen – zoals het Kosovo Bevrijdingsleger (*Ushtria Çlirimtare e Kosovës*; afgekort 'UÇK') – die de onafhankelijkheid van Kosovo langs gewelddadige weg wilden bereiken.

In 1998 en 1999 vonden met enige regelmaat gewelddadige incidenten plaats tussen de Servische politie en het Joegoslavische leger enerzijds en (vermeende) etnisch Albanese strijders anderzijds. Dit ging gepaard met schending van mensenrechten van alle bevolkingsgroepen.[28] Op 24 maart 1999 ging de NAVO over tot het uitvoeren van luchtaanvallen op strategische doelen in de gehele Federatieve Republiek Joegoslavië (FRJ), waaronder Kosovo. In deze periode begingen de Joegoslavische en Servische troepen op grote schaal gewelddadigheden jegens de etnische Albanezen. Honderdduizenden etnische Albanezen zochten hun toevlucht in de buurlanden, honderdduizenden anderen raakten ontheemd binnen Kosovo. Duizenden etnische Albanezen werden door de

---

25 De officiële naam van het land luidde "Federatieve Volksrepubliek Joegoslavië". Deze naam werd in 1963 gewijzigd in "Socialistische Federatieve Republiek Joegoslavië".

26 Onder de grondwet van SFRJ van 1974 had Kosovo, als autonome provincie, recht op eigen grondwet, rechterlijke macht, parlement en regering. Deze rechten werden in de praktijk ook uitgeoefend. Bovendien was Kosovo vertegenwoordigd in het Federale Parlement, de Federale Uitvoerende Raad (het formele bestuurlijke orgaan van SFRJ) en andere federale instanties. De Albanezen leverden zelfs een keer in de jaren tachtig de voorzitter van de Raad.

27 Zo werden er bijvoorbeeld ondergrondse Albanese parlements- en presidentsverkiezingen gehouden en werd er onderwijs gegeven in particuliere huizen. In 1992 werd in officieuze verkiezingen Ibrahim Rugova, als enige kandidaat, tot 'president' van Kosovo gekozen.

28 Voor een uitgebreid overzicht van de door beide partijen tijdens de crisis in Kosovo begane misdaden wordt verwezen naar: Human Rights Watch, Under Orders, War Crimes in Kosovo, oktober 2001.

Joegoslavische en Servische troepen gedood. Diplomatieke inspanningen leidden uiteindelijk tot Veiligheidsraadresolutie 1244, die op 10 juni 1999 werd aanvaard. Op 12 juni 1999 trokken de Joegoslavische strijdkrachten en de Servische veiligheidstroepen zich terug uit Kosovo. De eerste weken na het vertrek van deze troepen uit Kosovo werden gekenmerkt door een aantal gewelddadige (wraak)acties van (doorgaans) etnische Albanezen jegens etnische Serviërs, Roma en andere minderheden alsmede (vermeende) etnisch Albanese 'collaborateurs'.

Sinds juni 1999 wordt Kosovo op grond van de resolutie 1244 bestuurd door een interim civiel bestuur onder auspiciën van de VN: de *United Nations Interim Administration Mission in Kosovo* (UNMIK). Sindsdien is het interne vredesopbouw en de bestuurlijke ontwikkelingen van Kosovo in een stroomversnelling geraakt en gericht op het begin van onderhandelingen over een nieuwe internationale status van Kosovo.

In de verslagperiode werd het proces van verdere normalisatie en wederopbouw abrupt verstoord door de gewelddadigheden jegens etnische minderheden, die zich in maart 2004 hebben voorgedaan. Sindsdien wordt gezocht naar nieuwe manieren om het proces een nieuw leven in te blazen en de fragiele verhoudingen tussen de verschillende etnische groepen te herstellen. In oktober 2004 werden algemene verkiezingen gehouden voor de assemblee van Kosovo. De verkiezingen verliepen vreedzaam en eerlijk, maar werden door de Servische minderheid geboycot. Begin december werden Ramush Haradinaj tot de nieuwe minister-president en Ibrahim Rugova opnieuw als president van Kosovo benoemd. Ramush Haradinaj werd in maart 2005 vervangen door Bajram Kosumi.

2.1.3 Bestuurlijk kader

Kosovo maakt formeel deel uit van de statenunie Servië en Montenegro, maar is sinds juni 1999 op basis van de Veiligheidsraadresolutie 1244 voor onbepaalde tijd onttrokken aan de wetgevende, uitvoerende en rechtsprekende bevoegdheden van Servië (destijds de FRJ). De resolutie voorziet in een interim civiel bestuur in Kosovo (*Provisional Institutions of Self-Government*) onder auspiciën van de VN, de *United Nations Interim Administration Mission in Kosovo* (UNMIK), en voorziet tevens in een internationale veiligheidspresentie, de NAVO-geleide *Kosovo Force* (KFOR).

Inrichting op centraal niveau
De wetgevende, uitvoerende en rechterlijke macht in Kosovo berusten bij UNMIK. De Speciale Vertegenwoordiger (SV) van de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties, die aan het hoofd van UNMIK staat, is verantwoordelijk voor

de uitoefening van deze machten.[29] Op 16 juni 2004 is Søren Jessen-Petersen uit Denemarken als de nieuwe Speciale Vertegenwoordiger benoemd,[30] nadat zijn voorganger Harri Holkeri om gezondheidsredenen zijn ontslag heeft ingediend.[31]

De organisatie van UNMIK bestaat uit vier pijlers:
1) politie en justitie onder auspiciën van de VN;
2) civiel bestuur onder auspiciën van de VN;
3) institutionele opbouw onder auspiciën van de OVSE;
4) economische wederopbouw onder auspiciën van de EU.

Bij de oprichting bestond er tevens een pijler voor humanitaire aangelegenheden onder auspiciën van UNHCR. Deze is medio juli 2000 afgeschaft. De eerste pijler voor politie en justitie heeft deze pijler in mei 2001 vervangen. De hoofden van pijlers fungeren als plaatsvervangend Speciale Vertegenwoordigers.

Resolutie 1244 van de VN-Veiligheidsraad vormt de juridische basis voor het bestuur van UNMIK in Kosovo. Hoewel de SV zeggenschap heeft over de wetgevende, uitvoerende en rechterlijke macht in Kosovo, richt hij – tezamen met UNMIK – zich op een geleidelijke overdracht van bevoegdheden naar de Kosovaarse bestuurlijke instellingen. De resolutie spreekt van *"provisional self-government and substantial autonomy"* voor Kosovo. Dit basisprincipe is nader uitgewerkt in het *Constitutional Framework for Provisional Self Government* dat op 12 mei 2001 is gepresenteerd.[32] Het *Framework* benoemt de tijdelijke instellingen voor zelfbestuur en geeft aan over welke bevoegdheden deze beschikken. Het voorziet in de vorming van een assemblee en een regering en tevens in de benoeming van een president. In het document worden tevens de verantwoordelijkheden van, onder andere, deze instituties vastgelegd.

Een direct gekozen assemblee is volgens het *Framework* de hoogste vertegenwoordiging en het wetgevende orgaan van het voorlopige bestuur van Kosovo.[33] De assemblee bestaat uit 120 zetels, waarvan 10 zetels voor de Servische partijen zijn gereserveerd. Voor de overige minderheden zijn eveneens 10 zetels gereserveerd, waarbij zij als volgt zijn onderverdeeld: etnische Roma, Ashkali en 'Egyptenaren': 4 zetels; Slavische moslims: 3 zetels; etnische Turken: 2 zetels; Gorani: 1 zetel. Naast de voorzitter kent de assemblee een college van

---

29 UNMIK-verordening 1999/1 van 25 juli 1999.

30 Zijn voorgangers waren: Harri Hermanni Holkeri (Finland), Michael Steiner (Duitsland), Hans Haekkerup (Duitsland) en Bernard Kouchner (Frankrijk).

31 Gazeta Wyborcza, ONZ-owski administrator Kosowa podał się do dymisji, 25 mei 2004.

32 Zie UNMIK-verordening 2001/9 van 15 mei 2001. In dit ambtsbericht wordt het *Constitutional Framework for Provisional Self Government* kortheidshalve ook *Framework* genoemd.

33 De wetgevende bevoegdheden van de assemblee reiken niet verder dan de grenzen waarbinnen het voorlopige bestuur zich volgens het *Framework* (zie hoofdstuk 5 van het *Framework*) mag begeven.

voorzitters die de belangrijkste politieke partijen en gemeenschappen vertegenwoordigen.[34] Daarnaast zijn er elf parlementaire commissies, met enkele subcommissies. De assemblee kiest tevens de president en verleent goedkeuring aan de benoeming van de premier. De assemblee wordt gekozen voor een periode van drie jaar. De verkiezingen voor de assemblee hebben voor het laatst op 23 oktober 2004 plaatsgevonden.

De door de assemblee benoemde president symboliseert de eenheid van het volk van Kosovo, garandeert het democratisch functioneren van de instellingen van het voorlopig bestuur, en draagt de premier voor benoeming aan de assemblee voor. De functie van president heeft voornamelijk een belangrijke symbolische waarde. De president van Kosovo wordt benoemd voor een periode van drie jaar.[35]

De regering van Kosovo bestaat uit de premier en de door hem benoemde en door de assemblee goedgekeurde ministers.[36] De regering is, binnen de perken gesteld aan het voorlopig bestuur, verantwoordelijk voor de tenuitvoerlegging van de wetten van Kosovo en kan nieuwe wetsvoorstellen aan de assemblee voorleggen. Het *Framework* schrijft voor dan ten minste twee ministers in de regering vertegenwoordigd dienen te zijn, die tot een andere gemeenschap behoren dan de gemeenschap die een meerderheid heeft in de assemblee. Ten minste één van deze ministers moet behoren tot de Servische gemeenschap in Kosovo en één tot een andere bevolkingsgroep.

Inrichting op regionaal en gemeentelijk niveau
Kosovo is verdeeld in vijf bestuurlijke regio's.[37] Er zijn geen gekozen organen op regionaal niveau. Voor iedere regio heeft UNMIK een regionale vertegenwoordiger aangesteld.

---

34 Het college van voorzitters bestaat uit twee personen benoemd door de grootste partij, twee personen benoemd door de op één na grootste partij, één persoon benoemd door de op twee na grootste partij, één persoon benoemd door partijen die de Servische minderheid vertegenwoordigen en één persoon benoemd door de overige niet-etnisch Albanese of Servische partijen. De laatste zetel rouleert.

35 Op 4 maart 2002 nam de assemblee de overeenkomst "*On the President and the Government of Kosovo*" aan. In deze overeenkomst is de persoon van de president (Ibrahim Rugova) en van premier (Bajram Rexhepi) vastgelegd. In december 2004 werd Ibrahim Rugova herbenoemd als president van Kosovo.

36 Tussen december 2004 en maart 2005 vervulde Ramush Haradinaj van de Alliantie voor de Toekomst van Kosovo (*Aleanca për Ardhmërinë e Kosovës*) de functie van premier. Zijn voorganger was Bajram Rexhepi. In maart 2005 werd Ramush Haradinaj vervangen door Bajram Kosumi.

37 Deze regio's zijn: Prishtinë/Priština, Prizren/Prizren, Pejë/Peć, Mitrovicë/Kosovska Mitrovica en Gjilan/Gnjilane.

Kosovo is onderverdeeld in dertig gemeenten.[38] Het bestuur van elke gemeenteraad ligt in handen van de gemeenteraad die wordt voorgezeten door de verkozen voorzitter (tevens burgemeester).[39] De voorzitter van de raad stelt een bestuurlijk college (*Board of Directors*) aan. De voorzitter van de raad en het college zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor de uitvoering van de beslissingen van de gemeenteraad en voor de financiële huishouding van de gemeente.[40]

Parallelle structuren
Tot op heden is het UNMIK niet overal in Kosovo gelukt om effectief zijn gezag in te stellen en uit te oefenen. In de gebieden waar Serviërs in de meerderheid zijn – met name ten noorden van de rivier Ibar en in de grote Servische enclaves – hebben Serviërs die de autoriteit van UNMIK niet erkennen hun eigen "parallelle structuren" opgezet. Dit geldt vooral op het gebied van rechtspraak, onderwijs en gezondheidszorg.[41] UNMIK erkent deze, vaak rechtstreeks door Belgrado gefinancierde instellingen, niet.[42] Integratie van de parallelle structuren in de officiële UNMIK-structuren en uiteindelijk in de Kosovaarse instellingen van zelfbestuur wordt door het *Kosovo Standards Implementation Plan* (zie paragraaf 2.2) gezien als een van de belangrijkste prioriteiten.

Inrichting van de rechterlijke macht en het Openbaar Ministerie
De rechterlijke macht in Kosovo bestaat uit het Hooggerechtshof in Prishtinë/Priština, dat als het hoogste hof van beroep in Kosovo fungeert, districtsgerechtshoven, gemeentelijke rechtbanken en rechtbanken voor overtredingen. Rechters worden op alle niveaus benoemd door de Speciale Vertegenwoordiger, uit een lijst voorgedragen door de *Kosovo Judicial and Prosecutorial Council* die door de assemblee is goedgekeurd. Het *Framework* bepaalt dat rechters onafhankelijk dienen te zijn en dat de rechterlijke macht de

---

38 Alle gemeenten worden genoemd in artikel 1.1 van UNMIK-verordening 2000/43 van 27 juli 2000. Alle namen van gemeenten zijn gelijk aan de naam van de centrale stad of het dorp, met uitzondering van de gemeente Dragash/Dragaš in het zuiden van Kosovo, die in het Servo-Kroatisch ook wel *Gora* wordt genoemd.

39 Aanvankelijk werden de gemeenteraden voorgezeten door een UNMIK-vertegenwoordiger. Sinds 2001 trekt UNMIK zich geleidelijk terug uit het lokaal bestuur. Zo werd bijvoorbeeld eind 2003 het vetorecht van de UNMIK-vertegenwoordiger afgeschaft. In 5 van de 30 gemeenten heeft UNMIK zich geheel teruggetrokken. In de overgebleven gemeenten vervult de vertegenwoordiger steeds meer een adviserende functie.

40 UNMIK-verordening 2000/45 van 11 augustus 2000.

41 Zie United States Department of Justice, Serbia and Montenegro, Country Reports on Human Rights Practices – 2004, 28 februari 2005.

42 OVSE, UNMIK, Parallel Structures in Kosovo, oktober 2003.

etnische diversiteit van Kosovo dient te weerspiegelen.[43] Daarnaast is benoeming van internationale rechters in Kosovo mogelijk.[44]

Kosovo telt vijf districtsgerechtshoven, voor elke bestuurlijke regio één. Deze gerechtshoven zijn bevoegd in strafzaken waarin een gevangenisstraf van meer dan vijf jaar kan worden opgelegd. Er zijn tevens vijf districtskantoren van het Openbaar Ministerie.[45]

Er zijn 24 gemeentelijke rechtbanken in Kosovo. Gemeentelijke rechtbanken zijn bevoegd in strafzaken waarin een gevangenisstraf van maximaal vijf jaar kan worden opgelegd. Er zijn zeven kantoren van het Openbaar Ministerie op gemeentelijk niveau.[46]

De strafzaken waarin een gevangenisstraf van maximaal twee jaar kan worden opgelegd, worden afgedaan door de rechtbanken voor overtredingen. Kosovo telt 24 dergelijke rechtbanken. Daarnaast bestaat er een hooggerechtshof voor overtredingen, dat als hof van beroep fungeert.[47]

UNMIK heeft nog steeds geen einde kunnen maken aan de zogenaamde parallelle structuren. Dit geldt ook voor de rechtspraak in Kosovo. Naast de officiële rechtbanken die door UNMIK worden erkend, bestaan in Kosovo ook officieuze, door de Serviërs die UNMIK niet erkennen opgerichte, parallelle rechtbanken. Deze rechtbanken, die vóór maart 2004 grotendeels waren opgeheven, hebben na de onlusten hun werkzaamheden hervat.[48] Deze rechtbanken passen het recht van Servië toe. Omdat UNMIK deze rechtbanken niet erkent, werkt het ook niet mee aan de tenuitvoerlegging van hun vonnissen. Tenuitvoerlegging van vonnissen van parallelle rechtbanken in strafzaken is daarom zo goed als onmogelijk indien de verdachte naar de door UNMIK gecontroleerde gebieden vlucht. Tenuitvoerlegging van vonnissen in civiele zaken geschiedt doorgaans op basis van vrijwilligheid of sociale druk.

---

43 In november 2004 waren 313 lokale rechters in Kosovo, waarvan: 16 Serviërs, 6 Turken, 7 Bosniërs, 2 Roma en 1 Gorani.

44 Voor benoeming van internationale rechters zie UNMIK-verordening 2000/6 van 15 februari 2000 (gewijzigd bij verordening 2000/34 van 27 mei 2000 en verordening 2001/2 van 12 januari 2001).

45 International Helsinki Federation for Human Rights, Human Rights in the OSCE Region: Europe, Central Asia and North America, Report 2004 (Events 2003).

46 International Helsinki Federation for Human Rights, Human Rights in the OSCE Region: Europe, Central Asia and North America, Report 2004 (Events 2003).

47 International Helsinki Federation for Human Rights, Human Rights in the OSCE Region: Europe, Central Asia and North America, Report 2004 (Events 2003).

48 Het betreft hier parallelle rechtbanken in Leposaviq/Leposavić, Mitrovicë/Kosovska Mitrovica en Lipjan/Lipljan; SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/2004/613, 30 juli 2004.

2.2 Politieke ontwikkelingen

Na meer dan vijf jaar van internationaal bestuur is de toekomstige status van Kosovo de belangrijkste kwestie die de politieke ontwikkelingen in Kosovo bepaalt.[49] Het krachtenveld met betrekking tot deze kwestie is onveranderd gebleven. De benadering van de internationale gemeenschap is duidelijk: eerst moet er sprake zijn van goed functionerend bestuur, alvorens overdracht van bevoegdheden op nieuwe gebieden plaats kan vinden. De criteria vervat in de *Standards before Status* (kortheidshalve ook wel *Standards* genoemd) dienen hiervoor als meetlat. Daarna komt de statuskwestie pas aan bod, waarbij onafhankelijkheid slechts één van de meerdere opties is. Belangrijke overweging hierbij is de stabiliteit in de regio. Bovendien zet de internationale gemeenschap in op overeenstemming tussen Belgrado en Pristina ter zake, hetgeen een dialoog vergt die vooralsnog niet wordt gevoerd.
De overgrote meerderheid van de Kosovaarse Albanezen daarentegen ziet het huidige zelfbestuur als logische opstap naar volledige Kosovaarse onafhankelijkheid van Servië en Montenegro. Velen – niet alleen etnische Albanezen maar ook Serviërs – zijn van mening dat de *Standards* te ambitieus zijn en daarom onhaalbaar op de korte termijn.[50] Om deze reden beschouwen zij de opstelling van de internationale gemeenschap als struisvogelpolitiek, waarbij moeilijke beslissingen worden vermeden. Het ongeduld van de Albanese bevolking over de toekomst van Kosovo begint ook duidelijk zichtbaar te worden.[51] Zo hebben bijvoorbeeld de organen van zelfbestuur diverse malen geprobeerd hun mandaat te overschrijden door onderwerpen te behandelen die (nog) niet tot hun bevoegdheden behoren en die vaak direct raakten aan de kwestie van de status van Kosovo.[52] Ook de onlusten van maart 2004 werden volgens

---

49 Voor een uitvoerige discussie omtrent de mogelijke toekomstige status van Kosovo zie bijvoorbeeld Centre for Eastern Studies, Kosowo – kwestia ostatecznego statusu / Kosovo – the question of final status, augustus 2003.

50 Special Envoy of the UN Secretary-General, The Situation in Kosovo, Report to the Secretary-General of the United Nations, 15 juli 2004.

51 De SVSG heeft in een interview laten weten dat de statuskwestie in 2005 tot meer spanning in Kosovo kan leiden; Radio Free Europe / Radio Liberty, Kosova: the fire next time, RFE/RL Balkan Report, 17 december 2004.

52 Zo heeft de assemblee van Kosovo eind 2003 voorgesteld om alle grondwettelijke regels van Servië en Joegoslavië die na 22 maart 1989 in werking zijn getreden voor Kosovo buiten werking te stellen. Op 22 december 2003 heeft de assemblee bij verklaring opgeroepen om aan alle uit Kosovo afkomstige Serviërs het recht te ontnemen deel te nemen aan de Servische presidentsverkiezingen van 28 december 2003. Op 8 juli 2004 heeft de assemblee een stemming laten plaatsvinden over een ingrijpende wijziging van het *Constitutional Framework* (mogelijkheid van onafhankelijkheid voor Kosovo op basis van de uitslag van een te houden referendum en overheveling van bevoegdheden op gebied van internationale betrekkingen naar de organen van zelfbestuur); Radio Free Europe / Radio Liberty, Kosova's

sommigen deels veroorzaakt door het ongeduld over de statuskwestie.[53] De onlusten hebben duidelijk gemaakt dat de positie van de minderheden in Kosovo nog steeds zwak is. Daarom is door de internationale gemeenschap verbetering van de positie van minderheden als een topprioriteit in de implementatie van de *Standards* benoemd.[54]

Sinds de onlusten van maart 2004 vinden om de zes weken evaluaties van de *Standards* plaats.[55] De eerstvolgende diepgaande evaluatie van de *Standards* is gepland voor medio 2005. Deze evaluatie zal naar verwachting de inleiding vormen voor een nieuwe overgangsperiode waarin weliswaar de implementatie van de *Standards* zal doorgaan, maar ook internationale onderhandelingen zullen beginnen over de nieuwe status van Kosovo.[56] In dit kader zullen de tegenstrijdige belangen tussen Belgrado en Pristina – Servië wil dat Kosovo onderdeel van Servië blijft, waarbij autonomie het hoogst haalbare zal zijn – ongetwijfeld zichtbaarder worden. De politieke dialoog tussen beide partijen moet nog gestalte krijgen.

Montenegro stelt zich afzijdig op met betrekking tot Kosovo en beschouwt Kosovo als een interne kwestie van Servië.

Assembleeverkiezingen
Op 23 oktober 2004 hebben algemene verkiezingen voor de assemblee van Kosovo plaatsgevonden. De verkiezingen zijn zonder enig noemenswaardig veiligheidsincident verlopen en werden door de internationale waarnemers van de Raad van Europa alsmede de Speciale Vertegenwoordiger en de Europese Unie als vrij en eerlijk beoordeeld.[57] De organisatie van het verkiezingsproces was goed; dit is vermeldenswaard aangezien deze verkiezingen voor het eerst grotendeels door de Kosovaren zelf werden georganiseerd. Aan de verkiezingen hebben 1,3 miljoen mensen deelgenomen, oftewel 53,6% van alle stemgerechtigden.

---

parliament set to challenge UN's authority, RFE/RL Balkan Report, 9 juli 2004; Reuters, Kosovo Parliament Challenges UN Authority, 8 juli 2004; SGVN, Report of the Secretary General on the United Nations Interim Adminstration Mission in Kosovo, S/2004/71, 26 januari 2004 en S/2004/613, 30 juli 2004.

53 Voor een korte beschrijving van de onlusten van maart 2004 zie paragraaf 2.3.

54 Zie *Kosovo Standards Implementation* Plan van 31 maart 2004.

55 Deze evaluatie vindt plaats in het kader van de zogenaamde *Contact Group plus*.

56 Door velen in Kosovo wordt dit moment gezien als begin van onderhandelingen over onafhankelijkheid; Reuters, Kosovo Parliament Challenges UN Authority, 8 juli 2004; Reuters, Kosovo PM says war crimes probe based on Serb lies, 8 december 2004; B92 News, Haradinaj: Independence in 2005, 19 oktober 2004.

57 Council of the European Union, Declaration by the Presidency on behalf of the European Union on the elections in Kosovo, P 123/04, 27 oktober 2004. De Russische president Poetin was een andere mening toegedaan, volgens hem was in Kosovo geen sprake van eerlijke en vrije verkiezingen; Gazeta Wyborcza, Wbrew Putinowi ani w Afganistanie, ani w Kosowie nie fałszowano wyborów, 24 november 2004.

De verkiezingen werden door vrijwel de gehele Servische bevolking – zowel in Kosovo zelf als door Servische ontheemden in Servië en Montenegro – geboycot. Na een periode van gemengde signalen vanuit Belgrado heeft de Servische president Tadic op 5 oktober 2004 alle Kosovaarse Serviërs opgeroepen om deel te nemen aan de verkiezingen. De regering van Servië, bij monde van premier Kostunica, alsmede de Servisch-orthodoxe kerk bleven daarentegen tot aan de verkiezingen hun negatieve advies omtrent de deelname van Serviërs aan de verkiezingen bevestigen, dit met als argument dat de veiligheid van Serviërs niet kon worden gegarandeerd. Daarnaast zou, volgens sommigen, een oproep van Belgrado om wel deel te nemen aan de verkiezingen een *de facto* erkenning van onafhankelijkheid van Kosovo betekenen.[58] De boycot kan bovendien worden gezien als poging van de Servische minderheid in Kosovo om de internationale aandacht te vestigen op haar situatie.[59] In de verkiezingen zijn slechts circa 2.000 Servische (minder dan 1% stemgerechtigde Serviërs) stemmen uitgebracht, waarvan circa 700 in Kosovo zelf (Gjilan/Gnjilane) en de rest door de Kosovaarse ontheemden in Servië en Montenegro.

Het stemgedrag bij de verkiezingen voor de assemblee heeft wederom duidelijk gemaakt dat alle politieke partijen in Kosovo vooralsnog een voornamelijk etnische, en niet politiek-ideologische, basis kennen.[60] Zo hebben Albanezen evenals etnische minderheden – met inbegrip van de verwaarloosbare groep Serviërs die wel hun stem hebben uitgebracht – vooral op hun eigen politieke partijen gestemd. De boycot door Servische kiezers heeft ertoe geleid dat de vroegere Servische coalitiegroepering *Koalicija Povratak* geheel is verdwenen.[61] De stemverdeling tussen de Albanese partijen is nauwelijks veranderd in vergelijking met de vorige verkiezingen in 2001.[62]

---

58 IWPR, Belgrade Plan unworkable, Balkan Crisis Report No 522, 20 oktober 2004; Gazeta Wyborcza, Wbrew Putinowi ani w Afganistanie, ani w Kosowie nie fałszowano wyborów, 24 november 2004; Associated Press, Serbian synod opposes vote in Kosovo, 2 oktober 2004; B92 News, Elections work towards independence, 19 oktober 2004; IWPR, Kosovo Serbs Hail Election Boycott as Triumph, Balkan Crisis Report No 523, 29 oktober 2004.

59 NRC Handelsblad, Boycot door Serviërs van verkiezingen in Kosovo, 25 oktober 2004; Pravda, Наша судьба никому неинтересна (Ons lot interesseert niemand), 21 oktober 2004.

60 Zie ook Gerasimov, I., Temiashov, A., Kosovo: Fiver Years Later, International Affairs, nr. 3 (2004).

61 In de vorige assemblee werd Koalicija Povratak met 22 zetels vertegenwoordigd (10 constitutioneel gegarandeerde zetels voor de Servische minderheid en 12 rechtstreeks gekozen zetels).

62 De grootste winnaar, de Democratische Liga van Kosovo (*Lidhja Demokratike e Kosovës*) van president Rugova heeft 45,4% van alle stemmen en daarmee 47 zetels in de assemblee behaald (45% in 2001). De andere twee grootste partijen, de Democratische Partij van Kosovo (*Partia Demokratike e Kosovës*) en de Alliantie voor de Toekomst van Kosovo (*Aleanca për Ardhmërinë e Kosovës*) hebben respectievelijk 28,9% (25% in 2001) en 8,4% (7,8% in 2001) van de stemmen gekregen. Voor een compleet overzicht van de huidige

De vrijwel algehele boycot van de verkiezingen door de Servische minderheid doet twijfels rijzen over de voortgang van democratisering en normalisatie in Kosovo. Hierdoor wordt ook de evaluatie van de *Standards* medio 2005 gecompliceerd. De huidige assemblee, waarin de Servische vertegenwoordiging over een twijfelachtig democratisch mandaat beschikt, zal immers een belangrijke rol spelen bij deze evaluatie, die volgens vele Albanezen tot onderhandelingen over onafhankelijkheid van Kosovo dient te leiden.[63]

Regering
Naar aanleiding van de verkiezingen werd op 3 december 2004 Ramush Haradinaj benoemd tot minister-president van Kosovo.[64] De benoeming van Haradinaj was niet onomstreden, vanwege zijn vermeende betrokkenheid bij oorlogsmisdaden die door de Albanese strijders in 1998-1999 zijn gepleegd. Belgrado heeft veel kritiek geuit op de benoeming van Haradinaj.[65] Begin maart 2005 werd hij ook officieel aangeklaagd voor het Joegoslavië Tribunaal in Den Haag.[66] Vrijwel onmiddellijk na de bekendmaking van de aanklacht diende Haradinaj zijn onstlag in en vertrok vrijwillig naar Den Haag.[67] Op 23 maart 2005 werd Bajram Kosumi benoemd als nieuwe minister-president van Kosovo.[68]
De implementatie van de *Standards* is een van de belangrijkste prioriteiten van de nieuwe regering.

Zelfbestuur op centraal niveau
Eind 2003 werd de overdracht van UNMIK naar de Kosovaarse tijdelijke instellingen voor zelfbestuur van alle bevoegdheden die in hoofdstuk 5 van het

---

zetelverdeling zie OVSE, persbericht van 3 november 2004, http://www.electionworld.org/kosovo.htm of http://www.assembly-kosova.org.

63 The Economist, Kosovo, Status Quo?, 16 oktober 2004.

64 Gazeta Wyborcza, Były szef albańskiej partyzantki premierem Kosowa, 3 december 2004.

65 DPA, Serbia calls on UN to annul appointment of Kosovo PM, 4 december 2004.

66 Gazeta Wyborcza, Trybunał w Hadze postawił 37 zarzutów b. premierowi Kosowa, 11 maart 2005.

67 Gazeta Wyborcza, Kosowo: Premier podał się do dymisji, 8 maart 2005; BBC News, Kosovo ex-PM due before tribunal, 14 maart 2005 en Le Monde, Au Kosovo, un proche de M. Haradinaj devrait être nommé premier ministre, 19 maart 2005. Volgens sommige bronnen had een officiële aanklacht tegen Haradinaj tot een zeer gespannen situatie, of zelfs uitbarsting van geweld, in Kosovo kunnen leiden; IWPR, Talk of Haradinaj Indictment Unnerves Kosovo, Balkan Crisis Report No 533, 16 december 2004; AFP, NATO warns against violence if Kosovo PM is indicted by ICTY, 9 december 2004; BBC News, World's unease over new Kosovo PM, 4 december 2004; International Crisis Group, Kosovo: Toward Final Status, 24 januari 2005. Zijn resignatie en vertrek gingen echter niet gepaard met grootschalige protesten of geweldpleging.

68 NRC Handelsblad, Kosovo heeft nieuwe premier, 24 maart 2005.

Framework worden genoemd,[69] voltooid.[70] Hiermee is de rol die UNMIK speelt beduidend verschoven in de richting van adviseren en toezicht houden in plaats van besturen. Op 8 december 2004 heeft de Speciale Vertegenwoordiger een verdere overdracht van bevoegdheden naar de instellingen van zelfbestuur aangekondigd, op gebied van energie, lokaal zelfbestuur, terugkeer en gemeenschappen.[71] Dit neemt niet weg dat de bevoegdheden van UNMIK die in hoofdstuk 8 van het *Framework* worden genoemd, onveranderd voorbehouden blijven aan het internationaal bestuur. Ook blijft UNMIK eindverantwoordelijk voor het bestuur en administratie van Kosovo.

Zelfbestuur op lokaal niveau
De overdracht van bevoegdheden van UNMIK naar de Kosovaarse instellingen voor zelfbestuur vindt plaats zowel op centraal als op regionaal en lokaal niveau. Het lokale bestuurlijke niveau (de gemeente) is in Kosovo nog niet goed ontwikkeld.

Momenteel wordt door UNMIK in samenwerking met de Kosovaarse instellingen van zelfbestuur een *Framework Document on local government reform* voorbereid. Op basis van dit document zullen de rol en bevoegdheden van gemeenten in Kosovo opnieuw worden gedefinieerd, waarbij de gemeenten naar verwachting meer bevoegdheden zullen krijgen. Hierbij speelt de participatie van etnische minderheden een zeer belangrijke rol.[72] Op 26 maart 2004 heeft het Servische parlement een verklaring aangenomen, waarin het zich voorstander toont van politieke en territoriale autonomie voor etnische Serviërs in Kosovo.[73] Dit plan houdt in dat in Kosovo nieuwe, quasi-autonome territoriale eenheden zouden moeten worden opgericht, grotendeels op basis van etnische samenstelling

---

69 Hoofdstuk 5 van het *Constitutional Framework* noemt de volgende gebieden: economisch en financieel beleid; belastingen en budget; douane; binnenlandse en buitenlandse handel, industrie en investering; onderwijs, wetenschap en technologie; jeugd en sport; cultuur; gezondheidszorg; milieubescherming; arbeid en welzijn; gezin, *gender* en minderjarigen; vervoer, post, telecommunicatie en informatietechnologie; openbare diensten; landbouw, bosbeheer en ontwikkeling van het platteland; statistieken; ruimtelijke ordening; toerisme; goed bestuur, mensenrechten en gelijke kansen; zaken met betrekking tot 'niet-inwoners' (vluchtelingen en ontheemden).

70 SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/2004/71, 26 januari 2004.

71 UNMIK Press Office, SRSG announces creation of new ministries, UNMIK/PR/1264, 8 november 2004; UNMIK Press Office, SRSG and PM discuss further transfer in the field of economy, UNMIK/PR/1292, 22 december 2004.

72 De uitvoering van het eerste pilot project op dit gebied is voorzien voor het voorjaar van 2005.

73 SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/2004/348, 30 april 2004; zie ook Office of Media Relations, Lawmakers unanimously approve Serbian government's plan for Kosovo, 29 april 2004.

van de lokale bevolking.[74] Zowel Albanese Kosovaren als UNMIK zijn tegen dit voorstel.[75]

2.3 Veiligheidssituatie

De veiligheidssituatie in Kosovo heeft in de verslagperiode zo goed als geheel in het teken gestaan van de uitbarsting van etnisch geweld die in maart 2004 plaatsvond. Deze gebeurtenissen hebben de ontwikkelingen naar normalisatie en verbetering[76] van interetnische relaties in Kosovo zeer geschaad.[77] De directe aanleiding voor de uitbarsting van geweld in 2004 was een opeenstapeling van incidenten die tussen 15 en 17 maart plaatsvonden. De hoge werkloosheid, het gebrek aan toekomstperspectieven alsmede de slepende onzekerheid over de toekomstige status van Kosovo en de daarmee gepaard gaande frustratie onder de Albanese bevolking kunnen worden gezien als onderliggende oorzaken van de uitbarsting van geweld.[78]

Op 15 maart 2004 werd in het dorp Çagllavicë/Čaglavica (bij Prishtinë/Priština) vanuit een voorbij rijdende auto op een Servische tiener geschoten, waarbij de jongen dodelijk werd geraakt. Op diezelfde dag heeft een groep etnische Serviërs uit protest de doorgaande weg tussen Prishtinë/Priština en Skopje geblokkeerd. De volgende dag, 16 maart 2004, verdronken twee Albanese kinderen in de rivier Ibar

---

74 Dow Jones Newswire, Serbian Govt Adopts Draft Political Plan for Kosovo, 8 april 2004; Radio Free Europe / Radio Liberty, Decentralization debate in Kosova, RFE/RL Balkan Report, 6 augustus 2004.

75 Gazeta Wyborcza, Belgrad nie wierzy w wieloetniczne Kosowo i rozważa jego podział, 23 maart 2004; IWPR, Belgrade Plan unworkable, Balkan Crisis Report No 522, 20 oktober 2004.

76 Zie bijvoorbeeld UNHCR, Update on the Kosovo Roma, Ashkaelia, Egyptian, Serb, Bosniak, Gorani and Albanian communities in a minority situation, juni 2004 of SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/2004/71, 26 januari 2004, waarin melding wordt gemaakt van een dalend aantal etnisch gemotiveerde geweldsincidenten en een algehele verbetering van de veiligheidssituatie. Echter, volgens Human Rights Watch kan de daling in het aantal etnisch gemotiveerde geweldsincidenten worden toegeschreven aan het feit dat etnische Serviërs voornamelijk binnen etnische enclaves verblijven, waardoor zij een minder makkelijk doelwit van etnisch geweld zijn geworden; Human Rights Watch, Legacy of War: Minority Returns in the Balkans, januari 2004.

77 IWPR, UN lays down conditions, Balkan Crisis Report No 491, 8 april 2004; SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/2004/348, 30 april 2004 en S/2004/613, 30 juli 2004.

78 International Crisis Group, Collapse in Kosovo, 22 april 2004; Radio Free Europe / Radio Liberty, A wake-up call in Kosova, 2 april 2004; Special Envoy of the UN Secretary-General, The Situation in Kosovo, Report to the Secretary-General of the United Nations, 15 juli 2004; Reuters, Kosovo PM says war crimes probe was based on Serb lies, 8 december 2004; Gerasimov, I., Temiashov, A., Kosovo: Five Years Later, International Affairs, nr. 3 (2004).

vlakbij Zubin Potok/Zubin Potok (regio Mitrovicë/Kosovska Mitrovica). De kinderen zouden, volgens de media, door etnische Serviërs met honden de rivier in zijn gedreven.[79] Diezelfde dag, doch voordat het nieuws over de verdrinking van de kinderen bekend werd gemaakt, vonden in Kosovo diverse demonstraties van etnische Albanezen plaats tegen een recente arrestatie door de UNMIK-politie van een aantal ex-leden van het UÇK en de aanhouding van vier KPS-politieagenten op verdenking van moord. Aan deze demonstraties namen 18.000 mensen deel. Met uitzondering van Prizren/Prizren, waar een klein aantal demonstranten het regionale kwartier van UNMIK aanviel, verliepen deze demonstraties over het algemeen vreedzaam. Naar aanleiding van de – veelal niet objectieve – berichtgeving in de Kosovaarse media over de verdrinking van de twee Albanese kinderen werden overal in Kosovo demonstraties en protesten georganiseerd.

Op 17 maart liep de situatie uit de hand. In de dagen die daarop volgden hebben zich in heel Kosovo diverse geweldsincidenten voorgedaan, gericht tegen etnische minderheden (in het bijzonder Serviërs en Roma), maar ook tegen UNMIK en KFOR.[80] Tussen 17 en 21 maart zijn 20 personen om het leven gekomen en 954 mensen gewond geraakt. Daarnaast zijn 65 UNMIK-agenten, 58 KPS-politieagenten en 61 KFOR-soldaten gewond geraakt. Ongeveer 935 huizen (voornamelijk huizen van Serviërs en Roma), 36 Servisch-orthodoxe kerken, kloosters en andere plaatsen van religieus of cultureel belang zijn beschadigd of compleet vernietigd.[81] Volgens de Speciale Vertegenwoordiger van de VN was de uitbarsting van geweld goed georganiseerd en verspreidde deze zich ongekend snel over heel Kosovo.[82] Het was bovendien opmerkelijk dat het geweld zich

---

79 Uit later onderzoek is gebleken dat Serviërs niet verantwoordelijk waren voor de dood van de kinderen; Gazeta Wyborcza, Krzyk w teatrze, 4 mei 2004.

80 Voor een gedetailleerde beschrijving van alle geweldsincidenten wordt verwezen naar bijvoorbeeld International Crisis Group, Collapse in Kosovo, 22 april 2004; Human Rights Watch, Failure to Protect: Anti-Minority Vilonce in Kosovo, March 2004, juli 2004 of UNHCR, Update on the Kosovo Roma, Ashkaelia, Egyptian, Serb, Bosniak, Gorani and Albanian communities in a minority situation, juni 2004.

81 Bijna alle geraadpleegde bronnen gaan uit van 19 doden en circa 730 beschadigde of vernietigde huizen. Echter, deze aantallen zijn later door SGVN bijgesteld naar 20 doden en circa 935 beschadigde of vernietigde huizen; SGVN, Report of the Secretary-General of the United Nations Interim Administrative Mission in Kosovo, S/2004/613, 30 juli 2004 en UNHCR, UNHCR Position on the Continued International Protection Needs of Individuals from Kosovo, augustus 2004.

82 De mening van de SGVN dat de gebeurtenissen van maart 2004 waren georganiseerd, wordt niet door iedereen gedeeld. ICG concludeerde dat er sprake was van plaatselijk georganiseerde uitbarstingen van geweld, en geen centrale coördinatie; International Crisis Group, Collapse in Kosovo, 22 april 2004. Zie tevens Gazeta Wyborcza, Walki etniczne w Kosowie, 10 ofiar, 17 maart 2004, waarin gesuggereerd wordt dat de uitbarsting van geweld georganiseerd zou kunnen zijn geweest door het Albanees Nationaal Leger (*Armata Kombetare Shqiptare*, AKSh*)*. Voor meer informatie over het AKSh zie bijvoorbeeld Agence France Presse, Who are the Albanian National Army?, 15 augustus 2001.

voornamelijk richtte tegen gemeenschappen die in 1999 niet op de vlucht zijn geslagen.[83]

Op 17 maart 2004 heeft de Speciale Vertegenwoordiger, tezamen met de toenmalige minister-president Bajram Rexhepi, opgeroepen tot beëindiging van de gewelddadigheden. De respons van de organen van tijdelijk zelfbestuur van Kosovo op het ontstane geweld was echter zeer ambivalent en inadequaat. Op diezelfde dag heeft de regering van Kosovo in een officiële verklaring laten weten dat de dood van de twee Albanese kinderen veroorzaakt was door etnische Serviërs en de haat tussen beiden bevolkingsgroepen; er werd niet opgeroepen tot staking van geweld. Op lokaal niveau werden in veel gevallen geen stappen ondernomen om de uitbreiding van geweld te voorkomen of te bedwingen. In enkele gevallen hebben de lokale autoriteiten bijgedragen aan grotere instabiliteit.[84] Ook het optreden van de autoriteiten verantwoordelijk voor veiligheid en ordehandhaving (zowel internationaal als Kosovaars) werd sterk bekritiseerd (zie paragraaf 2.3.1 en 2.3.2).

De onlusten van maart 2004 hebben aangetoond dat het proces van normalisatie en stabilisatie dat door de *Standards* wordt voorgeschreven zeer fragiel is. Sinds deze gebeurtenissen, die gezien werden als een stap achterwaarts op de weg naar normalisatie,[85] wordt gezocht naar nieuwe manieren om het proces een nieuw leven in te blazen. Zo werd eind maart een nieuw *Kosovo Standards Implementation Plan*[86] gelanceerd met als speerpunten duurzame terugkeer en rechten van minderheden.[87] De eerste evaluatie van de implementatie van dit plan zal naar alle waarschijnlijkheid medio 2005 plaatsvinden.

---

83 UNHCR, Update on the Kosovo Roma, Ashkaelia, Egyptian, Serb, Bosniak, Gorani and Albanian communities in a minority situation, juni 2004.

84 Amnesty International, Serbia and Montenegro (Kosovo/Kosova), The March Violence: KFOR and UNMIK's failure to protect the rights of the minority communities, 8 juli 2004; IWPR, UN lays down conditions, Balkan Crisis Report No 491, 8 april 2004; SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/2004/348, 30 april 2004. Voor een gedetailleerde beschrijving van alle geweldsincidenten wordt verwezen naar: Human Rights Watch, Failure to Protect: Anti-Minority Violence in Kosovo, March 2004, juli 2004; UNHCR, Update on the Kosovo Roma, Ashkaelia, Egyptian, Serb, Bosniak, Gorani and Albanian communities in a minority situation, juni 2004.

85 RTK, EU Ministers Ask For Acceleration of Fulfillment of Standards For Kosovo, 20 mei 2004;

86 SVSG, Kosovo Standards Implementation Plan, 31 maart 2004.

87 UNMIK Press Office, SRSG's Remarks at the Launch of Kosovo Standards Implementation Plan, Pristina, 31 March 2004, UNMIK/PR/1158, 31 maart 2004; SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/2004/613, 30 juli 2004; UNMIK Press Office, SRSG and PM announce agreement on Standards prioritisation, UNMIK/PR/1288, 17 december 2004.

Huidige veiligheidssituatie
Inmiddels, bijna een jaar na de onlusten, kan de algemene veiligheidssituatie worden vergeleken met die van vóór maart 2004. Zo is bijvoorbeeld het aantal etnisch gemotiveerde incidenten na maart 2004 stabiel gebleven – in vergelijking met de situatie vóór de onlusten – en vertoont inmiddels een lichte daling.[88] De algemene situatie op het gebied van interetnische betrekkingen blijft echter gespannen en fragiel. De onderliggende oorzaken die tot de uitbarsting van geweld in maart 2004 hebben geleid, zijn bovendien onverminderd aanwezig.[89]

De huidige veiligheidssituatie van etnische minderheden hangt grotendeels af van de etnische groep waartoe men behoort en woonplaats. De veiligheidssituatie van etnische groepen wordt nader beschreven in paragraaf 3.4.

Medio 2005 zal de eerstvolgende evaluatie van de *Standards* plaatsvinden, welk moment door velen in Kosovo als begin van onderhandelingen over de toekomstige status van Kosovo wordt gezien (zie paragraaf 2.2). Dit proces kan zorgen voor onrust en destabilisatie in Kosovo.[90]

Presevo vallei
De aanwezigheid van extremistische etnische Albanezen in de grensgebieden van Kosovo met Macedonië en Servië (Presevo vallei) zorgt nog immer voor een gespannen situatie in dat gebied.[91] In mei 2004 hebben de drie grootste lokale

---

88 SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/2004/907, 17 november 2004. Voor een overzicht van bekende etnisch gemotiveerde geweldsincidenten in de maanden januari 2003 tot en met april 2004 zie UNHCR, Update on the Kosovo Roma, Ashkaelia, Egyptian, Serb, Bosniak, Gorani and Albanian communities in a minority situation, juni 2004. Volgens SGVN waren in Kosovo in mei 2004 7 etnisch gemotiveerde incidenten bekend in Kosovo, 9 in juni, 4 in juli, 15 in augustus, 11 in september; SGVN, Monthly report to the United Nations on the operations of the Kosovo Force, S/2004/649, 16 augustus 2004 tot en met 1 december 2004. Volgens KMDLNJ, Report on the situation of minority communities in Kosova, juli-september 2004, zijn in de maanden juli tot en met september 2004 geen nieuwe etnisch gemotiveerde geweldsincidenten gerapporteerd. Sinds juni 2004 hebben in heel Kosovo geen serieuze etnisch gemotiveerde geweldsincidenten plaatsgevonden; SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/2005/88, 14 februari 2005.

89 Le Monde, En protégeant la minorité serbe l'OTAN entérine sans le vouloir la division ethnique du Kosovo, 6 december 2004.

90 Zie bijvoorbeeld Radio Free Europe / Radio Liberty, Kosova: the fire next time, RFE/RL Balkan Report, 17 december 2004.

91 Zo meldt de Servische Veiligheids- en Inlichtingendienst (*Безбедносно Информативна Агенција*) met enige regelmaat over arrestaties van vermeende terroristen en ontdekking van illegale wapens in de regio; zie http://www.bia.sr.gov.yu [laatst geraadpleegd op 27 december 2004].

Albanese partijen in de Presevo vallei een 'Nationale Raad' opgericht.[92] Op 19 september 2004 werden in Servië lokale verkiezingen gehouden. De grootste winnaar in Presevo, de Albanese Democratische Partij (*Partia Demokratike Shqiptare*), toont zich voorstander van afscheiding van de regio van Servië, en aansluiting bij Kosovo.[93] Ook was er in de Presevo vallei veel graffiti die opriep tot afscheiding en onafhankelijkheid van de regio van Servië en andere uitingen van Albanese nationalistische gevoelens (bijvoorbeeld Albanese vlaggen). Daarnaast zou er sprake zijn geweest van aanvallen op burgers.[94] Naar aanleiding van een schietincident in januari 2005, waarbij een Albanese jongen om het leven is gekomen,[95] hebben de leiders van de Albanese partijen in het gebied Belgrado opgeroepen om alle Servische leger- en politie-eenheden uit de Presevo vallei terug te trekken.[96]

Georganiseerde misdaad

Sinds 1999 wordt een toename in de activiteiten van de georganiseerde en de gewone criminaliteit in Kosovo gesignaleerd. Kosovaarse bendes houden zich met name bezig met smokkel van goederen (wapens, verdovende middelen, sigaretten, auto's), mensensmokkel en –handel, en valsemunterij.[97] Volgens verschillende bronnen zou het Albanees Nationaal Leger (AKSh) sterke banden hebben met de georganiseerde misdaad.[98]

---

92 Deutsche Welle, Drei politische Gruppierungen im südserbischen Presevo-Tal vereinbaren Gründung eines "Nationalrats", 17 mei 2004; IWPR, South Serbia Albanians seek consensus on region's future, Balkan Crisis Report No 497, 14 mei 2004. De precieze doelstelling van deze Raad is nog niet duidelijk, omdat zij partijen met uiteenlopende standpunten verenigt.

93 IWPR, Kosovo Union Calls Raise Tension, Balkan Crisis Report, No. 532, 9 december 2004.

94 Volgens Wprost, Szpony Orła, Nr 1137, 12 september 2004, zouden deze aanvallen zijn uitgevoerd door het Bevrijdingsleger van Presevo, Medvedja en Bujanovac (*Ushtria Çlirimtare Preshevë, Medveja e Bujanovëc*, afgekort UÇPMB). U.S. Committee on Refugees schrijft deze aanvallen toe aan het AKSh; U.S. Committee for Refugees, World Refugee Survey 2004 – Serbia and Montenegro, mei 2004.

95 Op 7 januari 2005 werd bij een poging tot illegale grensovergang een 16-jarige Albanese jongen door Servische troepen doodgeschoten.

96 Reuters, Albanian protest killing, urge Serb troop pullout, 10 januari 2005; IWPR, Serbia: Albanian death fuels Presevo secession calls, Balkan Crisis Report No 536, 14 januari 2005.

97 Zie bijvoorbeeld Wprost, Kartel Kosowo, Nr 1148, 28 november 2004; UNMIK Press Office, DSRSG Jean Christian Cady delivers a speech to the law faculty students at the University of Pristina, UNMIK/PR/984, 9 juni 2003. Georganiseerde misdaad is een terugkerend thema in de rapporten van SGVN aan de Veiligheidsraad, SGVN, Monthly Report to the United Nations on the operations of the Kosovo Force, S/2003/91 van 2 oktober 2003 tot en met S/2004/937 van 30 november 2004.

98 IWPR, Radical Militants Test the Ground in Drenica, Balkan Crisis Report No 498, 20 mei 2004; Agence France Presse, Macedonia braces for increase of ethnic Albanian separatism, 19 september 2003.

2.3.1 KFOR

Op basis van VN-Veiligheidsraadresolutie 1244 bevindt zich in Kosovo sinds juni 1999 een internationale, door de NAVO geleide, troepenmacht: KFOR (*Kosovo Force*). De taak van KFOR bestaat uit, onder andere, de handhaving van de openbare orde en veiligheid en het toezicht houden op de naleving van internationale verdragen.[99] Dit laatste gebeurt in nauwe samenwerking met de UNMIK-politie en, in toenemende mate, met het lokale politiekorps *Kosovo Police Service* (KPS) (zie paragraaf 2.3.2).

Hoewel in de eerste instantie in Kosovo gestationeerd om Servië te weerhouden van terugkeer naar Kosovo van Servische veiligheidstroepen, richt KFOR zich momenteel voornamelijk op de bescherming van minderheden. KFOR voert in heel Kosovo patrouilles uit, bemant controleposten en draagt zorg voor permanente bewaking van 'kwetsbare' locaties zoals kerken, huizen en bedrijven. Daarnaast zijn KFOR's inspanningen gericht op de bestrijding van illegaal wapenbezit en de georganiseerde misdaad. KFOR voert tevens, in nauwe samenwerking met de KPS, grenscontroles uit.

KFOR telde in oktober 2004 18.811 manschappen.[100] Sinds 1 september 2004 heeft de Franse generaal Yves de Kermabon de leiding over KFOR.[101] In het kader van de herstructurering van de NAVO-operaties in de Westelijke Balkan kondigde begin 2003 de toenmalige commandant van KFOR, Fabio Mini, aan dat het aantal in Kosovo aanwezige maanschappen van KFOR zou worden gereduceerd tot 15.000. Echter, naar aanleiding van de onlusten in maart 2004 werd het aantal troepen tot eind april 2004 tijdelijk verhoogd naar circa 20.000.[102] In oktober 2004 maakte NAVO bekend dat het aantal in Kosovo gestationeerde KFOR-soldaten voorlopig circa 17.500 zal bedragen.[103]

---

99 Voor een uitputtende opsomming van de verantwoordelijkheden van de internationale veiligheidspresentie in Kosovo wordt verwezen naar paragraaf 9 van de VN-Veiligheidsraadresolutie 1244.

100 SGVN, Monthly Report to the United Nations on the Operation of the Kosovo Force, S/2004/937, 1 december 2004. In augustus 2003 waren 22.100 KFOR-soldaten in Kosovo gestationeerd; SGVN, Monthly report to the United Nations on the operations of the Kosovo Force, S/2003/931, 3 oktober 2003.

101 Zijn voorganger was luitenant-generaal Kammerhoff uit Duistland (3 oktober 2003 tot 1 september 2004); SGVN, Monthly report to the United Nations on the operations of the Kosovo Force, S/2003/1141, 2 december 2003.

102 De tijdelijke KFOR-versterkingstroepen zijn eind april 2004 vertrokken uit Kosovo; SGVN, Monthly report to the United Nations on the operations of the Kosovo Force, S/2004/487, 11 juni 2004. Zie ook Gazeta Wyborcza, NATO wysyła dodatkowe siły do Kosowa, 18 maart 2004 en Gazeta Wyborcza, Kosowo po rozruchach, 21 maart 2004.

103 Reuters, NATO prepares Kosovo Force for possible unrest, 1 december 2004.

In 2003 is KFOR begonnen met de zogenaamde "*unfixing strategy*". Deze strategie beperkt zich voorlopig tot een "vermindering van de zichtbaarheid" van KFOR op de korte en middellange termijn. In dit kader wordt bijvoorbeeld het aantal statische controleposten verminderd en in plaats daarvan flexibele controle uitgevoerd. Deze strategie wordt voortgezet ondanks een tijdelijke ommekeer na de onlusten van maart 2004.[104] Op de lange termijn zou deze strategie moeten leiden tot een geleidelijke, aanzienlijke vermindering van het aantal in Kosovo gestationeerde troepen. Dit proces zal gepaard gaan met de opbouw van snel inzetbare troepen die deels niet in Kosovo zullen zijn gestationeerd (de zogenaamde *over the horizon* – aanwezigheid).

De geleidelijke uitfasering van KFOR vindt gelijktijdig plaats met de opbouw van de capaciteit van de lokale politiemacht, de *Kosovo Police Service* (KPS), die nu zo goed als voltooid is. Steeds meer taken op het gebied van handhaving van de openbare orde en veiligheid worden overgedragen van KFOR naar de UNMIK-politie en de KPS.

De rol die KFOR heeft gespeeld tijdens de onlusten van maart is niet onomstreden. Omdat KFOR feitelijk uit verschillende nationale eenheden bestaat, hebben deze eenheden hun mandaat en bevoegdheden op verschillende manieren geïnterpreteerd en uitgevoerd. Sommige KFOR-eenheden hebben zich bijvoorbeeld beperkt tot louter het beschermen van personen en niet van huizen en andere zaken. Op deze manier heeft de menigte vrij spel gekregen om de huizen en overige bezittingen van de gevluchte en geëvacueerde mensen te vernielen en/of te plunderen.[105] Daarnaast beschikte noch KFOR noch de politie over een 'calamiteitenplan', dat als basis voor gecoördineerd gezamenlijk handelen zou kunnen dienen.[106]

2.3.2 Politie

De politietaken in Kosovo worden uitgevoerd door twee korpsen: de multinationale UNMIK-politie, bemenst door buitenlandse politieagenten,[107] in samenwerking met de *Kosovo Police Service* (KPS), bemenst door lokale

---

104 Naar aanleiding van de situatie in maart 2004 is bijvoorbeeld het aantal permanente controleposten tijdelijk verhoogd.

105 Zie bijvoorbeeld Amnesty International, Serbia and Montenegro (Kosovo/Kosova), The March Violence: KFOR and UNMIK's failure to protect the rights of the minority communities, 8 juli 2004.

106 Inmiddels is een dergelijk 'calamiteitenplan' opgesteld.

107 In oktober 2004 telde de UNMIK-politie 3.611 agenten; SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/2004/907, 17 november 2004.

krachten.[108] In incidentele gevallen wordt de hulp van KFOR ingeroepen. Politietaken worden in toenemende mate zelfstandig door de KPS uitgevoerd. Dit proces gaat gepaard met een geleidelijke capaciteitsopbouw binnen de KPS. [109] Volledige overdracht van reguliere politietaken van de UNMIK-politie aan de KPS zal naar verwachting in 2005 worden voltooid. De UNMIK-politie zal dan alleen nog een adviserende, toezichthoudende en ondersteunende rol vervullen.

De rol die de KPS tijdens de onlusten van maart 2004 heeft gespeeld, is niet geheel onomstreden. Er zijn door verschillende bronnen gevallen gesignaleerd van KPS-agenten die passief toekeken hoe de Albanese menigte leden van etnische minderheden aanviel, mishandelde en hun bezittingen in brand stichtte, en van KPS-agenten die actief deelnamen aan de gewelddadigheden.[110] Het betreft echter enkele uitzonderingsgevallen.[111]

2.3.3 Kosovo Beschermingskorps (TMK)

Het in 1999 na de demilitarisatie van UÇK opgerichte Kosovo Beschermingskorps (*Trupat e Mbrojtes së Kosovës*; afgekort TMK)[112] is een burgermacht met een mandaat om in noodgevallen bijstand te verlenen en om diensten voor de gemeenschap te verrichten.[113] Het TMK heeft geen mandaat voor rechtshandhaving of landsverdediging. Niet alle leden van het TMK zijn bevoegd om een wapen te dragen. De organisatie valt onder de Speciale Vertegenwoordiger en wordt operationeel door KFOR begeleid.

---

108 In oktober 2004 telde de KPS 6.282 politieagenten, waarvan 14,3% vrouwen. De KPS bestaat voor 9,4% uit etnische Serviërs en voor 6% uit andere etnische minderheden; SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/2004/907, 17 november 2004.

109 Tot en met oktober 2004 is de controle over 15 politiebureaus volledig overgedragen van UNMIK-politie aan de KPS; SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/2004/907, 17 november 2004.

110 Human Rights Watch, Failure to Protect: Anti-Minority Violence in Kosovo, March 2004, juli 2004; UNHCR, Update on the Kosovo Roma, Ashkaelia, Egyptian, Serb, Bosniak, Gorani and Albanian communities in a minority situation, juni 2004; Amnesty International, Serbia and Montenegro (Kosovo/Kosova); The March Violence: KFOR and UNMIK's failure to protect the rights of the minority communities, 8 juli 2004.

111 Volgens United States Department of State, Serbia and Montenegro, Country Reports on Human Rights Practices – 2004, 28 februari 2005 werd een KPS-politieagent ontslagen wegens deelname aan een aanval tegen tegen etnische minderheden.

112 Het TMK wordt ook aangeduid als KPC (afkorting voor *Kosovo Protection Corps*). In dit ambtsbericht wordt slechts de afkorting TMK gehanteerd.

113 Zie UNMIK-verordening 1999/8 (*On the Establishment of the Kosovo Protection Corps*) van 20 september 1999. Het TMK is op 21 januari 2000 formeel opgericht; circa 30% van de voormalige UÇK-strijders werd erin opgenomen.

Vijf jaar na de oprichting worstelt de organisatie nog steeds met een serieus 'imagoprobleem'. Ten eerste wordt het TMK vooral onder etnische minderheden met een grote dosis scepsis benaderd en beschouwd als een verzamelplaats voor gedemobiliseerde UÇK-strijders, niet alleen vanwege de aanleiding voor zijn oprichting.[114] Daarnaast hebben leden van het TMK zich in de beginperiode van zijn bestaan schuldig gemaakt aan (betrokkenheid bij) criminele activiteiten, machtsmisbruik en intimidatie jegens minderheden. In de beginperiode liet ook de interne discipline binnen het TMK te wensen over.[115] Deze negatieve perceptie van de organisatie is echter niet geheel gerechtvaardigd. Zo bestaat er bijvoorbeeld sinds 2001 een intern ordevoorschrift ter handhaving van discipline, dat ook geïmplementeerd wordt.[116] De organisatie neemt bovendien afstand van leden met (vermeende) criminele banden.[117]

In november 2004 telde het TMK 3.028 actieve leden, waarvan 157 uit etnische minderheden (44 etnische Serviërs).[118] In de verslagperiode is een geringe verbetering opgetreden in de deelname van leden van etnische minderheden, voor wie minimaal 10% van de plaatsen binnen het TMK is gereserveerd.[119]

---

114 Zo hebben bijvoorbeeld in april 2004 enkele leden van TMK deel genomen aan een herdenkingstocht voor het UÇK; Report of the Secretary-General of the United Nations on the Interim Administration in Kosovo, S/2004/38, 30 april 2004. Op 28 november 2004 hebben circa 640 TMK-leden deelgenomen aan de viering van de *Albanian Flag Day*; SGVN, Monthly Report to the United Nations on the Operations of the Kosovo Force, S/2005/20, 12 januari 2005.

115 Met name ongeoorloofde afwezigheid en het dragen van wapens zonder autorisatie waren een groot probleem.

116 In 2001 is door de commandant van KFOR en TMK een ordevoorschrift ondertekend, met name gericht op het terugdringen van ongeoorloofde afwezigheid en ongeautoriseerd bezit van wapens. Het percentage van ongeoorloofde afwezigheid van TMK-leden is doorgaans zeer laag (0,45% in oktober 2004); SGVN, Monthly Report to the United Nations on the Operations of the Kosovo Force, S/2004/937, 1 december 2004. Ongeautoriseerd bezit van wapens komt nog sporadisch voor.

117 In september 2003 zijn twaalf leden van TMK op non-actief gesteld op verdenking van deelname aan een bomaanslag op een spoorbrug tussen Kosovo en Servië in april 2003. Begin 2004 zijn vijf leden gearresteerd op verdenking van deelname aan oorlogsmisdaden tijdens de Kosovo-crisis. Zie Courrier des Balkan, Le Kosovo : le TMK sur la sellette, 13 december 2003 en SGVN, Report of the Secretary-General to the United Nations on the Interim Administration in Kosovo, S/2004/613, 30 juli 2004.

118 SGVN, Monthly Report to the United Nations on the operations of the Kosovo Force, S/2005/20, 12 januari 2005.

119 In oktober 2004 was dit 4,75%; SGVN, Report of the Secretary-General to the United Nations on the Interim Administration Mission in Kosovo, S/2004/907, 17 november 2004 en 5,14% in november 2004; SGVN, Monthly Report to the United Nations on the Operations of the Kosovo Force, S/2005/20, 12 januari 2005. Teneinde de participatie van etnische minderheden binnen het TMK te vergroten heeft de Speciale Vertegenwoordiger in september 2004 een tijdelijke rekruteringsstop voor etnische Albanezen aangekondigd; SGVN, Monthly Report to the United Nations on the operations of the Kosovo Force, S/2004/859, 25 oktober 2004.

Sinds de komst van het VN-bestuur in Kosovo (juni 1999) bestaat er geen dienstplicht in Kosovo. In de periode 1991 tot de komst van UNMIK bestond in Kosovo geen dienstplicht voor het Federale Leger van Joegoslavië.

2.4 Sociaal-economische situatie

Economie en werkgelegenheid
Ondanks bescheiden vooruitgang van de lokale economie blijft Kosovo een van de armste regio's van Europa. Economische groei in Kosovo is voornamelijk te danken aan donorbijdragen, overmakingen van de in het buitenland verblijvende Kosovaren en de uitgaven binnen de publieke sector.[120] Teneinde de afhankelijkheid van de donorbijdragen en buitenlandse overmakingen te vervangen door werkgelegenheid en zelfvoorzienende economische activiteiten, is UNMIK begonnen aan een privatiseringprogramma en het oprichten van een functionerend banksysteem voor kredieten en investeringen. Hoewel tussen UNMIK en de relevante organen van het voorlopige zelfbestuur wel consensus bestaat over de noodzaak van herstructurering en privatisering, kan er zeer moeizaam consensus worden gevonden over de daadwerkelijke implementatie van deze doelstellingen.[121] Een belangrijke belemmering voor de opbouw van de Kosovaarse economie is het hoge aantal (economische) delicten en (geïnstitutionaliseerde)[122] corruptie.[123]

Het bruto nationaal product (BNP) van Kosovo bedroeg in 2003 tussen 1,34 en 1,64 miljard Euro. Het BNP per capita bedroeg in 2003 tussen 700 en 848 Euro.[124]

---

120 UNDP, Kosovo Human Development Report 2004; SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administrative Mission in Kosovo, S/2004/613, 30 juli 2004 en SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administrative Mission in Kosovo, S/2004/71, 26 januari 2004.

121 SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S2004/613, 30 juli 2004.

122 Zie echter USAid, Corruption in Kosovo: Observations and Implications for USAid, 10 juli 2003, waarin gesuggereerd wordt dat corruptie in Kosovo minder verbreid is dan over het algemeen gedacht, vooral in vergelijking met andere landen in de regio.

123 In maart 2004 heeft de SVSG een anti-corruptieplan voor Kosovo gelanceerd. Daadwerkelijke implementatie van dit plan laat echter te wensen over; SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/2004/613, 30 juli 2004. Begin december 2004 werd door de Speciale Vertegenwoordiger een speciale *Prosecutor for Financial Crimes* benoemd, die zich voornamelijk bezig houdt met opsporing van corruptie. In zijn werkzaamheden wordt hij ondersteund door de Italiaanse *Guarda di Finanza*; UNMIK Press Office, UNMIK appoints special prosecutor for financial crimes, UNMIK/PR/1277, 2 december 2004.

124 Cijfers volgens respectievelijk SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/2004/71, 26 januari 2004 en UNDP, Kosovo

Ongeveer 12% van de Kosovaarse bevolking bevindt zich onder de armoedegrens; zij moeten rondkomen met minder dan 2 Euro per dag.[125]

De werkloosheid in Kosovo wordt op 44% tot 54% geschat. Terwijl het werkloosheidspercentage onder de mannen tussen 38% en 41% ligt, is dit voor het vrouwelijke deel van de bevolking aanzienlijk hoger, namelijk tussen 58% en 78%.[126] De genoemde cijfers houden geen rekening met de werkgelegenheid in de verborgen economie.

Huisvesting
In Kosovo is sprake van een onduidelijke situatie ten aanzien van woonrechten. Wettelijke registratie van eigendomstransacties vond voor de Kosovo-crisis nauwelijks plaats, waardoor er weinig betrouwbare gegevens beschikbaar zijn. Daarnaast stelde Belgrado in de periode vanaf 1989 discriminatoire wetgeving op, waardoor aanzienlijke aantallen etnische Albanezen hun woonrechten op sociaal woningbezit verloren. Deze woonrechten werden herverdeeld onder etnische Serviërs die vanuit het voormalige Joegoslavië naar Kosovo vluchtten. Daarnaast werden in 1998 veel archieven en kadasterregisters vernietigd of door het Servische leger naar Servië meegenomen.

Tegen deze achtergrond is het opzetten van een systeem voor het vaststellen van woonrechten van groot belang. UNMIK heeft hiertoe op 15 november 1999 het *Housing and Property Directorate* (HPD) opgericht.[127] Dit tijdelijke orgaan heeft

---

Human Development Report 2004. Algemeen ambtsbericht Kosovo 2003 vermeldt dat het BNP in 2002 2,648 miljard Euro en het BNP per capita 1.300 Euro bedroegen. Deze cijfers zijn achteraf gezien niet juist. De SGVN vermeldt in zijn rapport van januari 2004 dat het BNP over 2002 toentertijd op een veel te hoog bedrag werd geschat; SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/2004/71, 26 januari 2004. Zie ook ESPIG, Towards a Kosovo Development Plan, The state of the Kosovo economy and possible ways forward, ESPIG Policy Paper No. 1, augustus 2004.

125 UNDP, Kosovo Human Development Report 2004. Zie ook SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administrative Mission in Kosovo, S/2004/71, 26 januari 2004.

126 Genoemde cijfers volgens respectievelijk: UNDP, Kosovo Human Development Report 2004 en Statistical Office of Kosovo, Kosovo Demographic and Health Survey 2003, Preliminary Results, maart 2004. Volgens de SVSG Kosovo ligt het werkloosheidpercentage tussen 50% en 60% van de totale bevolking; SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/2004/71, 26 januari 2004.

127 Het HPD is opgericht op grond van UNMIK-verordening 1999/23 van 15 november 1999. De procedure en bewijsvoering voor het HPD zijn geregeld in UNMIK-verordening 2000/60 van 31 oktober 2000 en de Verklaring van de SVSG inzake UNMIK-verordening 2000/60 van 12 april 2001. Naast het administratieve hoofdkantoor in Prishtinë/Priština beschikt HPD over vijf regionale kantoren in Gjilan/Gnjilane, Mitrovicë/Kosovska Mitrovica, Pejë/Peć en Prizren/Prizren, en twee kantoren in Servië en Montenegro (Belgrado en Podgorica).

de exclusieve verantwoordelijkheid voor het vaststellen van woon- en eigendomsrechten in Kosovo, alsmede voor het toewijzen van leegstaande woningen. Het beschikt tevens over de bevoegdheid illegale bewoners van een pand rechtmatig te kunnen verwijderen. HPD heeft inmiddels uitspraak gedaan in een groot deel van alle geregistreerde claims.[128] Tegen de uitspraken van het HPD kan beroep worden getekend bij de *Property Claims Commission*. Het percentage uitspraken waartegen bezwaar wordt aangetekend, is doorgaans zeer laag (1,8%).[129] De tenuitvoerlegging van de uitspraken van het HPD, met name uitzetting van illegale bewoners, verloopt moeizaam.[130] Hierbij zorgt het in omvang toenemende verschijnsel van valse en vervalste verkoopaktes voor extra problemen. Het mandaat van het HPD loopt af in 2005, waarna het lokale rechtssysteem in staat zal moeten zijn de eigendomsclaims af te kunnen handelen.

Teneinde de gedwongen verkoop van eigendom door de etnische minderheden tegen te gaan heeft de Speciale Vertegenwoordiger in augustus 2001 verordening 2001/17 aangenomen.[131] Deze verordening schrijft voor dat bij de verkoop van huizen en/of land in bepaalde etnisch gemengde gebieden de gemeentelijke bestuurder het verkoopcontract eerst moet beoordelen, alvorens de lokale rechtbank het goedkeurt.

Sociale zekerheid

Kosovo kent een algemeen stelsel van sociale zekerheid, op grond waarvan alle personen die niet of niet meer in hun eigen levensonderhoud kunnen voorzien, aanspraak kunnen maken op, onder andere, financiële bijstand. Hulpgerechtigden kunnen worden onderverdeel in vier categorieën, namelijk:

- kwetsbare families;[132]
- arbeidsongeschikten;[133]

---

128 Tot december 2004 had HPD 29.038 claims ontvangen. Hiervan heeft HPD uitspraak gedaan in 22.152 zaken (76% van alle geregistreerde claims); stand van zaken november 2004, http://www.hpdkosovo.org [laatst geraadpleegd op 6 december 2004]. Volgens United States Department of State, Serbia and Montenegro, Country Reports on Human Rights Practices – 2004, 28 februari 2005, heeft HPD inmiddels in meer dan 23.000 zaken uitspraak gedaan.

129 SGVN, Report of the Secretary-General of the United Nations on the Interim Administration in Kosovo, S/2004/71, 26 januari 2004.

130 Van alle uitspraken van HPD is tot op heden slechts 46% ook daadwerkelijk uitgevoerd; SGVN, Report of the Secretary-General of the United Nations on the Interim Administration in Kosovo, S/2004/907, 17 november 2004.

131 UNMIK-verordening 2001/17 (*On the registration of contracts for the sale of real property in specific geographic areas in Kosovo*) van 22 augustus 2001.

132 Kosovo Assembly Law No. 2003/15 (*On the Social Assistance Scheme in Kosovo*) van 11 juli 2003, in werking getreden op 18 december 2003 op grond van UNMIK-verordening 2003/28 van 18 augustus 2003. Deze wet introduceert een stelsel van sociale hulpverlening en bijstand aan kwetsbare families, dat wil zeggen families waarvan geen enkel lid in staat is om te werken of families met kleine kinderen, waarvan geen enkel lid betaald werk kan vinden.

- ouderen;[134]
- oorlogsinvaliden en hun naaste familieleden alsmede naaste familieleden van personen die gedurende de gewapende strijd in Kosovo om het leven zijn gekomen.[135]

Bezit van een geldig UNMIK-identiteitsbewijs wordt als voorwaarde gesteld om in aanmerking te kunnen komen voor sociale voorzieningen. Personen die (nog) niet in het bezit zijn van een identiteitsbewijs – met name binnenlands ontheemden en personen die terug zijn gekeerd naar Kosovo – worden in de praktijk wel door de voor sociale zaken bevoegde autoriteiten geregistreerd. Uitbetaling van uitkering vindt plaats met terugwerkende kracht zodra betrokkene een geldig identiteitsbewijs kan overleggen. Over het algemeen worden uitkeringen tijdig en volledig uitbetaald.

De sociale voorzieningen in Kosovo zijn niet toereikend om zelfstandig te kunnen leven.[136] Sociale cohesie, met name binnen familie, is groot en van doorslaggevend belang.

Gezondheidszorg
De kwaliteit van gezondheidszorg in Kosovo verbetert langzaam maar gestaag. De gezondheidszorg in Kosovo is thans in staat om in de eenvoudige noden van de bevolking te voorzien. Ingewikkelde of langdurige behandelingen zijn, daarentegen, in zeer beperkte mate beschikbaar.[137]

---

133 Kosovo Assembly Law No. 2003/35 (*On Disability Pensions in Kosovo*) van 6 november 2003, in werking getreden op 17 december 2003 op grond van UNMIK-verordening 2003/40 van 17 december 2003. Arbeidsongeschikten worden gedefinieerd als personen die lichamelijk dan wel geestelijk niet in staat zijn om betaalde arbeid te verrichten en die tevens geen andere of andersoortige arbeid kunnen verrichten.

134 UNMIK-verordening 2001/35 van 22 december 2001. Deze verordening introduceert een algemeen stelsel van ouderdomspensioenen voor personen die de leeftijd van 65 jaar hebben bereikt.

135 UNMIK-verordening 2000/6 van 21 december 2000. Deze verordening is met terugwerkende kracht op 7 december 2000 in werking getreden. Als oorlogsinvaliden en personen die tijdens de gewapende strijd om het leven zijn gekomen, worden in de zin van de verordening gezien alle strijders, inclusief UÇK-strijders, en burgers (met uitzondering van personen die door een bevoegde rechtbank voor oorlogsmisdaden dan wel misdaden tegen de menselijkheid zijn veroordeeld), die in de periode tussen 27 februari 1998 en 20 juni 1999 als direct gevolg van oorlogs- of andere gewapende activiteiten invalide zijn geworden of, respectievelijk, om het leven zijn gekomen. Oorlogsinvaliden en hun naasten hebben tevens recht op gratis toegang tot publieke gezondheidszorginstellingen en rehabilitatiecentra en kunnen bovendien aanspraak maken op bijzondere belastingvoordelen.

136 De hoogte van de uitkering varieert tussen minimaal EUR 35 en maximaal EUR 75 per maand. UNDP hanteert voor Kosovo het bedrag van EUR 2 per dag als armoedegrens; UNDP, Kosovo Human Development Report 2004.

137 Home Office, United Kingdom, Country Information & Policy Unit, Immigration & Nationality Directorate, Country Report Serbia and Montenegro, oktober 2003; Home Office,

In de verslagperiode is een Gezondheidswet in werking getreden, die een algemeen gezondheidszorgstelsel introduceert.[138] Volgens deze wet hebben alle burgers van Kosovo recht op toegang tot de gezondheidszorg.[139]

In de praktijk is gezondheidszorg in Kosovo niet voor iedereen even gemakkelijk bereikbaar.[140] Met name personen die tot een etnische minderheid behoren, kunnen, gelet op de beperkte bewegingsvrijheid, problemen ondervinden met betrekking tot toegang tot gezondheidszorg. Dankzij ambulante posten, mobiele *outreach teams* en kleine "minderheidsziekenhuizen" is de toegang van deze personen tot gezondheidszorg echter in het algemeen toereikend. Etnische Serviërs maken met name gebruik van parallelle – dat wil zeggen officieuze – gezondheidszorg, ingewikkelde of langdurige behandelingen vinden plaats in het ziekenhuis in het noorden van Mitrovicë/Kosovska Mitrovica. Toegang tot dit ziekenhuis kan echter bemoeilijkt worden door beperkte bewegingsvrijheid van Serviërs binnen Kosovo in het algemeen.[141] Etnische Serviërs kunnen voorts in noodgevallen worden overgebracht naar ziekenhuizen in Servië.[142]

De geestelijke gezondheidszorg in Kosovo is in hoge mate gecentraliseerd en gericht op ziekenhuisbehandeling. Patiënten worden meestal farmaceutisch behandeld. Met hulp van de WHO is UNMIK in samenwerking met de lokale autoriteiten bezig met hervorming van het stelsel van geestelijke gezondheidszorg in Kosovo. De opening van lokale gemeenschapscentra voor geestelijke

---

United Kingdom, Country Information & Policy Unit, Immigration and Nationality Directorate, Serbia and Montenegro (including Kosovo) Country Report, april 2004.

138 Kosovo Assembly Law No. 2004/4 (*On Kosovo Health*), in werking getreden op 20 augustus 2004 op grond van UNMIK-verordening 2004/31 van 20 augustus 2004. De activiteiten van privé gezondheidszorginstellingen zijn wettelijk geregeld in Kosovo Assembly Law No. 2004/50 (*Law on Private Practices in Health*), in werking getreden op 13 januari 2005 op grond van UNMIK-verordening 2005/1 van 13 januari 2005.

139 "Burger van Kosovo" wordt in de Gezondheidswet gedefinieerd als "eenieder die over een geldig, door de bevoegde autoriteiten afgegeven, ingezetenenbewijs dat voor het grondgebied van Kosovo geldig is, beschikt, dan wel een vluchteling in de zin van de daarop betrekking hebbende wetgeving". De rechten en plichten van patiënten zijn wettelijk vastgesteld in Kosovo Assembly Law No. 2004/38 (*Law on the Rights and Responsibilities of Kosovo Residents in the Health Care System*), in werking getreden op 19 november 2004 op grond van UNMIK-verordening 2004/47 van 19 november 2004.

140 Volgens UNDP had in 2003 8,9% van de Kosovaarse bevolking geen toegang tot gezondheidszorg; UNDP, Kosovo Human Development Report 2004.

141 SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration in Kosovo, S/2004/613, 30 juli 2004.

142 De behandeling aldaar komt voor eigen rekening en kan niet worden verhaald op de verzekering.

gezondheid, waarvan er inmiddels zeven bestaan in heel Kosovo,[143] vormt een belangrijk onderdeel van deze hervorming. De gemeenschapscentra voor geestelijke behandeling bieden, naast farmaceutische behandeling, ook verschillende soorten therapie. Zij verlenen hun diensten ook aan etnische minderheden. Naast intramurale behandeling, vinden vanuit de centra tevens huisbezoeken plaats in dorpen om zodoende de bereikbaarheid van de geestelijke gezondheidszorg te vergroten.

Kosovo kent één gesloten inrichting voor zwaar verstandelijk gehandicapte en zwakbegaafde patiënten in Shtime/Štimlje.

Psychologische hulpverlening wordt niet alleen door de publieke gezondheidszorginstellingen (gemeenschapscentra) verzorgd. In Kosovo zijn tevens verschillende internationale organisaties actief. Deze organisaties richten zich met name op slachtoffers van foltering en mishandeling en hun families.[144]

2.5 Documenten

Sinds najaar 1999 geven de gemeentelijke autoriteiten in Kosovo de volgende documenten af: geboorte-, huwelijks- en overlijdensakten, alsmede bewijzen van ongehuwd zijn of nog in leven zijn. De formulieren zijn drietalig (Albanees, Servisch en Engels) en dragen het VN-logo. Tevens worden rijbewijzen, identiteitsbewijzen en reisdocumenten afgegeven. In december 2004 heeft UNMIK de regels met betrekking tot afgifte van identiteitsbewijzen enigszins versoepeld. Zo is het, onder andere, mogelijk geworden om iemands identiteit vast te stellen met behulp van getuigenverklaringen.[145]

De door UNMIK afgegeven reisdocumenten (*UNMIK Travel Documents*) gelden niet als bewijs omtrent het bezit van het staatsburgerschap van Servië en Montenegro. Woonregistratie in Kosovo geldt als enige criterium voor de afgifte van UNMIK-reisdocumenten.[146] UNMIK-reisdocumenten zijn in principe gedurende 24 maanden na het tijdstip van afgifte geldig en kunnen in Kosovo worden verlengd. Verlenging buiten Kosovo is daarentegen niet mogelijk. Ook

---

143 Prishtinë/Priština, Mitrovicë/Kosovska Mitrovica, Gjilan/Gnjilane, Prizren/Prizren, Gjakovë/Đakovica, Pejë/Peć en Ferizaj/Uroševac.

144 Zie Medical Foundation for the Care of Victims of Torture, Mental Health Services in Kosovo, februari 2004 en Schweizerische Flüchtlingshilfe, Die medizinische Versorgungslage in Kosovo, Update, 24 mei 2004.

145 UNMIK Press Office, UNMIK introduces simpler and more efficient rules for obtaining IDs, UNMIK/PR/1285, 15 december 2004.

146 UNMIK is bovendien niet bevoegd om het bezit van het staatsburgerschap van Servië en Montenegro in individuele gevallen vast te stellen. Hiertoe verleent UNMIK ook geen medewerking aan derde landen.

kinderen die de leeftijd van 16 jaar niet hebben bereikt, kunnen UNMIK-reisdocumenten verkrijgen.[147] Slechts een beperkt aantal landen erkent de door de UNMIK afgegeven reisdocumenten.[148]

Personen die over een ongeldig paspoort van de SFRJ beschikken, worden door UNMIK in Kosovo binnengelaten. Uitreis met behulp van een dergelijk document wordt daarentegen niet toegestaan, zelfs indien betrokkene over een geldige verblijfsvergunning in een ander land beschikt. Ook aan de landsgrens tussen Kosovo en Servië en Montenegro wordt personencontrole uitgevoerd.[149] Het is niet mogelijk om Servië en Montenegro, al dan niet vanuit Kosovo, binnen te reizen met behulp van UNMIK-reisdocumenten dan wel ongeldige reisdocumenten.

In het verleden door zelfbenoemde (Albanese dan wel Servische) autoriteiten uitgegeven documenten worden niet erkend door UNMIK.

Voor het verkrijgen dan wel het laten verlengen van een paspoort van Servië en Montenegro kunnen Kosovaren op het kantoor van het ministerie van Binnenlandse Zaken van Servië en Montenegro in Prishtinë/Priština terecht.
In 2003 werd in het noordelijke deel van de stad Mitrovicë/Kosovska Mitrovica een bureau van het Servische Kosovo Coördinatiecentrum geopend. Dit bureau verleent assistentie aan etnische Serviërs bij het verkrijgen van Servische documenten.[150]

In Nederland verblijvende Kosovaren kunnen bij de vertegenwoordiging van Servië en Montenegro in Den Haag een paspoort van Servië en Montenegro aanvragen dan wel laten verlengen. Hiervoor dienen de volgende documenten te worden overgelegd:

---

147 Teneinde een reisdocument te verkrijgen, moeten kinderen zich laten registreren als *habitual resident of Kosovo*. Sinds juni 2003 kunnen kinderen onder de 16 jaar zich ook als zodanig laten registreren; zie brief Ombudspersoon aan hoofd Centraal Bevolkingsregister van 5 februari 2002 en brief Hoofd Centraal Bevolkingsregister aan Ombudspersoon van 7 februari 2002). Op 2 juni 2003 is daadwerkelijk begonnen met de registratie van kinderen onder de 16 jaar; KFOR, Weekly CIMIC Report 1009-04 June 03, HQKFOR/1009, DTG/04 1800 Z June 2003.

148 De landen die de door UNMIK afgegeven reisdocumenten erkennen zijn: Albanië, Armenië, Bosnië en Herzegovina, Bulgarije, Jordanië, Kroatië, Macedonië, Maleisië, Noorwegen, Oezbekistan, Roemenië, Turkije, Verenigde Staten, IJsland, Zwitserland en de landen van de Europese Unie met uitzondering van Malta en Slovenië (stand van zaken: november 2004); http://www.unmikonline.org/misc/traveldocs.htm [laatst geraadpleegd op 17 november 2004].

149 Aangezien Kosovo deel uitmaakt van Servië en Montenegro is in dit geval geen sprake van een internationale grens maar een zogenaamde *administrative border line*.

150 United States Department of State, Serbia and Montenegro, Country Reports on Human Rights Practices, 2003, 25 februari 2004.

- een uittreksel uit het geboorte- alsmede het bevolkingsregister in Servië en Montenegro dat is afgegeven binnen zes maanden voor de aanvraag;
- het oude paspoort, identiteitskaart of rijbewijs;
- een bewijs van legaal verblijf in Nederland;
- 3 pasfoto's.

3 Mensenrechten

In dit hoofdstuk staat de huidige mensenrechtensituatie is Kosovo centraal. Allereerst zal worden ingegaan op de waarborgen en toezichtmechanismen die in Kosovo aanwezig zijn ter bescherming van de mensenrechten. Vervolgens zal specifiek worden ingegaan op de feitelijke naleving en mogelijke schending van mensenrechten in Kosovo, waarna aandacht zal worden besteed aan de positie van de specifieke groepen, waaronder etnische minderheden.

3.1 Juridische context

Tot het einde van het conflict in Kosovo in juni 1999 werden de juridische waarborgen voor het naleven van de mensenrechten in Kosovo gevormd door de grondwetten van de FRJ en de deelrepubliek Servië, alsmede de internationale mensenrechtenverdragen waarbij de FRJ partij was.

De basis voor de huidige waarborgen ter bescherming van de mensenrechten in Kosovo vormt de VN-Veiligheidsraadresolutie 1244 van 10 juni 1999. In deze resolutie wordt het beschermen en bevorderen van mensenrechten als één van de kernverantwoordelijkheden van de internationale civiele presentie in Kosovo aangemerkt. De bescherming van mensenrechten is nader uitgewerkt in de UNMIK-verordening 1999/24 van 12 december 1999 en 2000/59 van 27 oktober 2000.[151] Volgens deze verordeningen wordt de huidige constitutie van Kosovo (de rechtsregels die de gezagsfunctie in Kosovo organiseren en er de werkingssfeer van afpalen) gevormd door de volgende vier rechtsbronnen:

1) UNMIK-verordeningen en regelgeving op grond hiervan;
2) de wetgeving die van toepassing was in Kosovo op 22 maart 1989 (toen in Servië nog niet de nieuwe grondwet was aangenomen die de autonomie van de provincie Kosovo feitelijk ophief);[152]
3) de wetgeving die van toepassing was in Kosovo tussen 22 maart 1989 en 12 december 1999;[153]

---

151 UNMIK-verordening 1999/24 van 12 december 1999 is met terugwerkende kracht op 10 juni 1999 in werking getreden.

152 UNMIK-verordening 1999/1 van 25 juli 1999 noemt 24 maart 1989 als peildatum. Als resultaat van hevig protest van de Kosovaarse Albanezen is deze peildatum in 22 maart 1989 gewijzigd bij UNMIK-verordening 1999/24.

153 De wetgeving die van toepassing was in Kosovo tussen 22 maart 1989 en 12 december 1999 kan slechts bij wijze van uitzondering worden toegepast indien en voorzover deze een hiaat opvult waar niet in wordt voorzien door de wetgeving in kracht op 22 maart 1989, en mits deze wetgeving niet discriminatoir of in strijd met de internationaal erkende mensenrechtennormen is. In strafzaken is de wetgeving die na 22 maart 1989 in werking is getreden slechts van toepassing slechts indien en voorzover deze gunstiger is voor de verdachte.

4) internationaal erkende mensenrechtennormen.

Het *Framework*, dat de basis vormt voor de instellingen van zelfbestuur, herhaalt de intentie tot inachtneming van de internationaal erkende mensenrechtennormen.[154]

3.1.1 Verdragen en protocollen

Vanwege de bijzondere status van Kosovo – het is immers geen onafhankelijke staat – en het tijdelijke gezag van de VN, kan er in Kosovo geen sprake zijn van daadwerkelijke toetreding tot internationale verdragen. Daarnaast, aangezien de wetgeving van Servië en Montenegro geen toepassing vindt in Kosovo, hebben de internationale verdragen en protocollen waarbij Servië en Montenegro partij is geen rechtswerking in Kosovo. Echter, één van de vier rechtsbronnen van Kosovo, zoals vastgelegd in de UNMIK-verordeningen 1999/24 en 2000/59, wordt gevormd door de volgende internationale instrumenten:

- Universele verklaring van de rechten van de mens van 10 december 1948;
- Europees verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden van 4 november 1950 en de bijbehorende protocollen;
- Internationaal verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten van 16 december 1966 en de bijbehorende protocollen;
- Internationaal verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten van 16 december 1966;
- Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van rassendiscriminatie van 21 december 1965;
- Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen van 17 december 1979;
- Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing van 17 december 1984; en
- Internationaal verdrag inzake de rechten van het kind van 20 december 1989.

Op grond van de genoemde verordeningen vinden deze internationale instrumenten géén rechtstreekse toepassing binnen het rechtssysteem van Kosovo. Zij dienen louter als leidende principes voor het bestuur van Kosovo, voor zowel UNMIK- als zelfbestuurinstellingen. De internationale instrumenten prevaleren niet boven de andere rechtbronnen.[155]

---

154 UNMIK-verordening 2001/9 van 15 mei 2001, in werking getreden op 15 mei 2001.

155 J. Nilsson, UNMIK and the Ombudsperson Institution in Kosovo: Human Rights Protection in a United Nations 'Surrogate State', Netherlands Quarterly of Human Rights, vol. 22/3, 389-411, 2004.

Het *Framework* noemt zes van de acht bovengenoemde internationale instrumenten in het hoofdstuk aangaande mensenrechten.[156] Aanvullend worden ook de volgende verdragen genoemd:
- Europees verdrag inzake regionale en minderheidstalen;
- Verdrag van de Raad van Europa inzake bescherming van nationale minderheden.

Op grond van het *Framework* hebben de daarin genoemde instrumenten rechtstreekse werking binnen het rechtssysteem van Kosovo en zijn derhalve niet louter normatief, maar bindend voor de instellingen van zelfbestuur.

3.1.2 'Nationale' wetgeving

'Nationale' wetgeving in de context van mensenrechtenbescherming
Het *Framework* bevat een apart hoofdstuk over de mensenrechten (hoofdstuk 3). Daarnaast is er een hoofdstuk gewijd aan de rechten van de minderheden (hoofdstuk 4). Tot deze rechten behoren, onder andere, het recht de eigen taal te gebruiken en daar onderwijs in te ontvangen, het recht op toegang tot gezondheidszorg en sociale voorzieningen en het recht de eigen religie uit te oefenen.

De recentelijk in werking getreden Antidiscriminatiewet verbiedt discriminatie op grond van geslacht, leeftijd, burgerlijke status, taal, geestelijke of lichamelijke handicap, seksuele geaardheid, lidmaatschap van een politieke organisatie of politieke overtuiging, etniciteit, nationaliteit, geloofsovertuiging, ras, sociale afkomst, vermogen, geboorte en alle andere gronden.[157] De wet introduceert een omgekeerde bewijslast, dat wil zeggen de partij die zich gediscrimineerd voelt, hoeft alleen aannemelijk te maken dat er sprake zou kunnen zijn van discriminatie, terwijl de gedaagde tegenpartij het tegendeel dient te bewijzen. Voor zover bekend is deze wet tot op heden nog nooit in de praktijk ingeroepen.

Daarnaast beoogt de *Gender Equality Law* de maatschappelijke positie van de vrouw in Kosovo te verbeteren.[158] De wet voorziet in de oprichting van een *Office for Gender Equality* en een *Gender Equality Attorney*.[159]

---

156 Het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of onterende behandeling of bestraffing alsmede het Internationaal verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten zijn niet opgenomen in het *Framework*.

157 Kosovo Assembly Law No. 2004/3 (*Anti-Discrimination Law*), in werking getreden op 20 augustus 2004 op grond van de UNMIK-verordening 2004/32 van 20 augustus 2004.

158 Kosovo Assembly Law No. 2004/2 (*Law on Gender Equality in Kosovo*), in werking getreden op 7 juni 2004 op grond van de UNMIK-verordening 2004/18 van 7 juni 2004.

159 Zowel de *Office for Gender Equalitty* als de *Gender Equality Attorney* is nog niet operationeel.

Overige 'nationale' wetgeving
In de verslagperiode is het proces van algehele aanpassing en vernieuwing van het rechtssysteem in Kosovo voortgezet. Hierbij dient te worden vermeld dat alle nieuwe wetgeving in Kosovo wordt getoetst aan de eerder genoemde internationale rechtsnormen alsmede het recht van de Europese Unie voordat het in werking treedt.

De belangrijkste ontwikkeling die zich in de verslagperiode heeft voorgedaan is de introductie van zowel een nieuw Wetboek van Strafrecht, als een nieuw Wetboek van Strafvordering.[160] Beide wetboeken zijn tegelijkertijd, op 6 augustus 2004, in werking getreden. Het nieuwe Wetboek van Strafrecht introduceert in hoofdstuk 3 een nieuw, overzichtelijk systeem van straffen en strafmaten.[161] Met betrekking tot strafbaar gestelde feiten wordt het Wetboek van Strafrecht in vergelijking met zijn voorganger uit 1977 bij de tijd gebracht. Zo bevat het wetboek bepalingen over computercriminaliteit en georganiseerde criminaliteit. Daarnaast wordt verkrachting binnen het huwelijk voor het eerst strafbaar gesteld. Met het nieuwe Wetboek van Strafrecht worden homoseksuele handelingen tussen mannen gedecriminaliseerd. Omdat het nieuwe Wetboek van Strafrecht geen bepalingen bevat omtrent de verplichte opname in een instelling van geestelijk gestoorde of ontoerekeningsvatbare daders bestond er een korte tijd onduidelijkheid over de rechtmatigheid van het in hechtenis houden van deze daders. Dit juridische euvel werd verholpen door de UNMIK-verordening 2004/34 van 24 augustus 2004.[162]

---

160 Respectievelijk UNMIK-verordening 2003/25 van 6 juli 2003 en UNMIK-verordening 2003/26 van 6 juli 2003.

161 Het nieuwe Wetboek van strafrecht kent drie categorieën van straffen: 1) hoofdstraffen, 2) alternatieve straffen, en 3) bijkomende straffen. De eerste categorie kan worden onderverdeeld in: langdurige gevangenisstraf (gevangenisstraf vanaf 21 tot en met 40 jaar voor uitzonderlijk serieuze misdaden die met voorbedachte rade of onder verzwarende omstandigheden zijn gepleegd, met de mogelijkheid van vervroegde vrijlating nadat driekwart van de opgelegde straf is voltooid); gewone gevangenisstraf (15 dagen tot en met 21 jaar); en geldboete (EUR 50 tot en met maximaal EUR 500.000). De alternatieve straffen variëren van voorwaardelijke gevangenisstraf en verplichte therapie tot werkstraffen. Bijkomende straffen zijn straffen die naast de hoofdstraf worden opgelegd, zoals een geldboete, beslaglegging op goederen of uitzetting van vreemdelingen uit Kosovo. De tenuitvoerlegging van strafrechtelijke sancties is geregeld in de *Law on Execution of Penal Sanction*, die op grond van UNMIK-verordening 2004/46 van 19 november 2004 op 19 februari 2005 in werking is getreden.

162 UNMIK-verordening 2004/34 (*On Criminal Proceedings Involving Perpetrators with a Mental Disorder*) van 24 augustus 2004, die op 24 augustus 2004 in werking is getreden. Tussen 6 april 2004 en 24 augustus 2004 werd de opname van geestelijk gestoorde en ontoerekeningsvatbare daders in de praktijk uitgesproken op basis van het oude, buiten werking gestelde Joegoslavische Wetboek van Strafrecht. Strikt juridisch gezien waren deze plaatsingen onrechtmatig; Ombudsperson, Fourt Annual Report 2003-2004, 2004.

Het nieuwe Wetboek van Strafvordering introduceert een nieuwe acteur binnen de strafprocedure, namelijk de onderzoeksrechter. Het wetboek bepaalt dat het onderzoek wordt geïnitieerd en uitgevoerd door de openbare aanklager die zich al dan niet bij kan laten staan door de (nog op te richten) gerechtelijke politie.[163]

Daarnaast werd in de verslagperiode de uitlevering van Kosovaren aan buitenlandse autoriteiten wettelijk geregeld.[164]

3.2 Toezicht

Het toezicht op naleving van de mensenrechten in Kosovo vindt plaats door internationale en lokale gouvernementele alsmede niet-gouvernementele organisaties. Deze organisaties rapporteren regelmatig over de situatie van de mensenrechten in Kosovo.

3.2.1 Internationaal toezicht

De VN rapporteert via een aantal kanalen over de situatie in Kosovo. Ten eerste rapporteert de Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties driemaandelijks aan de VN Veiligheidsraad over de VN-missie in Kosovo. Ten tweede is er een speciale vertegenwoordiger van de VN Mensenrechtencommissie aangesteld die tot taak heeft de mensenrechten in Servië en Montenegro (inclusief Kosovo) te onderzoeken. Het bureau van de Hoge Commissaris van de Mensenrechten van de VN beschikt over een kantoor in Prishtinë/Priština.

De Europese Unie heeft een monitoringsmissie in de Westelijke Balkan, de *European Union Monitoring Mission* (EUMM). Deze missie, die dagelijks aan de EU-hoofdsteden rapporteert, is ook in Kosovo aanwezig. Daarnaast heeft ook de Raad van Europa een kantoor in Prishtinë/Priština. Tenslotte zijn er vele internationale niet-gouvernementele organisaties die regelmatig rapporteren over de mensenrechtensituatie in Kosovo en in sommige gevallen rechtshulp bieden aan personen wier mensenrechten zijn geschonden. Voorbeelden hiervan zijn *Amnesty International* en *Human Rights Watch*. Deze organisaties worden op geen enkele wijze in hun activiteiten belemmerd.

---

163 Momenteel worden de werkzaamheden van de nog op te richten gerechtelijke politie door de openbare aanklager verricht. Het nieuwe Wetboek van Strafvordering bevat geen bepalingen omtrent de kwalificaties en opleiding van de gerechtelijke politie. Zie Ombudspersoon, Fourth Annual Report 2003-2004, 2004, waarin de Ombudspersoon zijn zorgen uit over de vertraging in de oprichting van de gerechtelijke politie.

164 UNMIK-verordening 2003/34 van 17 november 2003.

Op basis van het mandaat van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties vervullen zowel UNMIK als KFOR een belangrijke toezichthoudende rol bij de eerbiediging van de mensenrechten in Kosovo. Aangezien UNMIK echter tevens het hoogste gezag vormt in Kosovo, en KFOR over de uitoefening van haar taken niet rechtstreeks verantwoording schuldig is aan UNMIK, is de vraag 'wie toezicht houdt op deze toezichthouders' geen onterechte. Met de oprichting van de instelling van de Ombudspersoon heeft UNMIK getracht aan deze problematiek tegemoet te komen. Ook het in juni 2002 opgerichte *Human Rights Oversight Committee* en de *Inter Pillar Working Group on Human Rights* beogen de naleving van de mensenrechten in het beleid, de wetgeving en alle handelingen van UNMIK beter te kunnen beoordelen.

3.2.2 Lokaal toezicht

Op lokaal niveau zijn er tal van Kosovaarse niet-gouvernementele organisaties die actief zijn op het terrein van de mensenrechten. Voorbeelden hiervan zijn de *Council for the Defence of Human Rights and Freedoms*,[165] het *Kosova Center for Human Rights*[166] of het *Center for the Protection of Women and Children*.[167] Zij kunnen zonder belemmering functioneren.

3.2.3 Ombudspersoon

De instelling van Ombudspersoon is in juni 2000 in het leven geroepen;[168] het eerste kantoor is in november 2000 ook daadwerkelijk geopend.[169] De functie van

---

165 Zie www.cdhrf.org [laatst geraadpleegd op 11 januari 2005]. Deze, in Kosovo redelijk bekende en gerespecteerde organisatie, houdt zich bezig met het verzamelen van informatie omtrent schendingen van mensenrechten. Daarnaast verstrekt zij advies aan de Kosovaarse autoriteiten omtrent schendingen en bescherming van mensenrechten.

166 Deze organisatie organiseert en geeft trainingen en cursussen op het gebied van mensenrechten en mensenrechtenbescherming in Kosovo.

167 Zie www.cpwc-qmgf.org [laatst geraadpleegd op 11 januari 2005]. Deze, in Kosovo redelijk bekende en gerespecteerde organisatie, zet zich in voor de verbetering en bescherming van de positie van, met name, vrouwen en kinderen in de Kosovaarse maatschappij.

168 De instelling van Ombudspersoon is opgenomen in het *Framework*. De daadwerkelijke oprichting van de instelling vond plaats op basis van de UNMIIK-verordening 2000/38 van 30 juni 2000.

169 Naast het hoofdkantoor in Prishtinë/Priština heeft de Ombudspersoon veldkantoren in de overige administratieve regio's van Kosovo (Gjilan/Gnjilane, Pejë/Peć, Prizren/Prizren en Mitrovicë/Kosovska Mitrovica). Het kantoor in Mitrovicë/Kosovska Mitrovica heeft een filiaal in het noordelijke deel van de stad. De medewerkers van de Ombudspersoon brengen regelmatig bezoek aan etnische enclaves en detentiecentra. Sinds 2003 is tevens een telefonische hotline opengesteld.

Ombudspersoon wordt momenteel bekleed door Marek Antoni Nowicki uit Polen.[170]

De Ombudspersoon heeft de bevoegdheid om aantijgingen van mensenrechtenschendingen dan wel machtsmisbruik door de overheid in Kosovo (UNMIK en alle door haar gecreëerde instellingen zoals het TMK, de KPS en ook de instellingen van het zelfbestuur) te onderzoeken. Het mandaat van de Ombudspersoon ten aanzien van gedragingen van KFOR-militairen is daarentegen niet duidelijk.[171]

Klachten kunnen worden ingediend door individuen, groepen of organisaties en worden vertrouwelijk behandeld. De Ombudspersoon kan ook op eigen initiatief een onderzoek instellen. Op basis van de onderzoeksresultaten kan de Ombudspersoon aanbevelingen doen. Klachten en verzoeken van de in Servië of in Montenegro verblijvende Kosovaren kunnen door tussenkomst van een internationale organisatie aan de Ombudspersoon worden voorgelegd.[172]

In zijn jaarverslag 2003-2004 is de Ombudspersoon nog steeds kritisch over het functioneren van de internationale instellingen (zowel KFOR als UNMIK). Daarnaast heeft hij veel kritiek op het gebrekkige democratiseringsproces. De Ombudspersoon uit in het jaarverslag zijn ongenoegen over inadequate bescherming van mensenrechten in Kosovo. De Ombudspersoon is bovendien zeer bezorgd over de situatie van niet-Albanezen in Kosovo, alsmede het lot van de

---

170 De aanstelling van Marek Antoni Nowicki is in mei 2004 verlengd tot 10 juli 2005. Momenteel is in Kosovo een discussie gaande over de toekomst van de Ombudspersoon, met name de vraag of de volgende Ombudspersoon uit Kosovo afkomstig moet zijn dan wel de instelling van Ombudspersoon geïncorporeerd zou moeten worden binnen de structuren van het voorlopige bestuur van Kosovo, en zo ja, of hierdoor de onfhankelijkheid van zijn functie tegenover alle etnische groepen in Kosovo niet in het gedrang zou komen.

171 Artikel 3.4 van de UNMIK-verordening 2000/38 stelt hierover dat: *"In order to deal with cases involving the international security presence, the Ombudsperson may enter into an agreement with the Commander of the Kosovo Forces (COMKFOR)"*. Van 1 juli 2003 tot 30 juni 2004 hadden 24 (van 420) klachten betrekking op gedragingen van KFOR. Het mandaat van de Ombudspersoon in dit opzicht is onveranderd gebleven. Er vinden wel geregeld ontmoetingen plaats tussen de Ombudspersoon en de COMKFOR. Volgens United States Department of State, Serbia and Montenegro, Country Reporst on Human Rights Practices – 2004, 28 februari 2005 is de Ombudspersoon niet bevoegd met betrekking tot zaken die KFOR betreffen.

172 De Ombudspersoon werkt op dit gebied samen met de *Norwegian Refugee Council.* Daarnaast heeft de Ombudspersoon een samenwerkingsovereenkomst met de Spaanse organisatie *Movimiento por la Paz, el Desarme y la Libertad*.; Ombudspersoon, Fourth Annual Report 2003-2004, 2004.

Kosovaarse ontheemden.[173] In vergelijking met de vorige verslagperiode is het aantal klachten licht gestegen.[174]

3.3 Naleving en schendingen

3.3.1 Vrijheid van meningsuiting

UNMIK heeft sinds haar aantreden een kader aan wetgeving gecreëerd dat de vrijheid van meningsuiting waarborgt. Deze wetgeving is vervat in UNMIK-verordeningen 2000/36 (voor radio- en televisiezenders) en 2000/37 (voor de geschreven pers) van juni 2000. Deze verordeningen voorzien in een onafhankelijke – door de Speciale Vertegenwoordiger te benoemen – tijdelijke mediacommissaris, die verantwoordelijk is voor de ontwikkeling en bevordering van onafhankelijke en professionele mediaberichtgeving in Kosovo en die tevens verantwoordelijk is voor de implementatie van een tijdelijk reguleringsmechanisme voor de media. Deze tijdelijke mediacommissie is de voorloper van de Onafhankelijke Mediacommissie.[175]

De mediacommissaris is exclusief bevoegd tot het afgeven van uitzendlicenties, zonder welke de radio- en televisiezenders niet mogen functioneren. Om in aanmerking te komen voor een dergelijke licentie dient een zender te verklaren zich te zullen houden aan de 'uitzendgedragscode'.[176] Deze gedragscode komt qua inhoud in hoge mate overeen met vergelijkbare gedragscodes in tal van westerse landen. De gedragscode bevat een expliciete verwijzing naar het recht op vrijheid van meningsuiting zoals vastgesteld in de Universele verklaring van de rechten van de mens en het Europees verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden met de bijbehorende Protocollen. De gedragscode verbiedt het uitzenden van materiaal dat aanzet tot criminele activiteiten dan wel geweld, alsmede het schuldig verklaren van personen voordat zij zijn veroordeeld door een rechtbank. Verder verbiedt de gedragscode het tegenhouden of censureren van programma's en uitzendingen in een andere taal, in het bijzonder een minderheidstaal.

---

173 Ombudspersoon, Fourth Annual Report 2003-2004, 2004.

174 Tussen 1 juli 2003 en 30 juni 2004 ontving de Ombudspersoon 420 klachten (399 in de vorige verslagperiode). De meeste klachten hadden betrekking op eigendomskwesties (160), kwesties met betrekking tot de duur van procedures in burgerlijke zaken (93), verzuim van autoriteiten of strafzaken effectief te vervolgen (67) en machtsmisbruik (63).

175 In Kosovo is al een geruime tijd een discussie gaande over de (definitieve) oprichting van een Onafhankelijke Mediacommissie. Het wetvoorstel inzake de *Law on the Independent Media Commission werd* op 31 januari 2004 door de assemblee goedgekeurd. Deze wet is nog niet in werking getreden.

176 *Code of Conduct for the Broadcast Media in Kosovo* van 8 september 2000.

Radio- en televisiezenders die niet in het bezit zijn van een licentie, of zich niet houden aan de bij de licentie horende gedragscode, kunnen door de mediacommissaris worden beboet of anderszins gestraft. Momenteel beschikken drie televisiezenders (*TV Koha Vision*, *TV21* en *RTK*) en twee radiozenders (*Radio 21* en *Radio Dukagjini*) over licenties om in heel Kosovo uit te zenden. Daarnaast kent Kosovo tal van regionale radio- en televisiezenders.[177] In de praktijk blijven de radio- en televisiezenders in Kosovo nog steeds verdeeld langs de etnische lijnen.[178]

RTK (*Radio Televison Kosovo*) is de enige publieke mediaoproep in Kosovo. De UNMIK-verordening 2001/13 van 15 juni die de oprichting van de RTK regelt,[179] schrijft voor dat ten minste 15 procent van de *prime time* nieuwsprogramma's en 15 procent van de totale programmering van RTK in een minderheidstaal aangeboden moet worden. RTK heeft een zeer omstreden rol gespeeld tijdens de onlusten van maart 2004.[180] In oktober 2004 heeft de mediacommissaris aangekondigd RTK te willen vervolgens wegens opruiing tijdens de onlusten.[181]

Voor de geschreven pers in Kosovo kan de mediacommissaris tijdelijke gedragscodes uitvaardigen.[182] Kranten en tijdschriften die zich niet aan de gedragscode houden, kunnen door de mediacommissaris worden beboet of

---

177 Regio Prishtinë/Priština: 25 lokale radio- en 5 televisiezenders; regio Mitrovicë/Kosovska Mitrovica: 15 lokale radio- en 4 televisiezenders; regio Pejë/Peć: 12 lokale radiozenders en 1 lokale televisiezender; regio Prizren/Prizren: 11 lokale radio- en 5 televisiezenders; regio Gjilan/Gnjilane: 23 lokale radio- en 5 televisiezenders. Stand van zaken op 1 december 2004. Zie ook www.osce.org/kosovo/bodies/tmc [laatst geraadpleegd op 1 december 2004].

178 SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/2003/996, 15 oktober 2003.

179 UNMIK-verordening 2001/13 van 15 juni 2001.

180 Temporary Media Commissioner, An Inquiry into the Performance of Kosovo TVs, 23 april 2004, waarin de mediacommissaris concludeert dat door de eenzijdige en amateuristische manier van berichtgeving RTK een belangrijke rol heeft gespeeld in de uitbreiding van geweld in maart 2004. Zie ook OVSE, The Role of the Media in the March 2004 Events in Kosovo, mei 2004, waarin de OVSE tot de conclusie komt dat niet allen RTK maar ook andere Albaneestalige zenders hebben bijgedragen aan de uitbreiding van geweld in Kosovo.

181 KosovaLive, Media Commissioner Gillette Announces Judicial Process Against Several Kosovo Media, 13 oktober 2004. In december 2004 hebben de mediacommissaris en drie televisiezenders (KTV, RTV21 en RTK) een schikking bereikt met betrekking tot vervolging naar aanleiding van de berichtgeving tijdens de onlusten van maart 2004; Temporary Media Commissioner, Settlements with TV Broadcasters Regarding March Events, 17 december 2004; zie http://www.imc-ko.org [laatst geraadpleegd op 12 april 2005].

182 UNMIK-verordening 2000/37 (*On the conduct of the print media in Kosovo*) van 17 juni 2000. Op grond van deze verordening heeft de mediacommissaris een tijdelijke gedragscode voor de geschreven pers (*Temporary Code of Conduct for the print media in Kosovo*) uitgevaardigd. Met uitzondering van verbod op censuur van minderheidstalen komt deze code grotendeels overeen met de *Code of Conduct for the Broadcast Media in Kosovo*.

anderszins gestraft. Momenteel zijn er zes lokale dagbladen en vijf lokale tijdschriften.[183]

De verslagperiode liet een verdere stijging zien van het aantal door de mediacommissaris behandelde zaken.[184] Tegen door de mediacommissaris opgelegde sancties kan beroep worden ingesteld bij een onafhankelijke beroepscommissie (*Media Appeals Board*).

Afgezien van een algemene strafbaarstelling in het nieuwe Wetboek van Strafrecht, is er geen wetgeving in Kosovo (slechts tijdelijke gedragscodes) die smaad en laster in de media tegengaan. Tot april 2003 bestond geen sanctiemechanisme om de door de tijdelijke mediacommissaris opgelegde boetes en sancties af te dwingen.[185]

In Kosovo zijn enkele gevallen bekend van geweld of bedreiging tegen journalisten.[186]

3.3.2 Vrijheid van vereniging

Het recht op vrijheid van vereniging wordt in Kosovo nageleefd. Sinds 15 november 1999 is de UNMIK-verordening 1999/22 van kracht, die de registratie en activiteiten van niet-gouvernementele organisaties in Kosovo regelt. De registratie en activiteiten van politieke partijen in Kosovo zijn geregeld in UNMIK-verordening 2004/11 die op 5 mei 2004 in werking is getreden.[187] Beide verordeningen zijn in overeenstemming met de internationale normen terzake.

---

183 Er zijn twee Albanese, twee Servische en één Bosniak tijdschriften die in Kosovo worden gepubliceerd; United States Department of State, Serbia and Montenegro, Country Reports on Human Rights Practices, 2003, 25 februari 2004. Onlangs werd door een groep onafhankelijke journalisten een nieuw dagblad *Express* in heel Kosovo (met regionale bijlagen) gelanceerd.

184 3 zaken in 2001, 43 zaken in 2002, 47 zaken in 2003, 92 zaken in 2004; zie http://www.imc-ko.org [laatst geraadpleegd op 13 april 2005].

185 Met de inwerkingtreding op 8 april 2003 van de UNMIK-aanwijzing 2003/8 van 8 april 2003 is de mogelijkheid gecreëerd deze boetes daadwerkelijk te kunnen innen.

186 United States Department of State, Serbia and Montenegro, Country Reports on Human Rights Practices, 25 februari 2004; IWPR, Shooting won't silence brave Kosovo reporter, Balkan Crisis Report No 518, 1 oktober 2004. In de meeste gevallen betreft het journalisten die over corruptie schrijven. Aanvallen op journalisten hebben geen etnische aspecten.

187 UNMIK-verordening 2004/11 (*On the Registration and Operation of Political Parties in Kosovo*), die de minder gedetailleerde UNMIK-verordening 2000/16 van 21 maart 2000 verving.

3.3.3 Vrijheid van vergadering

Het recht op vrijheid van vergadering wordt in Kosovo nageleefd. Zowel de etnisch Albanese meerderheid als de verschillende etnische minderheden in Kosovo kunnen in de praktijk demonstraties en andere openbare bijeenkomsten organiseren en bijwonen. Wel behouden UNMIK en KFOR zich het recht voor om dergelijke bijeenkomsten te verbieden, indien de veiligheid en de openbare orde in het geding zijn.

3.3.4 Vrijheid van godsdienst

De in Kosovo van toepassing zijnde wetgeving garandeert de vrijheid van godsdienst en overtuiging. De Antidiscriminatiewet verbiedt discriminatie op grond van, onder andere, godsdienst.[188] In de context van de bestaande spanningen tussen de verschillende bevolkingsgroepen lijkt godsdienst geen bepalende rol te spelen, omdat deze spanningen hoofdzakelijk etnisch zijn gemotiveerd.[189] De Servisch-orthodoxe kerk speelt in Kosovo wel een zeer belangrijke politieke rol.[190]

3.3.5 Bewegingsvrijheid

De verbetering van bewegingsvrijheid die zich gedurende 2003 gestaag heeft voortgezet, werd tenietgedaan door de onlusten die in maart 2004 zijn uitgebroken. In vergelijking met 2002 en 2003 kan daarom gesproken worden van een algemene verslechtering van de bewegingsvrijheid in Kosovo.[191] Naar aanleiding van de gebeurtenissen van maart heeft KFOR tijdelijk het aantal vaste controleposten verhoogd.[192] Daarnaast zijn alle zogenaamde *UNMIK humanitarian*

---

188 Kosovo Assembly Law No. 2004/3 (*Law on Anti-Discrimination*), in werking getreden op 20 augustus 2004 op grond van de UNMIK-verordening 2004/32 van 20 augustus 2004.

189 Zie bijvoorbeeld Forum 18 News, Kosovo: Religious freedom survey, September 2003, 9 september 2003.

190 De Servisch-orthodoxe kerk toont zich grote tegenstander van samenwerking tussen de etnische Serviërs uit Kosovo en de huidige machtsstructuren (zowel internationaal als lokaal). Zo heeft de kerk bijvoorbeeld consequent opgeroepen om de assembleeverkiezingen van oktober 2004 te boycotten.

191 SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/2004/348, 30 april 2004, en SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/2004/613, 30 juli 2004; UNHCR, Update on the Kosovo Roma, Ashkaelia, Egyptian, Serb, Bosniak, Gorani and Albanian comminitites in a minority situation, juni 2004.

192 Het betreft 50 nieuwe vaste controleposten voor minderheidsgemeenschappen, 15 controleposten in de nabijheid van kerken, kloosters en andere locaties van cultureel belang

bus services,[193] de *civil service bus line*[194] en de *freedom of movement*-trein[195] tijdelijk opgeschort. Sinds enkele maanden is weer sprake van voorzichtige normalisatie. Zo zijn enkele busdiensten, de *civil service bus line* en de treinverbinding hervat.[196]

Bewegingsvrijheid van de etnische minderheden, met name van etnische Serviërs, is nog steeds precair te noemen.[197] De mate van bewegingsvrijheid is sterk afhankelijk van de geografische locatie waar zij woonachtig zijn.[198] Voor de bewegingsvrijheid van specifieke etnische groepen wordt verwezen naar paragraaf 3.4.

Door het in Servië geldende registratiesysteem van voertuigen kan aan de hand van de kentekenplaten de gemeente waarin de wagen is geregistreerd heel gemakkelijk worden vastgesteld. Hierdoor is de (vermoedelijke) etniciteit van de bestuurder makkelijk te raden. Om de bewegingsvrijheid voor de etnische minderheden te verbeteren, heeft UNMIK een nieuw systeem ingevoerd (met zogenaamde 'KS-kentekenplaten') waardoor het niet meer mogelijk is af te lezen in welke gemeente de wagen geregistreerd is. Kosovaarse Serviërs kunnen deze 'KS-kentekenplaten' gratis verkrijgen.[199] In de praktijk heeft echter slechts een klein aantal van hen gebruik gemaakt van het nieuwe registratiesysteem.
De Servische regering erkent de KS-kentekenplaten nog steeds niet.[200] Hierdoor kunnen de bezitters van de 'KS-kentekens' problemen ondervinden indien zij naar

---

alsmede de zogenaamde *static patrol* in heel Kosovo; SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/2004/348, 30 april 2004. Inmiddels zijn veel checkpoints op de wegen opgeheven.

193 Speciale busdiensten bedoeld voor etnische minderheden (met name tussen enclaves).

194 Speciale busdiensten die het forenzenverkeer voor etnische minderheden verzorgen.

195 Door UNMIK uitgevoerde treinverbinding tussen het noorden en het zuiden van Kosovo.

196 SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/2004/613, 30 juli 2004.

197 Zie bijvoorbeeld SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/2005/88, 14 februari 2005.

198 UNHCR, Update on the Kosovo Roma, Ashkaelia, Egyptian, Serb, Bosniak, Gorani and Albanian communitites in a minority situation, juni 2004.

199 Ook andere etnische minderheden hebben in het verleden gevraagd de kentekenplaten gratis te kunnen verkrijgen. Hun verzoeken zijn door UNMIK afgewezen. Zie United States Department of State, Serbia and Montenegro, Country Report on Human Rights Practices 2003, 25 februari 2004.

200 Servië heeft het door de UNMIK voorgestelde Memorandum of Understanding nooit ondertekend. Zie ook SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Inerim Administration Mission in Kosovo, S/2004/907, 17 november 2004.

Servië willen reizen.[201] De Montenegrijnse autoriteiten erkennen de 'KS-kentekens' wel.

Omdat Kosovo formeel deel uitmaakt van Servië en Montenegro is het in theorie mogelijk dat Kosovaren zich elders in Servië en Montenegro vestigen. Voor de positie van binnenlands ontheemden in Servië en Montenegro wordt verwezen naar het algemeen ambtsbericht Servië en Montenegro (exclusief Kosovo) van maart 2004. Inzake de standpunten van UNHCR met betrekking tot de mogelijkheid van vestiging en verblijf van Kosovaren in de overige delen van Servië en Montenegro wordt verwezen naar paragraaf 4.4.2 van dit ambtsbericht.

3.3.6 Rechtsgang

Na afloop van de crisis was er in Kosovo geen functionerend gerechtelijk apparaat meer. Hoewel in de voorgaande jaren vooruitgang is geboekt met de wederopbouw van het rechterlijke apparaat, kampt deze nog steeds met tekorten aan gekwalificeerd personeel en materiaal. De etnische opbouw van de rechterlijke macht en het openbaar ministerie laat bovendien nog steeds te wensen over.[202]

De lokale rechterlijke macht beperkt zich vooralsnog tot berechting van minder controversiële zaken. Voor interetnische kwesties, oorlogsmisdaden en politiek gevoelige zaken worden in de meeste gevallen internationale rechters ingezet, dit vooral omdat diverse malen is gebleken dat de onafhankelijkheid van de Kosovaarse rechters en openbare aanklagers in dergelijke zaken niet altijd gewaarborgd blijft.[203] Naast (al dan niet ogenschijnlijk) gebrek aan onafhankelijkheid, wordt corruptie binnen de rechterlijke macht, met name bij Kosovaarse rechters en openbare aanklagers, als probleem genoemd.

Verdachten in strafzaken kunnen aanspraak maken op rechtsbijstand.

---

201 In de praktijk komt het niet zelden voor dat Serviërs die over de 'KS-kentekenplaten' beschikken tevens hun Servische platen hebben bewaard. Aan de grens met Servië worden de platen omgewisseld.

202 Voor etnische opbouw van de rechterlijke macht zie paragraaf 2.1.3.

203 Er zijn diverse gevallen bekend van etnische Serviërs die door Albanese rechters wegens oorlogsmisdaden tegen Albanezen zijn veroordeeld. Bijna al deze veroordelingen zijn in beroep door internationale rechters verworpen op grond van serieuze procedurefouten en ogenschijnlijke of daadwerkelijke vooringenomenheid van de rechter; Human Rights Watch, Legacy of War: Minority Returns in the Balkans, januari 2004; zie ook United States Department of State, Serbia and Montenegro, Country Reports on Human Rights Practices, 25 februari 2004 en Human Rights Watch, Serbia and Montenegro, Country Summary, januari 2005 en United States Department of State, Serbia and Montenegro, Country Reports on Human Rights Practices – 2004, 28 februari 2005.

In zaken waarin een gevangenisstraf van zes maanden of meer kan worden opgelegd is rechtsbijstand verplicht en heeft de verdachte recht op gratis rechtsbijstand, indien hij de kosten zelf niet kan dragen. In zaken waarin de maximale straf minder dan zes maanden bedraagt, wordt van de verdachte verwacht dat hij in staat is zijn eigen verdediging te voeren en is rechtsbijstand niet verplicht.

In Kosovo bestaat officieel een getuigenbeschermingsysteem. In de praktijk laat dit veel te wensen over, daar verschillende gevallen bekend zijn van liquidatie, mishandeling en bedreiging van getuigen.[204] Gebrekkige getuigenbescherming speelt met name een rol bij vervolging van misdaden gepleegd tijdens de Kosovo-crisis en bij georganiseerde misdaad.

Berechting van oorlogsmisdaden die in 1998-1999 zijn gepleegd, loopt langzaam maar gestaag. Sinds 1999 zijn in Kosovo vier oorlogsmisdadigers definitief berecht (drie Serviërs en één Albanees).[205] Veroordeling van (bekende) etnische Albanezen voor deze misdaden leidt vaak tot protesten van de Albanese bevolking.[206] In november 2004 is het eerste proces tegen voormalige UÇK-strijders voor het Joegoslavië-Tribunaal in Den Haag begonnen.[207] Het begin van het proces ging gepaard met steunbetuigingen aan de verdachten en demonstraties van etnische Albanezen.[208]

De opsporing en berechting van personen die zich tijdens de onlusten van maart 2004 schuldig hebben gemaakt aan strafbare feiten, is inmiddels gaande. De internationale aanklagers en rechters beperken zich tot de meest serieuze feiten, terwijl de minder ernstige strafbare feiten (zoals openbare geweldpleging, brandstichting of diefstal) aan de lokale politie, aanklagers en rechters worden

---

204 Amnesty International, Serbia and Montenegro, Covering events from January-December 2003, mei 2004; Amnesty International, Serbia and Montenegro (Kosovo), The legacy of past human rights abuses, 1 april 2004; United States Department of State, Serbia and Montenegro, Country Reports on Human Rights Practices, 25 februari 2004; Deutsche Presse-Agentur, Kosovo Albanian arrested for intimidating war crimes witness, 2 november 2004.

205 Er zijn diverse mensen aangeklaagd wegens oorlogsmisdaden, deze processen zijn nog niet definitief afgesloten en bevinden zich in de meeste gevallen in de beroepsfase. Human Rights Watch, Legacy of War: Minority Returns in the Balkans, januari 2004

206 Human Rights Watch, Legacy of War: Minority Returns in the Balkans, januari 2004; Amnesty International, Serbia and Montenegro (Kosovo), The legacy of past human rights abuses, 1 april 2004.

207 Het betreft hier het proces tegen Fatmir Limaj, Haradin Bala en Isak Musliu wegens oorlogsmisdaden; Human Rights Watch, Serbia and Montenegro, Country Summary, januari 2005.

208 Reuters, Thousands protest against Kosovo war crime trials, 22 november 2004; Islamonline, Kosovans Urge Halting Trial of National Leaders, 27 november 2004.

overgelaten.[209] In september 2004 is het eerste proces begonnen wegens moord gepleegd tijdens de gebeurtenissen van maart 2004.[210]

3.3.7 Arrestaties en detenties

KFOR, de UNMIK-politie en de KPS zijn de enige instanties in Kosovo die bevoegd zijn tot het arresteren en in hechtenis houden van personen.[211] Over het algemeen gebeurt dit volgens internationaal erkende normen, hoewel buitengerechtelijke detenties op basis van *executive orders* van de Speciale Vertegenwoordiger nog steeds – hoewel zelden – plaatsvinden.[212] Strikt juridisch gezien betreft het buitengerechtelijke besluiten, waardoor een arrestatie of detentie ook als zodanig moet worden beschouwd.[213] In 2001 werd een speciale *Detention Review Commission* opgericht. Echter, deze commissie maakt geen deel uit van de rechterlijke macht.

De rechten van personen in voorarrest en van gedetineerden zijn geregeld in het nieuwe Wetboek van Strafvordering,[214] alsmede bijzondere wetgeving die reeds in vorige verslagperiodes in werking is getreden.[215]

---

209 SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/2004/613, 30 juli 2004. In november 2004 meldde de SGVN dat er inmiddels 100 zaken waren afgerond en 200 nieuwe zaken aan de rechter voorgelegd; SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/2004/907, 17 november 2004. Volgens Human Rights Watch, Serbia and Montenegro, Country Summary, januari 2005, beperkt de vervolging van de daders van de onlusten van maart 2004 zich vooralsnog tot kleinere strafbare feiten. Volgens United States Department of State, Serbia and Montenegro, Country Reports on Human Rights Practices – 2004, 28 februari 2005 verloopt de berechting van daders van de onlusten van maart 2004 door de lokale autoriteiten niet voorspoedig.

210 Reuters, UN lays first murder charge after Kosovo riots, 29 september 2004.

211 Volgens artikel 210 van het nieuwe Wetboek van Strafvordering is ook arrestatie door een burger mogelijk, in welk geval betrokkene onmiddellijk aan de politie dient te worden overgeleverd.

212 Volgens KFOR vindt zowel aanhouding als detentie op basis van *executive orders* zeer zelden plaats en alleen als het strikt noodzakelijk is. Personen die op grond van *executive orders* worden aangehouden en gedetineerd kunnen een beroep doen op een aantal basisrechten, waaronder juridische bijstand. KFOR, KFOR detention under UNSCR 1244, KFRO Press Release #04-28, 5 mei 2004.

213 Deze conclusie wordt gedeeld door de Ombudspersoon in Kosovo; Ombudspersoon, Special Report No. 3 on the Conformity of Deprivations of Liberty under 'Executive Orders' with Recognised International Standards, 29 juni 2001. Zie ook Amnesty International, Serbia and Montenegro (Kosovo), The legacy of past human rights abuses, 1 april 2004.

214 UNMIK-verordening 2003/26 van 6 juli 2003, in werking getreden op 6 april 2004.

215 Zij bijvoorbeeld UNMIK-verordening 2001/18 (*On the rights of persons arrested by law enforcement authorities*) van 11 oktober 2001.

3.3.8 Mishandeling en foltering

Systematische mishandeling en foltering komt in Kosovo niet meer voor. Wel is er sprake van incidenteel geweld jegens leden van minderheidsgroepen, met name Serviërs en Roma (zie paragraaf 3.4). Volgens sommige bronnen hebben enkele KPS-politieagenten tijdens de onlusten van maart 2004 passief en actief meegewerkt aan mishandeling en verdrijving van etnische minderheden (zie paragraaf 2.3.2).

3.3.9 Vermissingen, verdwijningen en ontvoeringen

Ontvoeringen komen in het huidige Kosovo nog steeds voor.[216] De aanleiding voor ontvoeringen is doorgaans niet etnisch of politiek gemotiveerd.[217]

De erfenis van de Kosovo-crisis van 1998-1999 speelt nog steeds een belangrijke rol. Volgens het *Office on Mission Persons and Forensics* (OMPF)[218] zijn circa 3.100 gevallen van vermiste Kosovaren nog niet opgelost.[219] Deze groep bestaat voornamelijk uit vermiste Albanezen (circa 77%).[220]

3.3.10 Mensenhandel en mensensmokkel

Sinds het einde van de conflict in 1999 werd in Kosovo een aanzienlijke stijging van gevallen van mensenhandel en mensensmokkel gesignaleerd. Daarnaast is een duidelijke verandering van de positie van Kosovo binnen de mensensmokkelnetwerken waarneembaar. In vergelijking met de periode vóór de

---

216 In 2004 zijn 115 gevallen van ontvoering (126 in 2003) en 33 gevallen van poging tot ontvoering (49 in 2003) geregistreerd.

217 In 2003 zijn door de politie in Kosovo geen gevallen van etnisch gemotiveerde ontvoeringen geregistreerd; United States Department of State, Serbia and Montenegro, Country Reports on Human Rights Practices, 2003, 25 februari 2004. Zie ook United States Department of State, Serbia and Montenegro, Country Reports on Human Rights Practices – 2004, 28 februari 2005. Het overgrote deel van de ontvoerde personen is Albanees (86% Albanees, 4,5% Servisch en 9,5% van andere etnische groepen in 2003; 87% Albanees, geen Serviërs en 13% van andere etnische groepen in 2004).

218 Het OMPF werd in 2002 door de Speciale Vertegenwoordiger opgericht en heeft als taak het coördineren van activiteiten met betrekking tot vermiste personen, met name het opgraven en identificeren van lichamen. Eind 2003 heeft OMPF een bureau in Belgrado geopend, dit teneinde de samenwerking met de Servische autoriteiten te faciliteren.

219 Op 28 januari 2005 meldde OMPF 3.108 onopgeloste zaken; www.unmikonline.org/justice/ompf [laatst geraadpleegd op 14 april 2005].

220 United States Department of State, Serbia and Montenegro, Country Reports on Human Rights Practices - 2004, 28 februari 2005.

crisis is Kosovo van een regio van transit, en in mindere mate van oorsprong, in een regio van bestemming veranderd.[221] Omdat het overgrote deel van de naar Kosovo gesmokkelde mensen uit jonge vrouwen bestaat,[222] die gedwongen – maar in sommige gevallen ook vrijwillig[223] – werkzaam zijn in de horeca en seksindustrie,[224] kan de toename in de omvang van dit fenomeen voor een deel worden verklaard door de vraag die de internationale aanwezigheid in Kosovo veroorzaakt. [225]

UNMIK heeft het probleem van mensensmokkel en mensenhandel altijd onderkend. In oktober 2000 werd bijvoorbeeld binnen de UNMIK-politie een gespecialiseerde afdeling, de zogenaamde *Trafficking and Prostitution Investigation Unit*, opgericht.[226] Daarnaast is binnen de politie een gestandaardiseerde procedure voor de gevallen van mensensmokkel en mensenhandel ingevoerd. Het beleid van UNMIK is verder aangescherpt naar aanleiding van kritische opmerkingen van Amnesty International.[227] Bestrijding van mensensmokkel en mensenhandel behoort nu tot de hoogste prioriteiten van

---

221 Home Office, United Kingdom, Country Information & Policy Unit, Immigration & Nationality Department, Serbia and Montenegro (Kosovo) 4/2004; Amnesty International, "So does it mean that we have the rights?" Protecting the human rights of women and girls trafficked for forced prostitution to Kosovo, 6 mei 2004; zie ook South East European Regional Initiative against Human Trafficking, http://www.seerights.org [laatst geraadpleegd op 25 december 2004].

222 Volgens UNMIK is 12% van de gesmokkelde vrouwen 14 tot en met 18 jaar oud, 59% 18 tot en met 24 jaar oud, 22% 25 tot en met 30 jaar oud en 7% 30 jaar of ouder. De gesmokkelde vrouwen zijn afkomstig uit met name Oost- en Zuidoost-Europa (53% uit Moldavië, 23%uit Roemenië, 13% uit Oekraïne, 5% uit Bulgarije, 3% uit Albanië, 2% uit Kosovo en 1% uit Rusland); UNMIK, Combatting Human Trafficking in Kosovo, Strategy & Commitment, mei 2004.

223 Volgens Amnesty International wil een groot deel van 'bevrijde' vrouwen niet vrijwillig terugkeren naar het land van oorsprong; Amnesty International, 'Het moest niet mogen', Wordt Vervolgd, december 2004/januari 2005.

224 Volgens United States Department of State, Serbia and Montenegro, Country Reports on Human Rights Practices – 2004, 28 februari 2005 zijn de slachtoffers van mensenhandel in Kosovo voornamelijk werkzaam in de seksindustrie.

225 Zie Amnesty International, "So does it mean that we have the rights?" Protecting the human rights of women and girls trafficked for forced prostitution to Kosovo, 6 mei 2004 en Amnesty International, 'Het moest niet mogen', Wordt Vervolgd, december 2004/januari 2005 waarin gesuggereerd wordt dat het verschijnsel van mensensmokkel (ten behoeve van al dan niet gedwongen prostitutie) een direct resultaat is van de aanwezigheid van internationale troepen in Kosovo. Zie ook Agence France Presse, Amnesty damns UN, NATO over sexual slavery of women in Kosovo, 6 mei 2004.

226 UNMIK Police MHQ, Formation of UNMIK Anti-Prostitution Unit, 29 oktober 2000.

227 Amnesty International, "So does it mean that we have the rights?" Protecting the human rights of women and girls trafficked for forced prostitution to Kosovo, 6 mei 2004. Het rapport verscheen in mei 2004, daarna startte Amnesty een publiciteits- en bewustwordingscampagne omtrent dit onderwerp.

UNMIK.[228] Tevens is UNMIK in samenwerking met de Kosovaarse instellingen voor zelfbestuur bezig met het opstellen van een gemeenschappelijk plan ter bestrijding van mensenhandel.[229] In juni 2004 heeft de NAVO een gedragscode ter bestrijding van mensenhandel aangenomen.[230]

Mensenhandel is in Kosovo verboden en strafbaar.[231] Slachtoffers van mensenhandel kunnen niet strafrechtelijk worden vervolgd wegens prostitutie,[232] dan wel wegens illegaal verblijf, werk of binnenkomst in Kosovo. Daarnaast kunnen zij niet gedwongen worden verwijderd uit Kosovo.[233] De Internationale Organisatie voor Migratie begeleidt de vrijwillige terugkeer van slachtoffers van mensenhandel naar hun land van oorsprong.[234]

3.3.11 Moorden

Het totaal aantal door de politie geregistreerde moorden is in 2003 stabiel gebleven in vergelijking met 2002. Incidenteel zou sprake kunnen zijn geweest van politiek gemotiveerde moorden omdat de slachtoffers actief lid waren van een politieke partij of in verband werden gebracht met politieke activiteiten.[235] Er is

---

228 UNMIK, Combating Human Trafficking in Kosovo, Strategy & Commitment, mei 2004. Tussen januari 2003 en april 2004 zijn in heel Kosovo 2753 invallen en controles uitgevoerd, 57 etablissementen gesloten en 75 bekende gevallen van mensensmokkel geregistreerd.

229 SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/2004/613, 30 juli 2004.

230 NAVO, NATO Policy On Combating Trafficking in Human Beings, 29 juni 2004. Het betreft hier een algemene gedragscode, die onder andere voor de in Kosovo gestationeerde soldaten geldt.

231 UNMIK-verordening 2001/4 (*On the Prohibition of Trafficking in Persons in Kosovo*) van 12 januari 2001. Mensenhandel wordt bestraft met een gevangenisstraf van minimaal twee en maximaal twaalf jaar. Indien het slachtoffer jonger is dan achttien, kan de maximale strafmaat oplopen tot vijftien jaar. Volgens United States Department of State, Serbia and Montenegro, Country Reports on Human Rights Practices – 2004, 28 februari 2005 bedraagt de maximale strafmaat voor mensenhandel 20 jaar gevangenisstraf.

232 Prostitutie is strafbaar in Kosovo.

233 UNMIK-verordening 2001/4. Zie echter Amnesty International, "So does it mean that we have the rights?" Protecting the human rights of women and girls trafficked for forced prostitution to Kosovo, 6 mei 2004, waarin melding wordt gemaakt van strafrechtelijke vervolging van bevrijde vrouwen wegens prostitutie.

234 Amnesty International, "So does it mean that we have the rights?" Protecting the human rights of women and girls trafficked for forced prostitution to Kosovo, 6 mei 2004.

235 Op 15 maart 2005 vond in Prishtinë/Priština een mislukte bomaanslag op president Rugova plaats; zie bijvoorbeeld Rzeczpospolita, Wybuch w Prisztinie, bez ofiar, 15 maart 2005; Gazeta Wyborcza, Kosowo: Wybuch uszkodził samochód prezydenta en Prezydent Kosowa wyszedł cało z próby zamachu, 15 maart 2005; Spiegel Online, Präsident Rugova entgeht Anschlag, 15 maart 2005. Zie ook United States Department of State, Serbia and Montenegro, Country Reports on Human Rights Practices – 2004, 28 februari 2005.

wel sprake van een lichte afname van dergelijke gevallen in vergelijking met 2002.[236] Politiek gemotiveerd geweld wordt echter niet als zodanig in de politiestatistieken geregistreerd, dit in tegenstelling tot bijvoorbeeld etnisch gemotiveerd geweld. Bij de politie bestaat geen aparte eenheid die zich bezig houdt met politiek gemotiveerde moorden. De bestrijding van politiek gemotiveerd geweld maakt wel deel uit van de reguliere opleiding van KPS-politieagenten.

Moorden gepleegd door de georganiseerde misdaad vinden plaats op grond van andere motieven dan etniciteit.

In het voorjaar van 2003 heeft de UNMIK-politie de zogenaamde *Cold Crimes Unit* opgericht. Deze eenheid dient ertoe om onopgeloste moorden aan een nieuwe onderzoek te onderwerpen.[237] Een groot deel van de na 1999 gepleegde (etnisch gemotiveerde) moorden en andere serieuze misdaden blijft onopgelost.[238]

3.3.12 Doodstraf

De doodstraf kan in Kosovo niet worden opgelegd.[239] De maximale strafmaat is 40 jaar gevangenisstraf voor zeer ernstige misdrijven.[240]

---

236 In 2003 zijn door de politie 72 gevallen van moord geregistreerd, tegenover 70 gevallen in 2002; United States Department of State, Serbia and Montenegro, Country Report on Human Rights Practices 2003, 25 februari 2004. Gegevens over 2004 zijn dezerzijds (nog) niet beschikbaar.

237 Amnesty International, Serbia and Montenegro, Covering events from January-December 2003, mei 2004; Ombudspersoon, Third Annual Report 2002-2003, 10 juli 2003. Dezerzijds is zeer weinig bekend over de activiteiten van deze eenheid. In september 2003 meldde *Koha Ditore* (Kosovaars dagblad) dat deze eenheid onderzoek deed naar een aantal onopgeloste moorden op vooraanstaande personages in Kosovo, bijvoorbeeld Xhemajl Mustafa (vermoord in november 2000, vooraanstaand lid van de partij van Rugova, LDK) en Ismet Rraci (vermoord in april 2001, burgemeester van Klinë/Klina).

238 Human Rights Watch, Legacy of War: Minority Returns in the Balkans, januari 2004; Amnesty International, Serbia and Montenegro (Kosovo), The legacy of past human rights abuses, 1 april 2004.

239 Artikel 1.5 van de UNMIK-verordening 1999/24 van 12 december 1999, waarin de doodstraf wordt afgeschaft.

240 Artikel 37, eerste en tweede lid, van het nieuwe Wetboek van Strafrecht (UNMIK-verordening 2003/25 van 6 juli 2003). Tot op heden is in Kosovo nog niemand veroordeeld tot de gevangenisstraf van 40 jaar. De rechtbank in Lipjan/Lipljan heeft in een gecombineerde zaak twee personen veroordeeld tot de gevangenisstraf van 35 jaar wegens moord. Voor zover bekend is dit de hoogste straf die in Kosovo door de rechter is toegepast.

3.4 Positie van specifieke groepen

De onlusten van maart 2004 hebben aangetoond dat de verhoudingen tussen de verschillende etnische groepen nog steeds gespannen zijn en dat de veiligheidssituatie onvoorspelbaar is. Dit geldt met name voor de situatie van etnische Serviërs en Roma. De grote schaal waarop en de snelheid waarmee het geweld zich verspreidde, kwamen voor velen als een grote verrassing na jaren van moeizame herdefiniëring van etnische verhoudingen in Kosovo. De overlevings-strategieën die de verschillende etnische groepen in de jaren na 1999 langzaam hebben ontwikkeld, werden zwaar op de proef gesteld.
Voor achtergrondinformatie over de verschillende etnische groepen in Kosovo wordt verwezen naar paragraaf 2.1.1.

3.4.1 Serviërs

Etnische Serviërs vormen, tezamen met Roma, de meest kwetsbare groep in Kosovo. Serviërs zijn nog steeds het primaire doelwit van etnisch gemotiveerd geweld in Kosovo. Het (subjectieve) gevoel van onveiligheid is bij deze bevolkingsgroep ook groot.

In heel Kosovo, met uitzondering van de regio Prizren/Prizren zijn in de periode vóór de onlusten van maart 2004 diverse geweldsincidenten gericht tegen etnische Serviërs voorgekomen.[241] Tijdens de onlusten van maart zijn etnische Serviërs in heel Kosovo het primaire doelwit geweest van de gewelddadigheden, vooral Serviërs uit etnisch gemengde en stedelijke gebieden die in of na 1999 niet op de vlucht zijn geslagen.[242] Tijdens deze onlusten zijn 8 etnische Serviërs om het leven gebracht en zijn 954 burgers gewond geraakt. Voorts zijn vele Servische gebouwen beschadigd of vernietigd. Meer dan 4.000 etnische Serviërs zijn uit hun huizen verdreven. Voor een groot deel hebben zij tijdelijk onderdak gevonden in het noorden van Kosovo en in grote mono-etnische enclaves. Volgens UNHCR zijn de achtergelaten huizen van Serviërs vervolgens leeggeplunderd.[243] Ook na de

---

241 In de periode tussen september 2003 en maart 2004 werd volgens de UNHCR slechts één ernstig incident gesignaleerd: een moord op etnische Serviër in Prishtinë/Priština in februari 2004.

242 Volgens UNHCR is het zeer opvallend dat juist de 'achterblijvers' het primaire doel waren van etnisch gemotiveerd geweld in maart 2004. Minder dan 8% van alle geweldsincidenten die zich tijdens de onlusten hebben voorgedaan, was gericht tegen de repatrianten; UNHCR, Update on the Kosovo Roma, Ashkaelia, Egyptian, Serb, Bosniak, Gorani and Albanian communities in a minority situation, juni 2004.

243 UNHCR, Update on the Kosovo Roma, Ashkaelia, Egyptian, Serb, Bosniak, Gorani and Albanian communities in a minority situation, juni 2004.

onlusten van maart 2004 hebben enkele geweldsincidenten jegens etnische Serviërs plaatsgevonden.[244]

De gedwongen verkoop van huizen, diefstal van vee en brandstichting – door Amnesty International 'economische etnische zuivering' genoemd – komen nog steeds regelmatig voor. In vergelijking met 2002 werd in 2003 een toename in de omvang van dit fenomeen gesignaleerd.[245] Ook 2004 vonden gedwongen verkoop van eigendommen door en eigendomsdelicten gericht tegen etnische Serviërs plaats.[246] Ook toegang tot werkgelegenheid is voor de etnische Serviërs problematisch in de gebieden waar zij een minderheid vormen.

Etnische Serviërs vormen de grootste groep binnenlands ontheemden binnen Kosovo. Zij verblijven grotendeels in het aan Servië grenzende noordelijke deel van Kosovo of in over Kosovo verspreide enclaves. De situatie van binnenlands ontheemde Serviërs kan over het algemeen worden vergeleken met die van de rest van de etnisch Servische bevolking in de gebieden waar zij verblijven.

Etnische Serviërs in het noorden van Kosovo
De veiligheidssituatie van etnische Serviërs die woonachtig zijn ten noorden van de rivier Ibar – dat wil zeggen gebieden waarin zij een etnische meerderheid vormen[247] – is goed te noemen. Dit betekent dat hun bewegingvrijheid binnen hun eigen gebieden relatief groot is.[248] Hun bewegingsvrijheid in de overige delen van Kosovo blijft daarentegen beperkt en kan worden vergeleken met de situatie van Serviërs die in hun directe leefomgeving een minderheid vormen (zie hieronder). De toegang tot onderwijs en medische zorg van deze groep is toereikend, mede vanwege het voortbestaan van parallelle structuren alsmede vrij gemakkelijke toegang tot het grondgebied van Servië en de aldaar aanwezige voorzieningen.

---

244 Sinds maart 2004 is in Kosovo één ernstig etnisch gemotiveerd geweldsmisdrijf gepleegd. Op 5 juni 2004 werd in Graçanicë/Gračanica een Servische tiener vanuit een voorbijrijdende auto beschoten en vermoord. De daders van de schietpartij zijn vrij kort na het incident door de KPS aangehouden; United States Department of State, Serbia and Montenegro, Country Reports on Human Rights Practices – 2004, 28 februari 2005. Minder ernstige incidenten gericht tegen etnische Serviërs komen regelmatig voor.

245 United States Department of State, Serbia and Montenegro, Country Reports on Human Rights Practices, 2003, 25 februari 2004.

246 United States Department of State, Serbia and Montenegro, Country Reports on Human Rights Practices – 2004, 28 februari 2005. In 2004 was, ten opzichte van 2003, sprake van een toename in het aantal eigendomsdelicten.

247 Gebieden ten noorden van de rivier Ibar (gemeente Leposaviq/Leposavić, Zveçan/Zvečan en Zubin Potok/Zubin Potok alsmede een deel van de gemeente Mitrovicë/Kosovska Mitrovica).

248 Ook in de gemeente Shtërpcë/Štrpce in het zuiden van Kosovo vormen de Serviërs een etnische meerderheid. Hun situatie kan echter niet worden vergeleken met de situatie van Serviërs in het noorden van Kosovo, omdat het gebied niet direct aan Servië grenst. Hun bewegingsvrijheid is daardoor beperkter.

Etnische Serviërs in andere delen van Kosovo
De situatie van etnische Serviërs die in hun directe leefomgeving een etnische minderheid vormen, wordt nauwlettend gevolgd door UNHCR, OVSE en internationale en lokale NGO's. Over het algemeen kan worden gesteld dat de veiligheidssituatie binnen de enclaves redelijk is. Dit geldt met name voor grotere enclaves. Een aantal kleine enclaves behoeft daarentegen permanente bewaking door KFOR. Voor de rest geldt dat UNMIK-politie en de KPS, al dan niet tezamen met KFOR, geregeld patrouilles rondom de enclaves uitvoeren. De bewegingsvrijheid van deze groep Serviërs is sinds de onlusten van maart 2004 zeer gelimiteerd. In sommige gebieden waar de Albanezen in de meerderheid zijn, verplaatsen Serviërs zich alleen onder begeleiding van KFOR of politie, of maken zij gebruik van speciale diensten (bijvoorbeeld speciale busdiensten tussen de enclaves). In andere gebieden maken Serviërs gebruik van de Kosovaarse kentekenplaten (de zogenaamde 'KS-kentekenplaten') voor korte routinereizen. Voor "meer opvallende" reizen (zoals bewegingen van grotere groepen) doen zij daarentegen vaak een beroep op politiebegeleiding.[249] In het kader van normalisatie worden verzoeken om begeleiding bij routinereizen (bijvoorbeeld escorteren van kinderen naar school) vaak door de KFOR geweigerd.[250] De beslissing om al dan niet een escorte te verlenen wordt in deze gevallen overgelaten aan de plaatselijke UNMIK-politie en KPS. Daarnaast heeft KFOR op enkele plekken opnieuw permanente controleposten geplaatst.[251]
Beperkingen in bewegingsvrijheid hebben een grote invloed gehad op de toegang van deze groep etnische Serviërs tot voorzieningen; dit geldt met name voor Serviërs uit kleine enclaves. Met betrekking tot onderwijs en gezondheidszorg werd in de periode na maart 2004 een herleving van parallelle structuren gesignaleerd.[252] In antwoord daarop begonnen enkele gemeenten mobiele teams te sturen naar mono-etnische Servische enclaves teneinde de toegang tot gemeentelijke diensten te vergroten.[253]

---

249 SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Inerim Administration Mission in Kosovo, S/2004/907, 17 november 2004.

250 De SGVN vermeldt in zijn rapport dat Servische kinderen uit dorpen ten noorden van Prishtinë/Priština en Obeliq/Obelić gedurende enkele weken in september thuis zijn gebleven omdat er geen begeleiding naar school werd verleend; SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Inerim Administration Mission in Kosovo, S/2004/907, 17 november 2004.

251 Bijvoorbeeld in Bërnicë e Poshtëme/Donja Brnjica (bij Prishtinë/Priština), Lipjan/Lipljan en Obiliq/Obilić.

252 UNHCR, UNHCR Position on the Continued International Protection Needs of Individuals from Kosovo, augustus 2004.

253 Het betreft hier gemeenten Prishtinë/Priština, Fushë Kosovë/Kosovo Polje, Obiliq/Obilić en Lipjan/Lipljan.

3.4.2 Roma

De thans in Kosovo verblijvende Roma (schattingen omtrent hun aantal lopen uiteen tussen 10.000 en 30.000) wonen in kleine tot middelgrote gemeenschappen verspreid over heel Kosovo. Hun veiligheidssituatie, en daarmee hun bewegingsvrijheid, verschilt van gebied tot gebied en hangt daarnaast in belangrijke mate af van de specifieke Roma-groep waartoe men behoort.[254] De etnische Roma, met name de Servisch sprekende Cergari Roma, worden door de etnische Albanezen geassocieerd met de Serviërs. Deze groepen verblijven dan ook in enclaves, niet zelden samen met de etnische Serviërs. Hun situatie kan over het algemeen worden vergeleken met die van etnische Serviërs.[255] De Ashkali en de Egyptenaren genieten daarentegen een grotere bewegingsvrijheid dan andere groepen vanwege hun banden met de etnisch Albanese gemeenschap en het feit dat zij de Albanese taal spreken.

Voor alle Roma-groepen geldt dat zij – in verschillende mate – discriminatie ondervinden op het gebied van werkgelegenheid,[256] onderwijs[257] en medische zorg.[258] De mate van discriminatie is afhankelijk van de specifieke Roma-groep waartoe men behoort en de regio waar men verblijft.[259] Hoewel de situatie van Albanees sprekende Roma in de gebieden waar Albanezen de meerderheid vormen redelijk is, zijn niet-Albanees sprekende Roma in deze gebieden vaker het slachtoffer van discriminatie.

---

254 Ongeacht hun verschillende mate van integratie in de Servische dan wel Albanese maatschappij, worden alle Roma gezien als tweederangs burgers door zowel de etnische Serviërs als de etnische Albanezen uit Kosovo.

255 UNHCR, UNHCR Position on the Continued International Protection Needs of Individuals from Kosovo, augustus 2004.

256 Slechte situatie van Roma op de arbeidsmarkt kan ook voor een groot deel worden verklaard door het feit dat zij in vergelijking met andere etnische groepen over het algemeen slechter opgeleid en minder gekwalificeerd zijn.

257 Circa 80% van alle Roma kinderen gaat naar Albanese scholen, 8% naar Turkse scholen en 6% naar Slavische moslim scholen. Ongeveer 6% van alle Roma kinderen gaat helemaal niet naar school.

258 De toegang tot de gezondheidszorg blijft problematisch vanwege logistieke obstakels, bijvoorbeeld doordat de kampen waar de Roma verblijven vrij ver weg zijn van het dichtstbijzijnde ambulante ziekenhuis, of omdat zij niet over documenten beschikken. Sowieso bezoeken zij zelden ziekenhuizen en artsen, ook bij ernstige ziektes. Dit verschijnsel kan worden verklaard door het traditioneel relatief gesloten karakter van de Roma-gemeenschap.

259 UNHCR, UNHCR Position on the Continued International Protection Needs of Individuals from Kosovo, augustus 2004.

Hoewel in de verslagperiode diverse etnisch gemotiveerde geweldsincidenten plaatsvonden,[260] is de algemene veiligheidssituatie en de bewegingsvrijheid van de Roma, Ashkali en Egyptenaren in de periode vóór maart 2004 verbeterd in vergelijking met de vorige verslagperiode.[261] Deze vooruitgang werd in maart 2004 abrupt verstoord. Het ernstigste incident vond plaats op 18 maart 2004 in Vushtrri/Vučitrn, waarbij 251 Ashkali (bijna de gehele Ashkali gemeenschap) door een Albanese menigte uit hun huizen zijn verdreven. Uit angst voor verdere gewelddadigheden zijn zij door de KPS uit de stad geëvacueerd. Alle Ashkali huizen zijn vervolgens door de menigte leeggeroofd en in brand gestoken. Tot op heden is deze groep Ashkali niet teruggekeerd. Met uitzondering van de regio's Prizren/Prizren en Pejë/Peć, waar Roma, Ashkali en Egyptenaren geen doelwit of slachtoffer van etnisch gemotiveerd geweld zijn geweest, hebben tijdens de onlusten van maart 2004 ook in andere delen van Kosovo verschillende geweldsincidenten gericht tegen Roma plaatsgevonden.[262] Tijdens deze periode zijn circa 360 Roma op de vlucht geslagen.[263]

Na de gebeurtenissen van maart 2004 en de daarop volgende gespannen situatie is de veiligheid van alle Roma-groepen in de regio's Gjilan/Gnjilane, Prizren/Prizren en Pejë/Peć genormaliseerd en kan vergeleken worden met de situatie vóór maart 2004.[264] Dit neemt niet weg dat er nog steeds geweldsincidenten tegen de Roma-minderheid in Kosovo plaatsvinden.

Roma vormen tezamen met de etnische Serviërs de meest kwetsbare groep in Kosovo. Intimidatie en mishandeling jegens Roma vindt nog steeds incidenteel plaats. Evenals voor andere minderheden geldt dat Roma vaak geen aangifte doen van mishandeling en intimidatie om de precaire relatie die zij met de meerderheidsgemeenschap hebben opgebouwd niet op het spel te zetten. In dit geval wordt vaak een beroep gedaan op de traditionele methoden van bemiddeling

---

260 Voor een overzicht van bekende geweldsincidenten gericht tegen Roma in de periode tot en met april 2004 zie UNHCR, Update on the Kosovo Roma, Ashkaelia, Egyptian, Serb, Bosniak, Gorani and Albanian communities in a minority situation, juni 2004.

261 UNHCR, Update on the Kosovo Roma, Ashkaelia, Egyptian, Serb, Bosniak, Gorani and Albanian communities in a minority situation, juni 2004; en UNHCR, UNHCR Position on the Continued International Protection Needs of Individuals from Kosovo, augustus 2004.

262 In Lipjan/Lipljan zijn op 17 en 21 maart vier Ashkali en Roma huizen in brand gestoken. In Obiliq/Obilić werd een huis met stenen bekogeld. In Fushë Kosovë/Kosovo Polje werd één Ashkali huis en een winkel van de plaatselijke Roma, Ashkali en Egyptenaren in brand gestoken. In Prishtinë/Priština werd een groep Roma, Ashkali en Egyptenaren door een menigte met stenen bekogeld; UNHCR, Update on the Kosovo Roma, Ashkaelia, Egyptian, Serb, Bosniak and Albanian communities in a minority situation, juni 2004.

263 European Roma Rights Center, Five Years of Ethnic Cleansing of "Gypsies" from Kosovo, 10 juni 2004.

264 In Rahovec/Orahovac en Hoça e Madhe/Velika Hoča (regio Prizren/Prizren) hebben de Roma, Ashkali en Egyptenaren tijdelijk zelf hun beweging beperkt tot hun naaste omgeving uit angst voor gewelddadigheden.

en reconciliatie.[265] Ook in gevallen waar wel aangifte wordt gedaan, wordt niet altijd onderzoek ingesteld door de politie. Hierdoor is het vertrouwen van Roma in de politie doorgaans niet groot.

3.4.3 Slavische moslims

De veiligheidssituatie van Slavische moslims, met inbegrip van de gemeenschap in Mitrovicë/Kosovska Mitrovica, is stabiel. Op een aantal incidenten na, hebben in de verslagperiode geen gewelddadigheden plaatsgevonden gericht tegen de Slavische moslims,[266] ook niet tijdens de onlusten van maart 2004.[267] Sinds maart 2004 is de algemene situatie van Slavische moslims niet verslechterd.

Slavische moslims ondervinden geen problemen met betrekking tot bewegingsvrijheid. Veel Slavische moslims zijn echter nog bang om hun taal, het Servo-Kroatisch, in het openbaar te gebruiken. De toegang tot basis- en middelbaar onderwijs van Slavische moslimkinderen is toereikend. Slavische moslims nemen actief deel aan het politieke leven op zowel centraal als regionaal niveau. De minderheid is ook binnen de rechterlijke macht vertegenwoordigd.[268]

3.4.4 Gorani

---

265 Deze manier van het oplossen van (etnische) problemen is met name in gemeenten Gjakovë/Đakovica en Klinë/Klina, alsmede in regio Pejë/Peć zeer gebruikelijk.

266 Voor een overzicht van bekende geweldsincidenten gericht tegen Slavische moslims in de periode tot en met april 2004 zie UNHCR, Update on the Kosovo Roma, Ashkaelia, Egyptian, Serb, Bosniak, Gorani and Albanian communities in minority situation, juni 2004.

267 Tijdens de onlusten van maart 2004 zijn vier personen van Slavische moslim etniciteit door de politie van het noordelijke deel naar het zuidelijk deel van de stad Mitrovicë/Kosovska Mitrovica geëvacueerd. Zij zijn inmiddels teruggekeerd; UNHCR, UNHCR Update on the Kosovo Roma, Ashkaelia, Egyptian, Serb, Bosniak, Gorani and Albanian communities in minority situation, juni 2004. Volgens de Servische Veiligheids- en Inlichtingendienst (*Безбедносно Информативна Агенција)* waren Slavische moslims wel doelwit van gewelddadigheden tijdens de onlusten van maart 2004; zie Home Office, United Kingdom, Country Information & Policy Unit, Immigration & Nationality Department, Serbia and Montenegro (Kosovo) 5/2004, juli 2004 en Amnesty International, brief aan de minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie, 23 december 2004. Deze informatie wordt niet bevestigd door andere geraadpleegde bronnen.

268 UNHCR, UNHCR Update on the Kosovo Roma, Ashkaelia, Egyptian, Serb, Bosniak, Gorani and Albanian communities in minority situation, juni 2004.

De veiligheidssituatie van de Gorani is stabiel. In de gehele verslagperiode hebben geen veiligheidsincidenten plaatsgevonden gericht tegen de Gorani.[269] Bovendien zijn de Gorani geen doelwit of slachtoffer geweest van gewelddadigheden tijdens de gebeurtenissen van maart 2004.[270] Enkele Gorani gezinnen hebben in maart 2004 uit voorzorg hun huizen in Fushë Kosovë/Kosovo Polje verlaten. Zij zijn inmiddels teruggekeerd.[271]

Binnen het door de Gorani bewoonde gebied, de zogenaamde *Gora*,[272] genieten zij een onbeperkte bewegingsvrijheid. Echter, de *Gora* is van oudsher een achtergesteld deel van Kosovo. Voor gespecialiseerde medische hulp en middelbaar of hoger onderwijs zijn de Gorani aangewezen op de voorzieningen buiten de *Gora*.[273]

3.4.5 Turken

De veiligheidssituatie van de etnisch Turkse minderheid in Kosovo is stabiel. In de gehele verslagperiode hebben zich geen veiligheidsincidenten voorgedaan gericht tegen deze minderheid.

---

269 De laatste bekende incidenten dateren uit mei 2003, waarbij het huis van een bekende Gorani in het noordelijke deel van de stad Mitrovicë/Kosovska Mitrovica met stenen werd bekogeld. In diezelfde maand werd een bus met Gorani passagiers met stenen bekogeld. Volgens de UNHCR is er nog steeds sprake van intimidatie en pesterijen gericht tegen de Gorani. Vanwege de verwantschap van de Gorani taal aan het Servo-Kroatisch durven zij bovendien hun taal niet in het openbaar te gebruiken, zie UNHCR, UNHCR Position on the Continued International Protection Needs of Individuals from Kosovo, augustus 2004.

270 Volgens de Servische Veiligheids- en Inlichtingendienst (*Безбедносно Информативна Агенција)* waren Gorani wel doelwit van gewelddadigheden tijdens de onlusten van maart 2004; zie Home Office, United Kingdom, Country Information & Policy Unit, Immigration & Nationality Department, Serbia and Montenegro (Kosovo) 5/2004, juli 2004 en Amnesty International, brief aan de minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie, 23 december 2004. Deze informatie wordt niet bevestigd door andere geraadpleegde bronnen.

271 UNHCR, Update on the Kosovo, Roma, Ashkali, Egyptian, Serb, Bosniak, Gorani and Albanian communities in minority situations, juni 2004.

272 *Gora* (gemeente Dragash/Dragaš) is gelegen in het meest zuidelijke deel van Kosovo.

273 UNHCR, Update on the Kosovo, Roma, Ashkali, Egyptian, Serb, Bosniak, Gorani and Albanian communities in minority situations, juni 2004. Aangezien de taal die de Gorani spreken zeer op het Servo-Kroatisch lijkt, zouden zij door de etnische Albanezen voor Serviërs kunnen worden aangezien. In de praktijk maken zij daarom vaak gebruik van de voorzieningen (gezondheidszorg en onderwijs) in Servië. Voor zover bekend, ondervinden de Gorani in de praktijk geen beperkingen in de toegang tot gespecialiseerde hulp en middelbaar of hoger onderwijs buiten de Gora.

De Turkse minderheid wordt door sommigen als de best geïntegreerde etnische minderheid in Kosovo beschouwd.[274] De Turken zijn politiek goed georganiseerd en worden op zowel centraal als lokaal niveau vertegenwoordigd door de Kosovaarse Turkse Democratische Partij (*Kosovo Demokratik Türk Partisi*) en/of de Turkse Volkspartij Kosovo (*Türk Halk Partisi ë Kosovës*). De Turkse minderheid heeft toegang tot zowel basis- als middelbaar onderwijs in de eigen moedertaal.[275] Eind 2000 is met UNMIK officieel overeengekomen dat in gemeenten waar de Turkse minderheid een groot deel van de lokale bevolking uitmaakt, het Turks in officiële documenten en procedures gebruikt mag worden.[276]

3.4.6 Kroaten

De veiligheidssituatie van de nog in Kosovo wonende etnische Kroaten is stabiel. In de gehele verslagperiode hebben zich geen veiligheidsincidenten voorgedaan gericht tegen de Kroatische minderheid. Wel bestaat onder de Kroatische minderheid bezorgdheid over de toekomstperspectieven in Kosovo.[277] Hun bewegingsvrijheid, en de daarmee gepaard gaande toegang tot voorzieningen (gezondheidszorg, onderwijs, werkgelegenheid) buiten de directe leefomgeving kan worden vergeleken met de situatie van andere minderheden. Dit heeft met name te maken met het feit dat zij, vanwege de taal die zij gebruiken, aangezien kunnen worden voor Serviërs.[278]

3.4.7 Albanezen

---

274 Home Office, United Kingdom, Country Information & Policy Unit, Immigration & Nationality Department, Serbia and Montenegro (including Kosovo) Country Report, oktober 2004; Amnesty International, "Prisoners in our homes": Amnesty International's concerns for the human rights of minorities in Kosovo/Kosova, 29 april 2003.

275 Home Office, United Kingdom, Country Information & Policy Unit, Immigration & Nationality Department, Serbia and Montenegro (including Kosovo) Country Report, oktober 2004.

276 De meeste etnische Turken wonen in de gemeente Prizren/Prizren.

277 De (overgebleven) Kroatische gemeenschap in Kosovo is heel klein. Kroatische gemeenschap is met name bezorgd over de mogelijkheden van sociale, culturele en economische ontwikkeling.

278 Home Office, United Kingdom, Country Information & Policy Unit, Immigration & Nationality Department, Serbia and Montenegro (including Kosovo) Country Report, oktober 2004.

Etnische Albanezen vormen een etnische minderheid in de gemeenten in het noorden van Kosovo[279] en de gemeente Shtërpcë/Štrpce in het zuiden van Kosovo.

Voorafgaand aan de onlusten in maart 2004 zijn in het noorden van Kosovo enkele gewelddadigheden tegen de etnisch Albanese minderheid gesignaleerd.[280] Deze incidenten beperkten zich tot de stad Mitrovicë/Kosovska Mitrovica.[281] In de gemeente Shtërpcë/Štrpce hebben zich daarentegen geen veiligheidsincidenten voorgedaan gericht tegen de Albanese minderheid. Tijdens de onlusten van maart 2004 zijn meerdere Albanese families (circa 90 personen) gevlucht uit het noordelijke deel van de stad Mitrovicë/Kosovska Mitrovica als gevolg van bedreigingen en geweldpleging door de Servische meerderheid. Ook in de gemeente Shtërpcë/Štrpce zijn enkele Albanese families uit voorzorg gevlucht. Sinds maart 2004 zijn geen veiligheidsincidenten gesignaleerd gericht tegen de Albanese minderheid. De meeste Albanese families die in maart 2004 op de vlucht zijn geslagen, zijn inmiddels teruggekeerd naar hun huizen.[282]

Hoewel binnen de etnisch Albanese enclaves in basisbehoeften als voedsel en huisvesting wordt voorzien, zijn deze voorzieningen minimaal. In de kleine enclaves is de toegang tot medische zorg[283] en werkgelegenheid zeer beperkt. Etnische Albanezen in het noorden van Kosovo zijn daarom aangewezen op de voorzieningen in het zuidelijke (Albanese) deel van de stad Mitrovicë/Kosovska Mitrovica. Echter, de toegang tot deze voorzieningen is sterk afhankelijk van de mate van bewegingsvrijheid binnen de Servische gebieden. In mei 2004 is de busverbinding tussen Albanese dorpen in het noorden van Kosovo en Mitrovicë/Kosovska Mitrovica hervat.[284] KFOR heeft bovendien patrouilles langs de weg naar het zuidelijke deel van Mitrovicë/Kosovska Mitrovica geïntensiveerd.[285]

---

279 Gebieden ten noorden van de rivier Ibar: gemeente Leposaviq/Leposavić, Zveçan/Zvečan, Zubin Potok/Zubin Potok alsmede een deel van de gemeente Mitrovicë/Kosovska Mitrovica. Het betreft met name drie mono-etnische Albanese dorpen (Cerajë/Ceranja, Koshtovë/Košutovo en Bistricë e Shalës/Saljska Bistrica) in de gemeente Leposaviq/Leposavić.

280 Op 20 augustus 2003 werd in het noordelijke deel van de stad Mitrovicë/Kosovka Mitrovica een Albanese man door een groep Serviërs mishandeld. In december 2003 werden enkele Albanezen en Albanese huizen met stenen bekogeld.

281 Voorafgaand aan de onlusten van maart zijn geen incidenten gesignaleerd in de mono-etnische Albanese enclaves.

282 UNHCR, Update on the Kosovo Roma, Ashkali, Egyptian, Serb, Bosniak, Gorani and Albanian communities in minority situation, juni 2004.

283 Daar het drie kleine dorpen betreft, bestaan er geen medische voorzieningen.

284 Koshtovë/Košutovo (gemeente Mitrovicë/Kosovska Mitrovica), Bistricë e Shalës/Salska Bistrica en Cerajë/Ceranja (gemeente Liposaviq/Liposavić).

285 UNHCR, Update on the Kosovo Roma, Ashkali, Egyptian, Serb, Bosniak, Gorani and Albanian communities in minority situation, juni 2004.

Een relatief kleine groep van Kosovaarse Albanezen – met name personen afkomstig uit Mitrovicë/Kosovska Mitrovica en de omgeving – kan als binnenlands ontheemde worden beschouwd. Deze groep verblijft nu elders in Kosovo.[286] Hun veiligheidssituatie kan worden vergeleken met die van de Albanese meerderheid in de overige delen van Kosovo.

3.4.8 Vrouwen

Vrouwen beschikken over dezelfde rechten als mannen en discriminatie of onderscheid op grond van geslacht is wettelijk verboden.[287] De maatschappelijke positie van vrouwen wordt verder bevorderd door de *Gender Equality Law*.[288] De wet voorziet in de oprichting van een *Office for Gender Equality*, dat de samenwerking tussen de overheden en de overheidsorganen coördineert, en een *Gender Equality Attorney*, die toezicht houdt op de naleving van deze wet.[289] Binnen de UNMIK-structuren wordt de coördinatie van onderwerpen op het gebied van de maatschappelijke positie van vrouwen momenteel geleid door *UNMIK's Office on Gender Affairs*, aan de hand van het *Kosovo Action Plan for the Advancement of Women 2003-2007*. Het plan noemt vier prioriteiten die betrekking hebben op een verbetering van de positie van de vrouw, namelijk:

- onderwijs, wetenschap en cultuur;
- gezondheidszorg;
- geweld tegen vrouwen;
- vrouwenrechten en –wetgeving.

---

286 UNCHR, Update on the Kosovo Roma, Ashkali, Egyptian, Serb, Bosniak, Gorani and Albanian communities in minority situation, juni 2004.

287 UNMIK-verordening 1999/24 van 12 december 1999 en UNMIK-verordening 2000/59 van 27 oktober 2004 verbieden discriminatie op grond van geslacht. Het *Framework* noemt expliciet het Verdrag inzake de uitbanning van alle vormen van discriminatie van vrouwen van 17 december 1979. Daarnaast verbiedt de Antidiscriminatiewet (Kosovo Assembly Law No. 2004/3, in werking getreden op 20 augustus 2004 op grond van de UNMIK-verordening 2004/32 van 20 augustus 2004) discriminatie of onderscheid op grond van, onder andere, geslacht.

288 Kosovo Assembly Law No. 2004/2 (*On Gender Equality in Kosovo*), in werking getreden op 7 juni 2004 op grond van de UNMIK-verordening 2004/18 van 7 juni 2004.

289 Zowel de *Office for Gender Equality* als de *Gender Equality Attorney* is nog niet operationeel.

Getracht wordt op deze gebieden de rol van de vrouwen te versterken en deelname van vrouwen aan het maatschappelijk leven te vergroten.[290]

Op lokaal niveau heeft elke gemeente in Kosovo een *Municipal Gender Officer*.[291] Hun activiteiten zijn tot op heden weinig effectief gebleken.[292]

In de praktijk is de positie van vrouwen in de Kosovaarse samenleving ondergeschikt aan die van de man. De traditionele, patriarchale ordening van de Kosovaarse maatschappij is over het algemeen terug te vinden binnen alle bevolkingsgroepen. Tussen de etnische groepen kan wel enig onderscheid worden gemaakt. De positie van de vrouw binnen de etnisch Albanese gemeenschap wordt van oudsher bepaald door de voorschriften van de *kanun*.[293] Volgens de *kanun* is de vrouw ondergeschikt aan de man en dient zij hem ook te gehoorzamen. Afhankelijk van de situatie, is de vrouw gehoorzaamheid verschuldigd aan haar vader, oudste broer of de echtgenoot. De man heeft het recht de vrouw te corrigeren, desnoods met geweld.[294] Huiselijk geweld wordt door velen, ook door vrouwen, als een natuurlijk verschijnsel beschouwd.

Traditioneel speelt de vrouw binnen de Servische sociale structuren een belangrijke rol in de maatschappij, die in feite gelijk is aan die van de man. Over het algemeen zijn de Servische vrouwen ook meer geëmancipeerd. Zo wordt bijvoorbeeld huiselijk geweld niet als een min of meer normaal verschijnsel beschouwd.

Binnen de Roma gemeenschap is de positie van de vrouw over het algemeen het meest penibel te noemen. De vrouw wordt daar in feite als bezit van de man – vader of echtgenoot – gezien. Huiselijk geweld komt in deze gemeenschap vaak voor. Binnen de Albanese- en de Roma-gemeenschap vormt de familie traditioneel

---

290 Volgens SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/2005/88, 14 februari 2005, worden in de praktijk nauwelijks maatregelen genomen om de maatschappelijke positie van vrouwen te verbeteren.

291 Deze functie werd stapsgewijs in alle gemeenten in 2003 opgericht.

292 SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/2004/613, 30 juli 2004.

293 De *"Kanuni i Leke Dukagjinit"* is een oude Albanese wetgeving die elke Albanese Kosovaar kent. Hoewel het algemeen bekend is dat de *kanun* geen officiële wetgeving meer is, worden bepaalde delen van de *kanun* nog steeds – vooral op het platteland – als deel van de Albanese cultuur beschouwd en ook nageleefd. Voor een uitvoerige discussie over de invloed van traditie op de huidige situatie van vrouwen in Kosovo zie Schweizerische Flüchtlingshilfe, Kosovo, Bedeutung der Tradition im heutige Kosovo, 24 november 2004 en Schweizerische Flüchtlingshilfe, Sorgerechtsregelund und Rückkehrperspektive für eine alleinerziehende Frau aus Kosovo, 15 augustus 2004.

294 Zie bijvoorbeeld Schweizerische Flüchtlingshilfe, Kosovo, Bedeutung der Tradition im heutigen Kosovo, 24 november 2004.

een gesloten eenheid. Huiselijk geweld tegen vrouwen wordt daarom gezien als een familiezaak en vaak niet gerapporteerd aan de autoriteiten.[295]

Het verschil tussen grote steden en het platteland is nog steeds merkbaar. In de steden zijn de vrouwen van alle etnische groepen in het algemeen meer geëmancipeerd vanwege betere toegang tot faciliteiten, opleiding, banen en geringere acceptatie van onderdrukking van en geweld tegen vrouwen.

Ook op het gebied van traditioneel familierecht is de positie van vrouwen achtergesteld in vergelijking met die van mannen. De zeggenschap van vrouwen over hun eigendommen en kinderen is in de praktijk gering. Hoewel het geschreven erfrecht bepaalt dat bij de dood van de man de vrouw de gezamenlijke eigendommen erft, is de praktijk – met name op het platteland – vaak anders en komen de kinderen alsmede de eigendommen aan de familie van de overleden echtgenoot toe. [296]

Terwijl het werkloosheidspercentage onder mannen tussen 38% en 41% ligt, is dit voor het vrouwelijke deel van de bevolking aanzienlijk hoger, namelijk tussen 58% en 78%.[297] Op het platteland is het werkloosheidspercentage onder vrouwen nog hoger.[298] In de grote steden heeft de aanwezigheid van UNMIK en vele NGO's vrouwen toegang gegeven tot daarvoor voor hen niet beschikbare of toegankelijke banen, waardoor de zelfredzaamheid van deze – zij het beperkte – groep vrouwen verbeterd is.[299] Teneinde de positie van vrouwen in de Kosovaarse maatschappij te verbeteren, worden er door diverse lokale en internationale NGO's allerlei initiatieven opgezet.[300]

---

295 Zie bijvoorbeeld Schweizerische Flüchtlingshilfe, Kosovo, Bedeutung der Tradition im heutigen Kosovo, 24 november 2004.

296 United States Department of State, Serbia and Montenegro, Country Reports on Human Rights Practices, 2003, 25 februari 2004 en Serbia and Montenegro, Country Reports on Human Rights Practices – 2004, 28 februari 2005.

297 Deze cijfers worden genoemd door respectievelijk: UNDP, Kosovo Human Development Report 2004 en Statistical Office of Kosovo, Kosovo Demographic and Health Survey 2003, Preliminary Results.

298 69% in de steden en 75% op het platteland, UNDP, Kosovo Human Development Report 2004. UNDP meldt dat werkloze vrouwen niet meer actief een baan zoeken op het moment dat zij in het huwelijk treden.

299 Veel lokale NGO's worden door vrouwen geleid.

300 Zo is bijvoorbeeld de *'Women for Women International'* bezig met het opzetten van kleine werkgelegenheidsprojecten alsmede trainingen en cursussen (taal- en alfabetiserings-projecten) voor vrouwen van alle etnische groepen in Kosovo. Vergelijkbare activiteiten worden ook ontplooid door het door UNHCR begeleide *'Kosovo Women's Initiative'*.

Volgens het *United States Department of State* is het aantal meldingen van huiselijk geweld in 2003 aanzienlijk gestegen in vergelijking met 2002.[301] Deze trend heeft zich in 2004 niet voortgezet. Het aantal meldingen is in dit jaar vergelijkbaar met 2003.[302] De beschikbare statistieken met betrekking tot huiselijk geweld zijn echter onbetrouwbaar, omdat het overgrote deel van alle gevallen niet wordt gemeld, of indien gemeld, niet als zodanig wordt geregistreerd. Er bestaan bovendien geen statistieken met betrekking tot de registratie of bestrijding van huiselijk geweld binnen de parallelle structuren.

In mei 2003 is een UNMIK-verordening aangenomen die de rechtbanken meer bevoegdheden geeft voor het uitvaardigen van beschermende maatregelen (*protective orders*) en noodmaatregelen (*emergency protective orders*) in geval van huiselijk geweld.[303]

Op verkrachting rust in Kosovo een groot maatschappelijk taboe, waardoor veel gevallen van verkrachting niet worden gerapporteerd. Onder het oude Wetboek van Strafrecht was verkrachting binnen het huwelijk niet strafbaar.[304] Deze situatie is veranderd met de inwerkingtreding van het nieuwe Wetboek van Strafrecht.[305]

Opvangmogelijkheden voor vrouwen die zich willen onttrekken aan huiselijk geweld zijn nagenoeg niet aanwezig. Voorzover bekend bestaan er momenteel vijf opvanghuizen voor gevluchte en mishandelde vrouwen in heel Kosovo, één in elke regio. Alle opvanghuizen worden geleid door lokale dan wel internationale NGO's.[306] Het is niet bekend of hun capaciteit toereikend is. [307] Gevluchte vrouwen kunnen bovendien geen aanspraak maken op financiële ondersteuning of bijstand.[308] Er bestaat geen SOS-lijn voor mishandelde vrouwen.

---

301 United States Department of State, Serbia and Montenegro, Country Reports on Human Rights Practices, 2003, 25 februari 2004.

302 In 2003 werden in het hele jaar 1251 gevallen van huiselijk geweld officieel geregistreerd. In de maanden januari tot en met oktober 2004 zijn 993 gevallen geregistreerd.

303 UNMIK-verordening 2003/12 (*On Protection against Domestic Violence*) van 9 mei 2003.

304 United States Department of State, Serbia and Montenegro, Country Reports on Human Rights Practices, 2003, 25 februari 2004.

305 Zie artikel 198 van het nieuwe Wetboek van Strafrecht (UNMIK-verordening 2003/25 van 6 juli 2003).

306 Er bestaan momenteel circa 15 organisatie voor vrouwen in nood.

307 Volgens United States Department of State, Serbia and Montenegro, Country Reports on Human Rights Practices, 2003, 25 februari 2004 en Serbia and Montenegro, Coutnry Reports on Human Rights Practices – 2004, 28 februari 2005, zijn er momenteel slechts vier opvanghuizen in heel Kosovo.

308 Zie paragraaf 2.4 onder 'sociale zekerheid'. Aanspraak op en hoogte van de uitkering wordt in Kosovo vastgesteld per familie. Aangezien gevluchte vrouwen in de meeste gevallen niet officieel gescheiden zijn, kunnen zij ook niet apart aanspraak maken op steun.

Voor de situatie van vrouwen in het kader van mensensmokkel en mensenhandel in Kosovo zie paragraaf 3.3.10.

3.4.9 Gemengd gehuwden en personen van gemengde etniciteit

Etnisch gemengde huwelijken komen in Kosovo nauwelijks voor. Voorafgaand aan de Servische grondwetswijziging in 1990 werd het percentage etnisch gemengd gehuwden in Kosovo geschat op maximaal 5 procent. Vanwege de strikte scheiding tussen de etnisch Servische en de etnisch Albanese maatschappij zijn etnisch gemengde huwelijken sindsdien nog zeldzamer. Sinds de crisis in 1998 en 1999 en de gebeurtenissen van maart 2004 is een etnisch gemengd huwelijk tussen een Albanees / Albanese en een Serviër / Servische dan ook bijna ondenkbaar.

Voor alle gemengd gehuwden geldt dat zij te maken kunnen krijgen met discriminatie die ten algemene geldt voor minderheidsgroepen waartoe de afzonderlijke personen behoren. Opvang in mono-etnische gebieden is bij gemengd gehuwden en personen van gemengde etniciteit problematisch.[309] Hoewel het slechts een kleine groep betreft, is hun situatie in Kosovo nog steeds precair.

3.4.10 Homoseksuelen en transseksuelen

Seksuele handelingen tussen mannen – doch niet tussen vrouwen – waren in Kosovo tot 1994 verboden en strafbaar.[310] In de praktijk vonden, voor zover bekend, geen veroordelingen plaats op deze grond.

---

309 Home Office, United Kingdom, Country Information & Policy Unit, Immigration & Nationality Directorate, Serbia and Montenegro (including Kosovo) Country Report 2004, oktober 2004. Zie ook UNHCR, UNHCR Position on the Continued International Protection Needs of Individuals in Kosovo, augustus 2004, waarin UNHCR zijn eerder genomen standpunt herhaalt (UNHCR, UNHCR Position on the Continued International Protection Needs of Individuals in Kosovo, april 2002 en januari 2003).

310 Homoseksuele handelingen waren eerst verboden en strafbaar op grond van het Wetboek van Strafrecht van SFRJ van 1959. Dit werd ook gehandhaafd in het Wetboek van Strafrecht van Kosovo van 1977 (artikel 81.2). Na de afschaffing van de bijzondere status van Kosovo in 1989 werd het Servische Wetboek van Strafrecht van toepassing verklaard, welk in artikel 110.3 geslachtsgemeenschap tussen mannen strafbaar stelde. Dit artikel werd in 1994 voor heel Servië, inclusief Kosovo, buiten werking gesteld. Zie http://www.ilga.info [laatst geraadpleegd op 16 november 2004] en ILGA, Euro-Letter, september 1996. Strafbaarstelling van homoseksuele handelingen in het Kosovaarse Wetboek van Strafrecht van 1977, dat op grond van de UNMIK-verordening 1999/24 in ere werd hersteld, werd gezien als discriminatoir en daarom, op grond van dezelfde verordening, niet toegepast.

Het nieuwe Wetboek van Strafrecht,[311] bevat geen bepalingen over homoseksualiteit of homoseksuele handelingen. Hieruit kan worden geconcludeerd dat homoseksualiteit en homoseksuele handelingen tussen zowel mannen als vrouwen, niet strafbaar zijn. Overigens zijn alle vormen van discriminatie wegens seksuele geaardheid verboden door de Antidiscriminatiewet.[312]

Homoseksualiteit of uitingen van homoseksueel gedrag zijn in Kosovo geenszins algemeen aanvaard. Gezien het grote culturele taboe bewegen homoseksuele mannen en vrouwen zich voornamelijk in een "onzichtbaar circuit". De sociale druk op homoseksuele mannen en vrouwen om te trouwen en een gezin te stichten is zeer hoog. Homoseksualiteit wordt vaak gezien als een ziekte of afwijking. Dit beeld wordt in de media regelmatig bevestigd.[313] Daarnaast worden de rechten van homoseksuelen niet algemeen beschouwd als mensenrechten.[314]

Er bestaat slechts één – in mei 2002 opgericht – organisatie voor homoseksuelen in Kosovo: *Elysium en Sappho*.[315] De organisatie beperkt zich vooralsnog tot maatschappelijk aanvaardbare activiteiten zoals voorlichting omtrent de gevaren van HIV/AIDS. Kosovo kent geen bars, disco's of andere gelegenheden waar homoseksuelen elkaar in het openbaar zouden kunnen ontmoeten.[316]

---

311 UNMIK-verordening 2003/25 van 6 juli 2003.

312 Kosovo Assembly Law No. 2004/3 van 30 juli 2003, in werking getreden op 20 augustus 2004 op grond van de UNMIK-verordening 2004/32 van 20 augustus 2004. Daarnaast is discriminatie wegens seksuele geaardheid expliciet verboden door de UNMIK-verordening 2001/27 van 8 oktober 2001 (basisbeginselen van arbeidsrecht in de private sector) en UNMIK-verordening 2001/36 van 22 december 2001 (basisbeginselen van arbeidsrecht in de publieke sector). Discriminatie op grond van seksuele geaardheid wordt niet expliciet genoemd in andere wetten. Dit is naar alle waarschijnlijkheid te wijten aan omissie van de wetgever. Volgens United States Department of State, Serbia and Montenegro, Reports on Human Rights Practices – 2004, 28 februari 2005, was in 2004 sprake van discriminatie van homoseksuelen op het werk.

313 IWPR, Gay Kosovars Flirt with Danger, Balkan Crisis Report No 433, 30 mei 2003. In de zomer van 2004 verscheen in de krant *'Kosovaria'* een artikel waarin beweerd werd dat homoseksualiteit een ziekelijke afwijking was. Zie ook United States Department of State, Serbia and Montenegro, Country Reports on Human Rights Practices – 2004, 28 februari 2005.

314 Zo heeft bijvoorbeeld de *Council for the Defence of Human Rights and Freedoms*, een vooraanstaande mensenrechtenorganisatie in Kosovo, een verzoek om samenwerking van *Elysium en Sappho* geweigerd op grond van het argument dat homoseksualiteit een ziekte is en de rechten van homoseksuelen geen mensenrechten zijn.

315 Zie http://www.gaykosova.org [laatst geraadpleegd op 16 november 2004]. Naar alle waarschijnlijkheid zal in 2005 een tweede organisatie, onder de naam *Centre for Social Emancipation* worden opgericht.

316 In Kosovo bestaan wel verschillende ontmoetingsplekken (zogenaamde *cruising areas*) die bekend zijn onder de ingewijden.

Hoewel er geen officieel geregistreerde gevallen zijn van geweld jegens homoseksuelen, is dit naar alle waarschijnlijkheid te wijten aan het feit dat de slachtoffers hiervan geen aangifte doen bij de politie.[317]

Hoewel transseksualiteit en uiting van transseksueel gedrag nooit verboden of strafbaar zijn geweest in Kosovo, is transseksualiteit geenszins een algemeen aanvaard fenomeen. Gezien het culturele taboe dat op transseksualiteit rust, bewegen transseksuelen zich voornamelijk in een "onzichtbaar circuit". Momenteel bestaan in Kosovo geen organisaties die de belangen van transseksuelen behartigen. Geslachtsveranderende operaties worden in Kosovo niet uitgevoerd.

4 Migratie

4.1 Migratiestromen en motieven

Het overgrote deel van de Kosovaarse minderheden die gedurende de Kosovo-crisis van 1998-1999 of in de jaren daarna uit Kosovo zijn vertrokken, is nog niet teruggekeerd. Belangrijkste redenen hiervoor zijn het gebrek aan veiligheid en de beperkte bewegingsvrijheid. Bovendien spelen de slechte sociaal-economische omstandigheden, met name de zeer hoge werkloosheid, hierbij een rol. De aanhoudende emigratie van etnisch Albanese Kosovaren is het gevolg van de slechte sociaal-economische omstandigheden. Bij de emigratie van Roma speelt daarnaast ook de maatschappelijke discriminatie een rol. Met uitzondering van etnische minderheden uit Kosovo, speelt veiligheid steeds minder een rol bij emigratie. De grootste groep gevluchte Kosovaren (circa 230.000 personen) bevindt zich als binnenlands ontheemde in Servië en in Montenegro.[318]

In november 2001 werd tussen UNMIK en Belgrado een *Common Document* overeengekomen, met onder andere afspraken over de terugkeer naar Kosovo. Dit

---

317 Bij *Elysium & Sappho* en de ILGA zijn diverse gevallen van geweld en mishandeling gericht tegen homoseksuelen bekend. In geen der gevallen werd aangifte gedaan bij de politie.

318 Er bestaan geen precieze cijfers met betrekking tot het aantal binnenlands ontheemde Kosovaren in Servië en Montenegro. Volgens UNHCR zijn in tot oktober 2003 circa 8.400 mensen (van 230.000) teruggekeerd naar Kosovo; UNHCR, UNHCR condemns violence against Serb returnee in Kosovo, oktober 2003. UNHCR gaat uit van ruim 220.000 binnenlands ontheemden uit Kosovo in Servië en Montenegro; UNHCR, Zur Situation von binnenvertriebenen Minderheiten (Roma, Ashkali und Ägypter) aus dem Kosovo in Serbien und Montenegro, september 2004. Volgens Human Rights Watch zijn tot januari 2004 circa 10.000 mensen (van 230.000) teruggekeerd; Human Rights Watch, Legacy of War: Minority Returns in the Balkan, januari 2004.

document wordt door de Servische autoriteiten nog steeds beschouwd als uitgangspunt voor beleid inzake Kosovo.
Teneinde de terugkeer van de Servische minderheid naar Kosovo te bevorderen heeft het *Joint Committee on Return* in 2001 het zogenaamde *Framework for Return of Kosovo Serbs* opgesteld. Dit document zet de uitgangspunten uiteen die noodzakelijk zijn voor de terugkeer van etnische Serviërs en is gebaseerd op de volgende beginselen: recht op terugkeer, vrijwilligheid, terugkeer naar vroegere woon- of geboorteplaats, duurzaamheid van terugkeer. Op grond van het *Framework for Return of Kosovo Serbs* wordt in elke regio van Kosovo een aantal potentiële terugkeerlocaties geïdentificeerd. De daadwerkelijke implementatie verloopt niet voortvarend, mede als gevolg van de onlusten die in maart 2004 plaatsvonden. UNMIK's *Office of Returns and Communities* coördineert en ziet toe op terugkeer van vluchtelingen en ontheemden naar Kosovo.

Daarnaast zijn meerdere internationale organisaties bezig met het faciliteren van terugkeer naar Kosovo.

4.2 Opvang van binnenlands ontheemden

Volgens schattingen van UNHCR bevonden zich begin 2004 circa 22.000 binnenlands ontheemden in Kosovo.[319] Daarnaast zijn tijdens de onlusten van maart 2004 circa 4.100 personen op de vlucht geslagen. Hiervan zijn inmiddels meer dan 2.000 personen naar huis teruggekeerd.[320]

Naast de binnenlands ontheemden die oorspronkelijk uit Kosovo afkomstig zijn, verblijft in Kosovo een groep van etnische Albanezen die tussen 1999 en 2001 uit Servië (Presevo vallei) naar Kosovo zijn gevlucht. Zij worden voornamelijk opgevangen door vrienden en familie. In mei 2001 is een akkoord tot stand gekomen tussen UNMIK en de FRJ/Servische autoriteiten en is een speciaal plan opgesteld (het zogenaamde 'Covic plan') om de positie van de etnisch Albanese bevolking in de Presevo vallei te verbeteren. Sindsdien is de situatie in het gebied

---

319 Global IDP Project, Norwegian Refugee Council, Profile of Internal Displacement: Serbia and Montenegro, maart 2004. UNHCR gaat uit van circa 22.000 binnenlands ontheemden in Kosovo begin 2005; zie UNHCR, UNHCR Global Appeal 2005. Voor de positie van binnenlands ontheemden uit specifieke etnische groepen wordt verwezen naar paragraaf 3.4.

320 United States Department of State, Serbia and Montenegro, Country Reports on Human Rights Practices – 2004, 28 februari 2005; Amnesty International, Kosovo/Kosova (Serbia and Montenegro): The March Violence – One year on, 17 maart 2005. Volgens OVSE, Trapped in Displacement, Internationally Displaced People in the OSCE Area, november 2004, zijn slechts circa 800 teruggekeerd.

redelijk stabiel gebleven. Desalniettemin verblijven nog circa 5.000 van deze etnische Albanezen in Kosovo.[321]

4.3 Minderjarigen

Meerderjarig zijn in Kosovo personen die de 18-jarige leeftijd hebben bereikt.[322] Onderscheid tussen buitenechtelijke kinderen en kinderen geboren binnen een huwelijk is niet toegestaan in Kosovo.[323] Leerplichtig zijn in Kosovo alle kinderen in de leeftijd tussen 6 en 15 jaar. Iedereen die jonger is dan 18 jaar, heeft recht op onderwijs.[324]

In de verslagperiode zijn twee nieuwe regelingen in werking getreden die van invloed zijn op de rechtspositie van minderjarigen in Kosovo: een nieuw Wetboek van Jeugdstrafrecht[325] en een verordening inzake internationale ontvoering van kinderen.[326] Volgens het nieuwe Wetboek van Jeugdstrafrecht kunnen personen die de leeftijd van 14 jaar nog niet hebben bereikt, niet strafrechtelijk worden vervolgd.[327] Het wetboek is van toepassing op daders van 14 tot 18 jaar.[328] In uitzonderlijke gevallen kunnen ook daders in de leeftijd 18 tot 21 jaar volgens

---

321 Global IDP Project, Norwegian Refugee Council, Profile of Internal Displacement: Serbia and Montenegro, maart 2004; U.S. Committee for Refugees, World Refugee Survey 2004 – Serbia and Montenegro, mei 2004. Deze schattingen dateren van begin 2004.

322 Artikel 15 van de *Law of Marriage and Family Relations*, Staatsblad van de Socialistische Autonome Provincie Kosovo No. 10, 28 maart 1984. Voor personen in de leeftijd tussen 16 en 18 jaar geldt een beperkte vorm van handelingsbekwaamheid, die vergelijkbaar is met de situatie in Nederland.

323 Artikel 7 van de *Law of Marriage and Family Relations* vermeldt dat buitenechtelijke kinderen en kinderen geboren binnen het huwelijk dezelfde rechten en plichten hebben jegens hun ouders en andere familieleden. Discriminatie of onderscheid op grond van, onder andere, geboorte is bovendien verboden op grond van de Antidiscriminatiewet (UNMIK-verordening 2004/32 van 20 augustus 2004).

324 Kosovo Assembly Law No. 2002/22 (*Law on Primary and Secondary Education in Kosovo*) van 26 september 2002, in werking getreden op 31 oktober 2002 op grond van de UNMIK-verordening 2002/19 van 31 oktober 2002. Zie tevens United States Department of State, Serbia and Montenegro, Country Reports on Human Rights Practices – 2004, 28 februari 2005.

325 UNMIK-verordening 2004/8 (*On the Juvenile Justice Code of Kosovo*) van 20 april 2004, in werking getreden op 20 april 2004.

326 UNMIK-verordening 2004/29 (*On the Protection against International Child Abduction*) van 5 augustus 2004, in werking getreden op 20 augustus 2004. Deze verordening is gebaseerd op de bepalingen van het Verdrag betreffende de burgerrechtelijke aspecten van internationale ontvoering van kinderen.

327 Zie artikel 3(1) juncto artikel 2(2) van het Wetboek van Jeugdstrafrecht alsmede artikel 11(2) van het Wetboek van Strafrecht.

328 Artikel 3(1) juncto artikel 2(2) van het Wetboek van Jeugdstrafrecht.

jeugdstrafrecht worden berecht.[329] Het wetboek instrueert dat gevangenisstraffen in geval van jeugdige daders alleen bij uitzondering mogen worden toegepast. Voorkeur dient te worden gegeven aan heropvoeding, resocialisatie alsmede taak- en leerstraffen.[330]

Jongeren van 16 en 17 jaar worden in sociaal-cultureel opzicht geenszins als zelfstandig beschouwd; alleenwonende jongeren jonger dan 18 jaar vormen een uitzondering. Zij nemen over het algemeen niet zelfstandig deel aan het arbeidsproces. Uitzondering hierop zijn de straatverkopers (sigaretten en telefoonkaarten) alsmede kinderen die meehelpen in een familiezaak (winkels, boerenbedrijven, restaurants). Over het algemeen geldt dat jongeren bij hun ouders wonen tot het moment dat zij gaan trouwen. Dit gegeven is zonder onderscheid van toepassing op etnische Albanezen en op minderheden, op jongens en meisjes, zowel op het platteland als in de stad. Ook de sociaal-economische situatie van jongeren maakt hierin geen verschil.

Minderjarigen die niet langer opvang hebben bij hun ouders zullen over het algemeen opgevangen worden door familie. (Staats)tehuizen voor permanente opvang van minderjarigen zijn in Kosovo niet aanwezig. Wel leiden twee internationale organisaties (Oostenrijkse *SOS Kinderdörfer* en Britse *Hope and Homes for Children*) momenteel zeven kleine familiehuizen waar tien kinderen per huis – zowel meisjes als jongens – kunnen worden opgevangen. Deze huizen zijn bedoeld voor de tijdelijke opvang van verlaten kinderen of weeskinderen. Zes van de zeven genoemde familiehuizen zijn bestemd voor kinderen tussen de 0 en 3 jaar. De *Hope and Homes for Children* heeft ook één familiehuis voor kinderen in de leeftijd 3 tot 17 jaar.[331] Daarnaast leidt *SOS Kinderdörfer* één kleuterschool.[332] De gemiddelde verblijfsduur van de kinderen in een familiehuis is zes maanden. Gedurende deze periode wordt gezocht naar een pleeggezin of een adoptiefamilie in Kosovo. Internationale adoptie behoort vooralsnog niet tot de mogelijkheden.

Gezien het belang van de familie in de Kosovaarse samenleving zijn UNMIK en UNICEF voorstander van het opzetten van een goed systeem van pleegzorg, in plaats van opvang in weeshuizen. *EveryChild* is de organisatie die tezamen met UNMIK een systeem van pleegzorg opzet in Kosovo. In dit kader worden speciale trainingen gegeven aan maatschappelijk werkers en (potentiële) opvangfamilies. Aanvankelijk was dit bedoeld voor kinderen onder de drie jaar, maar het is de

---

329 Artikel 3(2) juncto artikel 2(3) van het Wetboek van Jeugdstrafrecht.

330 Artikel 1(2) van het Wetboek van Jeugdstrafrecht.

331 Home Office, United Kingdom, Country Information & Policy Unit, Immigration & Nationality Department, Serbia and Montenegro (including Kosovo) Country Report, oktober 2004; Medical Foundation for the Care of Victims of Torture, Mental Health Services in Kosovo, februari 2004.

332 http://www.sos-kinderdoerfer.de [laatst geraadpleegd op 8 december 2004].

bedoeling dit uit te breiden naar oudere kinderen en kinderen met speciale behoeften.[333]

4.4 Activiteiten van internationale organisaties

In Kosovo zijn, onder andere, de volgende internationale organisaties aanwezig:
- VN-organisaties: FAO, UNDP, UNHCR, WFP, WHO;
- andere organisaties: IOM, EU (Europese Commissie, EAR, EUMM), NAVO (KFOR), ICRC, OVSE, IMF.

Deze organisaties hebben doorgaans vestigingen in de hoofdstad Prishtinë/Priština. Daarnaast beschikken velen over veldkantoren in heel Kosovo.

4.4.1 Activiteiten van UNHCR voor terugkerende asielzoekers uit Kosovo

UNHCR heeft geen speciaal programma voor terugkerende Kosovaarse asielzoekers. De hulp die door UNHCR in Kosovo wordt geboden, loopt uiteen van directe voedselhulp tot tijdelijke opvang en juridische bijstand en richt zich met name op de volgende doelgroepen: minderheden, binnenlands ontheemden en minderheden die terugkeren naar hun oorspronkelijke woongebied. Voor zover de terugkerende Kosovaarse asielzoekers tot een van deze doelgroepen behoren, zullen zij voor deze hulp in aanmerking komen.

4.4.2 Standpunt van UNHCR over terugkerende asielzoekers uit Kosovo[334]

UNHCR stelt dat etnische Albanezen over het algemeen geen problemen ondervinden bij terugkeer naar Kosovo. Slechts aan bepaalde categorieën etnische Albanezen dient volgens UNHCR extra aandacht besteed te worden in de behandeling van asielaanvragen. Het betreft:

---

333 Home Office, United Kingdom, Country Information & Policy Unit, Immigration and Nationality Department, Serbia and Montenegro (including Kosovo) Country Report, oktober 2004.

334 Tenzij specifiek vermeld, is de informatie in deze paragraaf ontleend aan: UNHCR, Update on the Kosovo Roma, Ashkaelia, Egyptian, Serb, Bosniak, Gorani and Albanian communities in a minority situation, juni 2004; UNHCR, UNHCR Position on the Continued International Protection Needs of Individuals from Kosovo, augustus 2004; UNHCR, The Possibility of Applying the Internal Flight or Relocation Alternative Within Serbia and Montenegro to Certain Persons Originating from Kosovo and Belonging to Ethnic Minorities There, augustus 2004 en UNHCR, Zur Situation von binnenvertriebenen Minderheiten (Roma, Ashkali und Ägypter) aus dem Kosovo in Serbien und Montenegro, september 2004; en UNHCR, UNHCR Position on the Continued International Protection Needs of Individuals from Kosovo, maart 2005. Sindsdien zijn de standpunten van UNHCR niet gewijzigd.

- etnische Albanezen die uit een gebied komen waar zij een etnische minderheid vormen;[335]
- personen of families van gemengd etnische afkomst en gemengd gehuwden;
- personen met vermeende banden met het Servische regime van na 1990;
- slachtoffers van mensenhandel.

Met betrekking tot minderheden is UNHCR van mening dat etnische Serviërs alsmede Roma, Ashkali en Egyptenaren nog steeds voor internationale bescherming in aanmerking dienen te komen en dat terugkeer van deze minderheden slechts mag plaatsvinden op vrijwillige basis en nadat de betreffende persoon volledig is geïnformeerd.[336] Personen die vóór maart 2004 vrijwillig een repatriëringverzoek hebben ingediend, moeten volgens UNHCR in de gelegenheid worden gesteld om hun verzoek in te trekken.[337] Bovendien moet terugkeer altijd gecoördineerd en gefaseerd plaatsvinden en ondersteund worden met reïntegratiehulp in Kosovo.

Met betrekking tot de Slavische moslims en Gorani geeft UNHCR aan dat hun situatie over het algemeen stabiel is. Slechts in individuele gevallen zou voor de veiligheid van personen van Slavische moslim- of Gorani-afkomst gevreesd kunnen worden. UNHCR geeft hierbij aan dat de volgende factoren in overweging dienen te worden genomen:
- vermeende banden met het Servische regime of de Servische gemeenschap dan wel de Albanese gemeenschap in geval van Slavische moslims en Gorani in het noorden van Kosovo;
- onstabiele en gevoelige situatie in de gebieden waarin deze minderheden wonen;
- mogelijkheid van etnisch geweld in de toekomst.

Voorts pleit UNHCR voor bijzondere aandacht bij terugkeer voor bepaalde kwetsbare groepen, wier speciale behoeften in aanmerking genomen moeten worden:

---

335 UNHCR noemt de volgende gebieden: Mitrovicë/Kosovska Mitrovica, gemeenten in het noorden van Kosovo alsmede de gemeente Shtërpcë/Štrpce. Zie ook: Amnesty International, Serbia and Montenegro (Kosovo/Kosova), The March Violence: KFOR and UNMIK's failure to protect the rights of the minority communities, 8 juli 2004, waarin AI pleit voor het stoppen van gedwongen uitzettingen van Albanezen afkomstig uit gebieden waarin zij een etnische minderheid vormen.

336 Zie ook Amnesty International, Serbia and Montenegro (Kosovo/Kosova), The March Violence: KFOR and UNMIK's failure to protect the rights of the minority communities, 8 juli 2004, waarin AI pleit voor een stop van gedwongen uitzettingen van Roma.

337 Deze mening wordt met betrekking tot Roma, Ashkali en Egyptenaren gedeeld door Human Rights Watch, Kosovo/Serbia and Montenegro: Joint Statement on the Situation of Internally Displaced and Refugee Minorities from Kosovo, juni 2004.

- chronisch of ernstig zieken (zowel van lichamelijke als psychische aard) die medische behandeling nodig hebben die nog niet in Kosovo aanwezig is;[338]
- ernstig gehandicapten, alsmede hun verzorgers, die afhankelijk zijn van zorg die nog niet in Kosovo aanwezig is;
- alleenstaande ouderen zonder familie of enige andere vorm van ondersteuning in Kosovo;
- alleenstaande minderjarigen zonder familieleden of verzorgers in Kosovo, wier belang niet het beste gediend is met terugkeer.

Tevens pleit UNHCR voor bijzondere aandacht voor asielaanvragen van getraumatiseerde personen, met name diegenen die onderworpen zijn geweest aan zeer ernstige vervolging, foltering of verkrachting, of die getuige zijn geweest van misdaden tegen de menselijkheid.

UNHCR beveelt aan dat terugkeer van alleenstaande minderjarigen alleen zou moeten plaatsvinden indien het in het belang is van het betrokken kind, na notificatie hiervan aan de Kosovaarse autoriteiten en nadat de repatriërende staat de nodige opvangregelingen heeft getroffen.

Ten aanzien van de mogelijkheden van vestiging en verblijf van Kosovaarse asielzoekers in (de overige delen van) Servië en Montenegro concludeert UNHCR ten algemene dat dit een adequaat noch redelijk alternatief biedt voor internationale bescherming. Hieraan liggen de volgende overwegingen ten grondslag:

- de registratieprocedure voor de status van binnenlands ontheemde is zodanig ingewikkeld dat het in de praktijk voor velen onmogelijk is om zich te laten registreren, hierdoor hebben zij geen toegang tot sociale voorzieningen of arbeidsmarkt;
- sociale discriminatie en marginalisering in Servië en Montenegro, dit geldt met name voor de Roma, Ashkali en Egyptenaren;
- de absorptiecapaciteit voor de opvang van binnenlands ontheemden of vluchtelingen in Servië en Montenegro heeft haar grenzen bereikt;
- het is personen afkomstig uit Kosovo die uit een derde land gedwongen naar Servië en Montenegro zijn teruggekeerd, niet toegestaan om zich in Servië en Montenegro te laten registreren als binnenlands ontheemde, hierdoor hebben zij geen toegang tot sociale voorzieningen en de arbeidsmarkt;[339]

---

338 Volgens UNMIK, Availability of adequate medical treatment for Post-Traumatic Stress Disorder (PTSD) in Kosovo, zou deze categorie van personen die in derde landen behandeling krijgt, niet gedwongen moeten worden teruggestuurd naar Kosovo.

339 UNHCR, The Possibility of Applying the Internal Flight or Relocation Alternative within Serbia and Montenegro to Certain Persons Originating from Kosovo and Belonging to Ethnic Minorities There, augustus 2004. Volgens Global IDP Project, Norwegian Refugee Council, Serbia and Montenegro: As prospects for return to Kosovo remain slim, authorities must increase assistance to the displaced, 11 maart 2004, kunnen binnenlands ontheemden uit Kosovo zich sinds medio 2003 wel in Kosovo laten deregistreren om zich vervolgens in

- op grond van de VN Veiligheidsraadresolutie 1244 dienen alle vluchtelingen en ontheemden uit Kosovo terug te keren naar de oorspronkelijke woonplaats.

Met betrekking tot geregistreerde binnenlands ontheemden in Montenegro meldt UNHCR dat deze groep *de facto* als Servische, en dus geen Montenegrijnse, staatsburgers wordt beschouwd, waardoor hun status gelijk is aan die van legaal verblijvende buitenlanders. Hierdoor is hun toegang tot sociale voorzieningen en de arbeidsmarkt beperkt.

4.4.3 Activiteiten van OCHA en andere noodhulporganisaties

In Kosovo zijn diverse internationale organisaties betrokken bij humanitaire hulp. De belangrijkste zijn: CARE, FAO, IOM, OCHA, UNHCR, WFP, WHO en World Vision. Kosovo bevindt zich niet meer in een acute noodsituatie. De activiteiten van deze organisaties verschuiven dan ook van noodhulp naar meer duurzame oplossingen en wederopbouwactiviteiten. De humanitaire hulp richt zich derhalve nog slechts op de meest kwetsbare groepen in de Kosovaarse samenleving: minderheden, binnenlands ontheemden en minderheden die terugkeren naar hun oorspronkelijke woongebied.

Sinds het aantreden van UNMIK in juni 1999 zijn geen evacuaties van internationaal personeel noodzakelijk geweest. Wel is sprake van aanhoudend geweld gericht tegen personen werkzaam voor internationale organisaties, met name de UNMIK-politie en KFOR.[340] Tijdens de onlusten van maart 2004 zijn internationale organisaties, met name KFOR en de UNMIK-politie doelwit geweest van gewelddadige acties. In die periode zijn ook 65 UNMIK-politieagenten en 61 KFOR-soldaten gewond geraakt. Hoewel de onlusten van maart 2004, voorzover het de intensiteit van geweld betreft, uitzonderlijk waren, hebben ook na de onlusten van maart enkele gewelddadige incidenten gericht tegen deze organisaties plaatsgevonden.[341]

Servië en Montenegro legaal te vestigen. Dit geldt niet voor personen die uit een derde land gedwongen naar Servië en Montenegro zijn teruggekeerd.

340 Zie algemeen ambtsbericht Kosovo van oktober 2003. Dezerzijds zijn geen incidenten bekend gericht tegen andere internationale organisaties dan wel lokale medewerkers die voor dergelijke organisaties in Kosovo werkzaam zijn.

341 Op 23 maart 2004 is een UNMIK-politieagent door een groep Albanezen vermoord; SGVN, Report of the Secreatary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/2004/348, 30 april 2004. In januari 2005 is een UNMIK-politieagent in een bomexplosie om het leven gekomen; BBC News, UN officer dies in Kosovo blast, 13 januari 2005. Voorts maakt United States Department of State, Serbia and Montenegro, Country Reports on Human Rights Practices – 2004, 28 februari 2005, melding van geweld tegen,

4.5 Beleid van andere Europese landen

4.5.1 België

Alle asielverzoeken van personen afkomstig uit Kosovo worden in behandeling genomen en op individuele basis beoordeeld. Er wordt in alle zaken beslist.

Asielverzoeken van personen die in Kosovo tot een etnische minderheid behoren, worden met extra aandacht getoetst, gelet op de ontwikkelingen die zich in maart 2004 in Kosovo hebben voorgedaan.

Terugkeer van afgewezen asielzoekers naar Kosovo wordt veilig geacht. Er wordt ook daadwerkelijk uitgezet naar Kosovo. Uitzetting naar Kosovo blijft echter beperkt tot etnische Albenzen. Hierbij wordt gebruik gemaakt van een EU laissez-passer.

4.5.2 Zwitserland

Alle asielverzoeken van Kosovaren worden in Zwitserland op individuele basis beoordeeld. Er wordt in alle zaken beslist.

Asielverzoeken van personen die in Kosovo tot een etnische minderheid behoren alsmede van bijzonder kwetsbare personen worden getoetst aan de hand van een lijst van criteria voor bijzonder kwetsbare personen. Personen die aan deze criteria voldoen, kunnen in aanmerking komen voor tijdelijke bescherming.

Terugkeer naar Kosovo wordt veilig geacht, met uitzondering van bijzonder kwetsbare personen. Terugkeer vindt met name plaats op vrijwillige basis.

4.5.3 Verenigd Koninkrijk

Alle asielverzoeken van Kosovaren worden in het Verenigd Koninkrijk in behandeling genomen en op individuele basis beoordeeld. Sinds april 2003 geldt voor Servië en Montenegro, en daarmee ook voor Kosovo, dat sommige verzoeken als kennelijk ongegrond kunnen worden beschouwd. Het Verenigd Koninkrijk voert geen apart beleid ten opzichte van uit Kosovo afkomstige etnische

---

onder andere, UNMIK-politieagenten betrokken bij gevoelige zaken en politiek gemotiveerde pogingen tot intimidatie gericht tegen UNMIK- en KFOR-medewerkers.

minderheden. Bij beoordeling van asielverzoeken van personen uit etnische minderheden wordt bijzondere aandacht besteed aan de ontwikkelingen in Kosovo sinds de onlusten van maart 2004.

Terugkeer naar Kosovo wordt veilig geacht. Gedwongen terugkeer naar Kosovo vindt alleen plaats met inachtneming van de door UNMIK geuite bezwaren met betrekking tot de terugkeer van etnische minderheden.

4.5.4 Denemarken

Alle asielverzoeken van Kosovaren worden in Denemarken in behandeling genomen en op individuele basis beoordeeld.

Denemarken kent geen bijzonder beleid ten opzichte van bijvoorbeeld etnische minderheden of andere groepen afkomstig uit Kosovo. Op basis van de Deense Vreemdelingenwet kunnen bepaalde categorieën van personen in aanmerking komen voor tijdelijke bescherming, bijvoorbeeld personen met bijzondere gezondheidsklachten. Dit geldt ook voor Kosovaren.

Terugkeer van afgewezen asielzoekers naar Kosovo wordt veilig geacht. Er wordt ook daadwerkelijk uitgezet naar Kosovo. Uitzetting naar Kosovo blijft echter beperkt tot etnische Albanezen vanwege de bezwaren van UNMIK tegen de terugkeer van etnische minderheden.

5 Samenvatting

UNMIK heeft sinds haar aantreden in 1999 de wederopbouw van Kosovo ter hand genomen. Deze wederopbouw voltrekt zich moeizaam maar gestaag op zowel economisch, juridisch als bestuurlijk gebied. Hervormingen ter versterking van de economie – onder andere privatisering – hebben echter tot op heden weinig merkbaar resultaat gehad op de economische groei of bestrijding van werkloosheid. Op juridisch gebied werd in Kosovo een aantal belangrijke wetten geïntroduceerd, zoals de Antidiscriminatiewet en nieuwe Wetboeken van Strafrecht en Strafvordering. De Antidiscriminatiewet verbiedt discriminatie op alle gronden en introduceert een omgekeerde bewijslast. De partij die zich gediscrimineerd voelt, hoeft alleen aannemelijk te maken dat er sprake van discriminatie zou kunnen zijn, terwijl de gedaagde tegenpartij het tegendeel dient te bewijzen. Het nieuwe Wetboek van Strafrecht stelt voor het eerst verkrachting binnen het huwelijk strafbaar en decriminaliseert homoseksuele handelingen. Het nieuwe Wetboek van Strafvordering introduceert een nieuwe acteur binnen de strafprocedure, namelijk de onderzoeksrechter. Op bestuurlijk gebied werd een belangrijke stap gemaakt met de overdracht aan de Kosovaarse autoriteiten van de bevoegdheden die in hoofdstuk 5 van het *Constitutional Framework for Provisional Self-Government* worden genoemd.

De toekomstige status van Kosovo is in toenemende mate bepalend voor de politieke ontwikkelingen in Kosovo. Hoewel volgens de internationale gemeenschap eerst aan de voorwaarden van de *Standards before Status* dient te worden voldaan alvorens over de toekomst van Kosovo kan worden gesproken, begint het ongeduld van de Albanese meerderheid, die naar volledige onafhankelijkheid streeft, zichtbaarder te worden. Dit manifesteert zich bijvoorbeeld in pogingen van het Kosovaarse zelfbestuur om de toebedeelde bevoegdheden te overschrijden, dit met name met betrekking tot kwesties die direct aan de status van Kosovo raken. Ook de onlusten van maart 2004 kunnen deels worden verklaard door de frustratie over de toekomst van Kosovo die onder de Albanese bevolking heerst. De eerste evaluatie van de *Standards before Status*,

die voor medio 2005 is gepland, zal aanleiding vormen voor discussie over de toekomstige status van Kosovo. Hierbij zal de nieuwe, in oktober 2004 verkozen, assemblee een belangrijke rol spelen.

De verbetering van de algemene veiligheidsituatie werd in de verslagperiode abrupt verstoord door de gebeurtenissen die zich in maart 2004 hebben voorgedaan. Na een lange periode van relatieve rust laaide gedurende enkele dagen etnisch geweld op, waarbij meerdere mensen om het leven zijn gekomen of gewond zijn geraakt en veel gebouwen werden vernield. Dit heeft negatieve invloed gehad op de interetnische betrekkingen in Kosovo. De respons van de – zowel de internationale als de Kosovaarse – autoriteiten op het geweld was niet altijd adequaat. Inmiddels kan de veiligheidssituatie in algemene zin vergeleken worden met de situatie vóór de onlusten van maart 2004, hoewel de sfeer gespannen blijft.

Naar aanleiding van het geweld verhoogde KFOR tijdelijk het aantal in Kosovo gestationeerde troepen. De in 2003 door KFOR ingezette zogenaamde *"unfixing strategy"* (geleidelijke terugtrekking van troepen uit Kosovo) wordt echter voortgezet, maar beperkt zich vooralsnog tot een "vermindering van de zichtbaarheid". Deze strategie gaat gepaard met overdracht van bevoegdheden en taken naar de UNMIK-politie en KPS.

De veiligheidssituatie van minderheden, met uitzondering van Serviërs en Roma, is redelijk te noemen. Problemen zijn vooral van sociaal-economische aard: werkgelegenheid, onderwijs, gezondheidszorg. Roma vormen tezamen met de etnische Serviërs nog steeds de meest kwetsbare groep in Kosovo. Incidenten van etnisch geweld komen in Kosovo nog steeds voor, hoewel er een licht dalende trend waarneembaar is. Het gevoel van onveiligheid, vooral onder de Kosovaarse Serviërs, blijft echter voortbestaan.

De situatie op het gebied van mensenrechten is stabiel en kan over het algemeen redelijk worden genoemd, met uitzondering van de bewegingsvrijheid van etnische minderheden (met name Serviërs). Met de recentelijk in werking getreden Antidiscriminatiewet wordt getracht de mensenrechtensituatie in Kosovo te verbeteren. De implementatie van dit instrument is echter nog niet begonnen.

Het toezicht op naleving van de mensenrechten in Kosovo vindt plaats door internationale en lokale gouvernementele en niet-gouvernementele organisaties. Zij kunnen zonder belemmering functioneren.

De situatie in het noorden van Kosovo blijft punt van aandacht en zorg. Dit door voornamelijk etnische Serviërs bewoonde gebied heeft nog sterke banden met Servië, met door Belgrado gefinancierde "parallelle structuren" op het gebied van

onderwijs, gezondheidszorg en rechtspraak. UNMIK en het Kosovaarse zelfbestuur zijn er nog steeds niet in geslaagd deze structuren op te heffen of te integreren. Na de onlusten van maart 2004 werd zelfs een herleving van dit fenomeen waarneembaar, ook in grotere Servische enclaves.

Vanwege de traditionele maatschappelijke normen in Kosovo hebben vrouwen sociaal en economisch een achterstandspositie. Huiselijk geweld is een groot, vaak verzwegen, probleem. Met de nieuwe *Gender Equality Law* wordt getracht de maatschappelijke positie van vrouwen te verbeteren. Daadwerkelijke implementatie van dit instrument is echter nog niet begonnen.

Het overgrote deel van de Kosovaarse minderheden die gedurende de Kosovo-crisis van 1998-1999 of in de jaren daarna uit Kosovo zijn vertrokken, is nog niet teruggekeerd. Naast de gespannen situatie en de geringe bewegingsvrijheid zijn de slechte sociaal-economische omstandigheden hier debet aan. Met uitzondering van etnische minderheden speelt veiligheid echter steeds minder een rol bij emigratie.

De autoriteiten van enkele andere West-Europese landen hanteren geen specifiek beleid ten aanzien van asielzoekers uit Kosovo. Volgens deze landen kunnen afgewezen asielzoekers uit Kosovo veilig terugkeren. Zij worden in de praktijk ook gedwongen verwijderd, wel met inachtneming van de beperkingen die UNMIK stelt aan de terugkeer van etnische minderheden.

Bijlage(n)

I Lijst van geraadpleegde bronnen

Agence France Presse, Who are the Albanian National Army?, 15 augustus 2001;

Agence France Presse, Amnesty damns UN, NATO over sexual slavery of women in Kosovo, 6 mei 2004;

Agence France Presse, Macedonia braces for increase in ethnic Albanian separatism, 19 september 2004;

Agence France Presse, NATO warns against violence if Kosovo PM is indicted by ICTY, 9 december 2004;

Amnesty International, "Prisoners in our homes": Amnesty International's concerns for the human rights of minorities in Kosovo/Kosova, 29 april 2003;

Amnesty International, Serbia and Montenegro (Kosovo), The legacy of past human rights abuses, 1 april 2004;

Amnesty International, Serbia and Montenegro, Covering events from January-December 2003, mei 2004;

Amnesty International, "So does it mean that we have the rights?" Protecting the human rights of women and girls trafficked for forced prostitution in Kosovo, 6 mei 2004;

Amnesty International, Serbia and Montenegro (Kosovo/Kosova), The March Violence: KFOR and UNMIK's failure to protect the rights of minority communities, 8 juli 2004;

Amnesty International, brief aan de minister voor Vreemdelingenzaken en Integratie, 23 december 2004;

Amnesty International, 'Het moest niet mogen', Wordt Vervolgd, december 2004/januari 2005;

Amnesty International, Kosovo/Kosova (Serbia and Montenegro): The March Violence – One year on, 17 maart 2005;

Arbeitskreis Asyl Baden-Württemberg e.V., Rückkehr der Flüchlinge aus dem Kosovo; Hinweise zur Feststellung der nich-albanischen Volkzugehörigkeit, aktuelle Informationen, juli, augustus, september 2000;

Associated Press, Serbian synod opposes vote in Kosovo, 2 oktober 2004;

BBC News, World's unease over new Kosovo PM, 4 december 2004;

BBC News, UN officer dies in Kosovo blast, 13 januari 2005;

BBC News, Kosovo ex-PM due before tribunal, 14 maart 2005;

Bundesamt für Migration und Flüchtelinge, Kosovo: Roma – Ashkali – Ägypter, Der Einzelentschneider-Brief, januari 2000;

B92 News, Elections work towards independence, 19 oktober 2004;

B92 News, Haradinaj: Independence in 2005, 19 oktober 2004;

Centre for Eastern Studies, Kosowo – kwestia ostatecznego statusu / Kosovo – the question of final status, augustus 2003;

Council of the European Union, Declaration of the Presidency on behalf of the European Union on the elections in Kosovo, P 123/04, 27 oktober 2004;

Courrier des Balkans, La vallée de Presevo, toujours ballotée entre la Serbie et le Kosovo, 8 mei 2004;

Courrier des Balkans, Le Kosovo : le TMK sur la sellette, 13 december 2003;

Deutsche Presse-Agentur, Kosovo Albanians arrested for intimidating war crimes witness,2 november 2004;

Deutsche Welle, Drei politische Gruppierungen im südserbischen Presevo-Tal vereinbaren Gründung eines "Nationalrats", 17 mei 2004;

Dow Jones Newswire, Serbian Govt Adopts Draft Political Plan for Kosovo, 8 april 2004;

Economic Strategy and Project Identification Group, Towards a Kosovo Development Plan, The state of the Kosovo economy and possible ways forward, ESPIG Policy Paper No. 1, augustus 2004;

European Centre for Minority Issues, The situation of minorities in the Federal Republic of Yugoslavia; Towards an Implementation of the Framework Convention for the Protection of Minorities, juni 2001;

European Centre for Minority Issues, Violence in Kosovo and the Way Ahead, ECMI Brief # 10, maart 2004;

European Centre for Minority Issues, Kosovo/a Standing Technical Working Group: Fourteenth Meeting; Kosovo's Health Care System: Invasive Procedure Needed, ECMI Report # 45, augustus 2003;

European Roma Rights Center, Statement of the Roma, Askalija and NGOs defending their human rights, participants to the OSCE SHDM "Internally Displaced Persons", 4-5 november 2004;

European Roma Rights Center, Five Years of Ethnic Cleansing of "Gypsies" from Kosovo, 10 juni 2004;

Forum 18 News, Kosovo: Religious freedom survey, September 2003, 9 september 2003;

Gazeta Wyborcza, Walki etniczne w Kosowie, 10 ofiar, 17 maart 2004;

Gazeta Wyborcza, NATO wysyła dodatkowe siły do Kosowa, 18 maart 2004;

Gazeta Wyborcza, Kosowo po rozruchach, 21 maart 2004;

Gazeta Wyborcza, Belgrad nie wierzy w wieloetniczne Kosowo i rozważa jego podział, 23 maart 2004;

Gazeta Wyborcza, Krzyk w teatrze, 4 mei 2004;

Gazeta Wyborcza, ONZ-owski administrator Kosowa padał się do dymisji,

25 mei 2004;

Gazety Wyborcza, Partia Rugovy wygrała wybory parlamentarne w Kosowie, 25 oktober 2004;

Gazeta Wyborcza, Wbrew Putinowi ani w Afganistanie, ani w Kosowie nie fałszowano wyborów, 24 november 2004;

Gazeta Wyborcza, Były szef albańskiej partyzantki premierem Kosowa, 3 december 2004;

Gazeta Wyborcza, Kosowo: Premier podał się do dymisji, 8 maart 2005;

Gazeta Wyborcza, Trubynał w Hadze postawił 37 zarzutów b. premierowi Kosowa, 11 maart 2005;

Gazeta Wyborcza, Kosowo: Wybuch uszkodził samochód prezydenta, 15 maart 2005;

Gazeta Wyborcza, Prezydent Kosowa wyszedł cało z próby zamachu, 15 maart 2005;

Gerasimov, I., Temiashov, A., Kosovo: Five Years Later, International Affairs, nr. 3 (2004);

Girginov, A., The abolition of capital punishment and the remaining problem with capital punishment under international human rights law, Kosovo Legal Studies, vol. 5, 2004/I;

Global IDP Project, Norwegian Refugee Council, Profile of Internal Displacement: Serbia and Montenegro, maart 2004;

Global IDP Project, Norwegian Refugee Council, Serbia and Montenegro: As prospects for return to Kosovo remain slim, authorities must increase assistance to the displaced, 11 maart 2004;

Hennes, S., The application of human rights in Kosovo: current problems in national and international law and future perspectives, Kosovo Legal Studies, vol. 5, 2004/I;

Home Office, United Kingdom, Country Information & Policy Unit, Immigration & Nationality Department, Country Report Serbia and Montenegro, oktober 2003;

Home Office, United Kingdom, Country Information & Policy Unit, Immigration & Nationality Department, Serbia and Montenegro (including Kosovo) Country Report, april 2004;

Home Office, United Kingdom, Country Information & Policy Unit, Immigration & Nationality Department, Serbia and Montenegro (including Kosovo) Country Report; oktober 2004;

Home Office, United Kingdom, Country Information & Policy Unit, Immigration & Nationality Department, Serbia and Montenegro bulletin 1/2004;

Home Office, United Kingdom, Country Information & Policy Unit, Immigration & Nationality Department, Serbia and Montenegro (Kosovo) 2/2004, 2 april 2004;

Home Office, United Kingdom, Country Information & Policy Unit, Immigration & Nationality Department, Serbia and Montenegro (Kosovo) 4/2004, 25 juni 2004;

Home Office, United Kingdom, Country Information & Policy Unit, Immigration & Nationality Department, Serbia and Montenegro (Kosovo) 5/2004, juli 2004;

Human Rights Watch, Under Orders, War Crimes in Kosovo, oktober 2001;

Human Rights Watch, Legacy of War: Minority Returns in the Balkans, januari 2004;

Human Rights Watch, Failure to Protect: Anti-Minority Violence in Kosovo, March 2004, juni 2004;

Human Rights Watch, Kosovo/Serbia and Montenegro: Joint Statement on the Situation of Internally Displaced and Refugee Minorities in Kosovo, juni 2004;

Human Rights Watch, Serbia and Montenegro, Country Summary, januari 2005;

IDP Interagency Working Group, Analysis of the Situation of Internally Displaced Persons from Kosovo in Serbia and Montenegro: Law and Practice, oktober 2004;

ILGA, Euro-Letter, september 1996;

Immigration and Refugee Board of Canada, Serbia and Montenegro: Whether the United Nations still issues identity documents in Kosovo, mei 2004;

Immigration and Refugee Board of Canada, Serbie-Monténégro : information indiquant si les autorités du Kosovo refusent de déliverer des pièces d'identité aux Roms (1999-2004), mei 2004;

International Crisis Group, Collapse in Kosovo, 22 april 2004;

International Crisis Group, Kosovo: Toward Final Status, 24 januari 2005;

Islamonline, Kosovans Urge Halting Trial of National Leaders, 27 november 2004;

IWPR, Gay Kosovars Flirt with Danger, Balkan Crisis Report No 433, 30 mei 2003;

IWPR, UN lays down conditions, Balkan Crisis Report No 491; 8 april 2004;

IWPR, South Serbia Albanians seek consensus on region's future, Balkan Crisis Report No 497, 14 mei 2004;

IWPR, Radical Militants Test the Ground in Drenica, Balkan Crisis Report No 498, 20 mei 2004;

IWPR, Shooting won't silence brave Kosovo reporter, Balkan Crisis Report No 518, 1 oktober 2004;

IWPR, Belgrade Plan unworkable, Balkan Crisis Report No 522, 20 oktober 2004;

IWPR, Kosovo Serbs Hail Election Boycott as Triumph, Balkan Crisis Report No 532, 29 oktober 2004;

IWPR, Kosovo Union Calls Raise Tension, Balkan Crisis Report No 532, 9 december 2004;

IWPR, Talk of Haradinaj Indictment Unnerves Kosovo, Balkan Crisis Report No 533, 16 december 2004;

IWPR, Serbia: Albanian death fuels Presevo seccesion calls, Balkan Crisis Report No 536,14 januari 2005;

International Federation of Surveyors, Development of Cadastre and Land Management in Kosovo, 22-27 mei 2004;

International Helsinki Federation for Human Rights, Human Rights in OSCE Region: Europe, Central Asia and North America, Report 2003 (Events 2002);

International Helsinki Federation for Human Rights, Human Rights in OSCE Region: Europe, Central Asia and North America, Report 2004 (Events 2003);

KFOR, Weekly CIMIC Report 1009-04 June 03, HQKFOR/1009, DTG/04 1800 Z June 2003;

KFOR, KFOR detention under UNSCR 1244, KFOR Press Release #04-28, 5 mei 2004;

KMDLNJ, Report on the Situation of the minority communities in Kosova, juli-september 2004;

KosovaLive, Media Commissioner Gillette Announces Judicial Process Against Several Kosovo Media, 13 oktober 2004;

Le Monde, En protégeant la minorité serbe, l'OTAN entérine sans le vouloir la division ethnique du Kosovo, 6 december 2004;

Le Monde, Au Kosovo, un proche de M. Haradinaj devrait être nommé premier ministre, 19 maart 2005;

Malcolm, N., Kosovo, A Short History, 1998;

Medical Foundation for the Care of Victims of Torture, Mental Health Services in Kosovo, februari 2004;

Mental Disability Rights International, Not on the Agenda: Human Rights of People with Mental Disabilities in Kosovo, 7 augustus 2002;

NAVO, NATO Policy On Combating Trafficking in Human Beings, 29 juni 2004;

Nilsson, J., UMIK and the Ombudsperson Institution in Kosovo: Human Rights Protection in a United Nations 'Surrogate State', Netherlands Quarterly of Human Rights, vol. 22/3, 389-411, 2004;

NRC Handelsblad, Boycot door Serviërs van verkiezingen in Kosovo, 25 oktober 2004;

NRC Handelsblad, Kosovo heeft nieuwe premier, 24 maart 2005;

OESO, Thematic Review of National Policies for Education – Kosovo, CCNM/DEELSA/ED (2001) 6, 22 juni 2001;

Office of Media Relations, Lawmakers unanimously approve Serbian government's plan for Kosovo, 29 april 2004;

Ombudsperson Institution in Kosovo, Special Report No. 3 on the Conformity of Deprivations of Liberty under 'Executive Orders' with Recognised International Standards, 29 juni 2001;

Ombudsperson Institution in Kosovo, brief Ombudspersoon aan hoofd Centraal Bevolkingsregister, 5 februari 2002;

Ombudsperson Institution in Kosovo, Third Annual Report 2002-2003, 10 juli 2003;

Ombudsperson Institution in Kosovo, Fourth Annual Report 2003-2004, 2004;

OVSE, UNMIK, Parallel Structures in Kosovo, oktober 2003;

OVSE, The Role of the Media in the March 2004 Events in Kosovo, mei 2004;

OVSE, Kosovo Police Service School, september 2004;

OVSE, Trapped in Displacement, Internally Displaced People in the OSCE Area, november 2004;

OVSE, persbericht van 3 november 2004;

Pravda, Наша судьба никому неитересна (Ons lot interesseert niemand), 21 oktober 2004;

Reuters, Kosovo Parliament Challenges UN Authority, 8 juli 2004;

Reuters, UN lays first murder charge after Kosovo riots, 29 september 2004;

Reuters, Thousands protest against Kosovo war crimes trial, 22 november 2004;

Reuters, NATO prepares Kosovo Force for possible unrest, 1 december 2004;

Reuters, Kosovo PM says war crimes probe was based on Serb lies, 8 december 2004;

Reuters, Albanians protest killing, urge Serb troop pullout, 10 januari 2005;

Radio Free Europe / Radio Liberty, A wake-up call in Kosova, RFE/RL Balkan Report, 2 april 2004;

Radio Free Europe / Radio Liberty, Kosova's parliament set to challenge UN's authority, RFE/RL Balkan Report, 9 juli 2004;

Radio Free Europe / Radio Liberty, Amnesty International report slams international failure to protect minorities in Kosova, RFE/RL Balkan Report, 9 juli 2004;

Radio Free Europe / Radio Liberty, Decentralization debate in Kosova, RFE/RL Balkan Report, 6 augstus 2004;

Radio Free Europe / Radio Liberty, Kosova: the fire next time, RFE/RL Balkan Report, 17 december 2004;

RTK, EU Ministers Ask For Acceleration of Fulfillment of Standards For Kosovo, 20 mei 2004;

Rzeczpospolita, Wybuch w Prisztinie, bez ofiar, 15 maart 2005;

Schweizerische Flüchtlingshilfe, Die medizinische Versorgungslage in Kosovo, Update, 24 mei 2004;

Schweizerische Flüchtlingshilfe, Blutrache in Kosovo, 9 augustus 2004;

Schweizerische Flüchtlingshilfe, Sorgerechtsregelung und Rückkehrperspektieve für alleinerziehende Frau aus Kosovo, 15 augustus 2004;

Schweizerische Flüchtlingshilfe, Kosovo, Bedeutung der Tradition im heutigen Kosovo, 24 november 2004;

SGVN, Letter dated 17 November 2004 from the Secretary-General addressed to the President of the Security Council (Report on the situation in Kosovo, Summary and recommendations), S/2004/932, 30 november 2004;

SGVN, Monthly Report to the United Nations on the operations of the Kosovo Force, S/2003/931, 3 oktober 2003;

SGVN, Monthly Report to the United Nations on the operations of the Kosovo Force, S/2003/1141, 2 december 2003;

SGVN, Monthly Report to the United Nations on the operations of the Kosovo Force, S/2004/98, 5 februari 2004;

SGVN, Monthly Report to the United Nations on the operations of the Kosovo Force, S/2004/175, 4 maart 2004;

SGVN, Monthly Report to the United Nations on the operations of the Kosovo Force, S/2004/262, 31 maart 2004;

SGVN, Monthly Report to the United Nations on the operations of the Kosovo Force, S/2004/487, 11 juni 2004;

SGVN, Monthly Report to the United Nations on the operations of the Kosovo Force, S/2004/649, 16 augustus 2004;

SGVN, Monthly Report to the United Nations on the operations of the Kosovo Force, S/2004/655, 17 augustus 2004;

SGVN, Monthly Report to the United Nations on the operations of the Kosovo Force, S/2004/732, 14 september 2004;

SGVN, Monthly Report to the United Nations on the operations of the Kosovo Force, S/2004/799, 6 oktober 2004;

SGVN, Monthly Report to the United Nations on the operations of the Kosovo Force, S/2004/859, 25 oktober 2004;

SGVN, Monthly Report to the United Nations on the operations of the Kosovo Force, S/2004/937, 1 december 2004;

SGVN, Monthly Report to the United Nations on the operations of the Kosovo Force, S/2005/20, 12 januari 2005;

SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/2002/779, 17 juli 2002;

SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/2002/1126, 9 oktober 2002;

SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/2003/675, 26 juni 2003;

SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/2003/996, 15 oktober 2003;

SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/2004/71, 26 januari 2004;

SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/2004/348, 30 april 2004;

SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/2004/613, 30 juli 2004;

SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/2004/907, 17 november 2004;

SGVN, Report of the Secretary-General on the United Nations Interim Administration Mission in Kosovo, S/2005/88, 14 februari 2005;

Sobociński, S., Konflikt serbsko-albański o Kosowo 1989-1999 (do rozmów pokojowych w Rambouillet) – na podstawie polskiej prasy, 30 maart 1999;

Special Envoy of the UN Secretary-General, The Situation in Kosovo, Report to the Secretary-General of the United Nations, 15 juli 2004;

Spiegel Online, Präsident Rugova entgeht Anschlag, 15 maart 2005;

Statistical Office of Kosovo, Kosovo Demographic and Health Survey 2003, Preliminary Results, maart 2004;

Temporary Media Commissioner, An Inquiry into the Performance of Kosovo TVs, 23 april 2004;

Temporary Media Commissioner, Settlements with TV Broadcasters Regarding March Events, 17 december 2004;

The Economist, Kosovo, Status Quo?, 16 oktober 2004;

The Economist, Kosovo's prime minister; Young and wanted, 1 januari 2005;

UNDP, Early Warning Report Kosovo # 4, mei-augustus 2003;

UNDP, Early Warning Report Kosovo # 5, september-december 2003;

UNDP, Early Warning Report Kosovo # 6, januari-april 2004;

UNDP, Early Warning Report Kosovo # 7, mei-augustus 2004;

UNDP, Kosovo Human Development Report 2004;

UNHCR / OVSE, Assessment of the Situation of Ethnic Minorities in Kosovo (Period covering November 1999 through January 2000), 11 februari 2000;

UNHCR, UNHCR Position on the Continued International Protection Needs of Individuals from Kosovo, april 2002;

UNHCR, UNHCR Position on the Continued International Protection Needs of Individuals from Kosovo, januari 2003;

UNHCR, The unseen returns to Kosovo, oktober 2003;

UNHCR, UNHCR condemns violence against Serb returnee in Kosovo, oktober 2003;

UNHCR, Critical appraisal of response mechanisms operating in Kosovo for minority returns, februari 2004;

UNHCR, UNHCR welcomes more NATO troops in Kosovo, prepares for possible arrivals in Serbia, maart 2004;

UNHCR, UNHCR assists thousands displaced by Kosovo violence, maart 2004;

UNHCR, Update on the Kosovo Roma, Ashkaelia, Egyptian, Serb, Bosniak, Gorani and Albanian communities in a minority situation, juni 2004;

UNHCR, Kosovo minorities still need international protection, says UNHCR, augustus 2004;

UNHCR, The Possibility of Applying the Internal Flight or Relocation Alternative within Serbia and Montenegro to Certain Persons Originating from Kosovo and Belonging to Ethnic Minorities There, augustus 2004;

UNHCR, UNHCR Position on the Continued International Protection Needs of Individuals from Kosovo, augustus 2004;

UNHCR, Zur Situation von binnenvertriebenen Minderheiten (Roma, Ashkali und Ägypter) aus dem Kosovo in Serbien und Montenegro, september 2004;

UNHCR, UNHCR Global Appeal 2005;

UNHCR, UNHCR Position on the Continued International Protection Needs of Individuals from Kosovo, maart 2005;

UNIS, Security Council Reiterates that Kosovo Standards Plan Should Be Basis for Assessing Provisional Institutions of Self-Government, SC/8082, 4 mei 2004;

United States Board on Geographic Names, Kosovo and Environs Geographic Names Index, December 1998;

United States Department of State, Serbia and Montenegro, Country Reports on Human Rights Practices, 2003, 25 februari 2004;

United States Department of State, Serbia and Montenegro, Country Reports on Human Rights Practices – 2004, 28 februari 2005;

UNMIK, Directorate of Administrative Affairs, Central Civil Registry, brief hoofd Centraal Bevolkingsregister aan Ombudspersoon, 7 februari 2002, kenmerk CCR/CR/02/47;

UNMIK, Combating Human Trafficking in Kosovo, Strategy & Commitment, mei 2004;

UNMIK, Availability of adequate medical treatment for Post-Traumatic Stress Disorder (PTSD) in Kosovo, januari 2005;

UNMIK Police MHQ, Formation of UNMIK Anti-Prostitution Unit, 29 oktober 2000;

UNMIK Press Office, DSRSG Jean Christian Cady delivers a speech to the law faculty students at the University of Pristina, UNMIK/PR/984, 9 juni 2003;

UNMIK Press Office, SRSG's Remarks at the Launch of Kosovo Standards Implementation Plan, Pristina, 31 March 2004, UNMIK/PR/1158, 31 maart 2004;

UNMIK Press Office, SRSG announces creation of new ministries, UNMIK/PR/1264, 8 november 2004;

UNMIK Press Office, UNMIK appoints special prosecutor for financial crimes, UNMIK/PR/1277, 2 december 2004;

UNMIK Press Office, UNMIK introduces simpler and more efficient rules for obtaining IDs, UNMIK/PR/1285, 15 december 2004;

UNMIK Press Office, SRSG and PM announce agreement on Standards prioritisation, UNMIK/PR/1288, 17 december 2004;

UNMIK Press Office, SRSG and PM discuss further transfer in the field of economy, UNMIK/PR/1292, 22 december 2004;

USAid, Corruption in Kosovo: Observations and Implications for USAid, 10 juli 2003;

U.S. Committee for Refugees, World Refugee Survery 2004 – Serbia and Montenegro, mei 2004;

Vickers, M., Between Serb and Albanian; A History of Kosovo, 1998;

VluchtelingenWerk Nederland, Introductie Landeninformatie – Unie Servië en Montenegro (SenM), december 2003;

Wprost, Szpony Orła, Nr 1137, 12 september 2004;

Wprost, Kartel Kosowo, Nr 1148, 28 november 2004.

Websites

http://europa.eu.int

http://www.amnesty.org

http://www.bia.sr.gov.yu

http://www.assembly-kosova.org

http://www.balkanpeace.org

http://www.balkans.eu.org

http://www.bamf.de

http://www.bannet.org

http://www.bpk-kos.org

http://www.b92.net

http://www.cdhrf.org

http://www.cpwc-qmgf.org

http://www.crisisgroup.org

http://www.dec.org

http://www.ecmi.de

http://www.errc.org

http://www.fig.net

http://www.forum18.org

http://www.gaykosova.org

http://www.gazeta.pl

http://www.hpdkosovo.org

http://www.hrw.org

http://www.ihf-hr.org

http://www.ilga.info

http://www.imc-ko.org

http://www.iom.ipko.org

http://www.irct.org

http://www.islamonline.org

http://www.iwpr.net

http://www.kosovo.com

http://www.kosovo.undp.org

http://www.kosovo.szm.sk

http://www.kosovolawcentre.org

http://www.ks.undp.org

http://www.lemonde.fr

http://www.medicamondiale.org

http://www.mfa.gov.yu

http://www.nato.int

http://www.sos-kinderdoerfer.de

http://www.mdri.org

http://www.osar.ch

http://www.osce.org

http://www.osce.org/kosovo

http://www.osw.waw.pl

http://www.pravda.ru

http://www.seerights.org

http://www.serbia.sr.gov.yu

http://www.sok-kosovo.org

http://www.un.org

http://www.undp.org.int

http://www.unhcr.ch

http://www.unis.unvienna.org

http://www.unmikonline.org

http://www.vluchtelingenwerk.nl

http://www.womenforwomen.org

http://www.worldelections.org

http://www.wprost.pl

II Lijst van gebruikte afkortingen

AI	Amnesty International
AKSh	Albanees Nationaal Leger (*Armata Kombetare Shqiptare*)
CIMIC	Civilian Military Cooperation
COMKFOR	Commander of the Kosovo Forces
ECMI	European Centre for Minority Issues
ERRC	European Roma Rights Center
ESPIG	Economic Strategy and Project Identification Group
EAR	European Agency for Reconstruction
EU	Europese Unie
EUMM	European Union Monitoring Mission
FAO	Food and Agriculture Organization of the United Nations
FIG	International Federation of Surveyors
FRJ	Federatieve Republiek Joegoslavië

HPD	Housing and Property Directorate
IAC	Interim Administrative Council
IDP	internally displaced person
ILGA	International Lesbian and Gay Association
IMF	International Monetary Fund
IOM	Internationale Organisatie voor Migratie
IWPR	Institute for War and Peace Reporting
JIAS	Joint Interim Administrative Structure
KFOR	Kosovo Force
KMDLNJ	Council for the Defence of Human Rights and Freedoms (*Këshilli për Mbrojtjen e të Lirive te Njeriut*)
KPC	Kosovo Protection Corps (Kosovo Beschermingskorps)
KRCTV	Kosova Rehabilitation Centre for Torture Victims
MDRI	Mental Disability Rights International
NAVO	Noord-Atlantische Verdragsorganisatie
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
OMPF	Office on Missing Persons and Forensics
OVSE	Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa
RFE/RL	Radio Free Europe / Radio Liberty
RTK	Radio Television Kosovo
SFRJ	Socialistische Federatieve Republiek Joegoslavië
SGVN	Secretaris-Generaal van de Verenigde Naties

SVSG	Speciale Vertegenwoordiger van de Secretaris-Generaal (in Kosovo)
TMK	Kosovo Beschermingskorps (*Trupat e Mbrojtes së Kosovës*)
UÇK	Kosovo Bevrijdingsleger (*Ushtria Çlirimtare e Kosovës*)
UÇPMB	Bevrijdingsleger van Presevo, Medvedja en Bujanovac (*Ushtria Çlirimtare Preshevë, Medveja e Bujanovëc*)
UNDP	United Nations Development Programme
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
UNICEF	United Nations Children's Fund
UNIS	United Nations Information Service
UNMIK	United Nations Interim Administration Mission in Kosovo
US	United States
VN	Verengidge Naties
WFP	United Nations Food Programme
WHO	World Health Organisation (Wereld Gezondheidsorganisatie)